DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BAYINDIR GELENEKSEL KONUT DOKUSUNUN KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN TESPİTİ VE BİLİNİRLİĞİNİN ARTTIRILMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Ayşen HÖBEL

Şubat, 2019
İZMİR

BAYINDIR GELENEKSEL KONUT DOKUSUNUN KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN TESPİTİ VE BİLİNİRLİĞİNİN ARTTIRILMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

Ayşen HÖBEL

Şubat, 2019
İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

AYŞEN HÖBEL, tarafından **PROF.DR. HÜMEYRA BİROL AKKURT** yönetiminde hazırlanan **''BAYINDIR GELENEKSEL KONUT DOKUSUNUN KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN TESPİTİ VE BİLİNİRLİĞİNİN ARTIRILMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA''** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.....

Prof. Dr. Hümeyra BİROL AKKURT

Yönetici

Prof. Dr. Deniz Günay .....

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Saygın

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Kadriye ERTEKİN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmalarım boyunca değerli fikirleri ve eleştirileri ile tezin oluşmasına katkıda bulunan danışmanım Prof. Dr. Hümeyra BİROL AKKURT'a, çalışmalarım için gerekli bilgi ve dökümanları paylaşan Mimar Ali ŞENKAYA'ya ve Bayındır Belediyesi personeline, tez sürecinde ilgi ve desteklerini eksik etmeyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Ayşen HÖBEL

BAYINDIR GELENEKSEL KONUT DOKUSUNUN KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN TESPİTİ VE BİLİNİRLİĞİNİN ARTTIRILMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

ÖZ

Tarihi kent dokuları sahip oldukları tarihsel ve mimari değerler ile kültürel miras alanımızın önemli parçalarındandır. Bu dokuların korunmasında sürdürülebilir bir yaklaşımdan söz edebilmek için alana değer yükleyen kültür varlıklarının ortaya çıkarılması, bilinir kılınması ve bu değerlerin kullanıcı tarafından sahiplenilmesi büyük önem taşımaktadır. Kullanıcının içinde yaşadığı alanı sahiplenmesi için en önemli etken kullanıcı-yer ilişkisinin kurulmasıdır. Alanın bilinirliğinin artırılması kullanıcının yaşadığı alanı değerli görmesini sağlamakta ve böylelikle kullanıcı-yer ilişkisini güçlendirmektedir. Bu kapsamda sunulan çalışma Bayındır tarihi yerleşiminin kültürel değerlerinin tespit edilmesinin yanı sıra bu değerlerin bilinirliğinin artırılmasını ve bu değerlerin güçlendirilerek korunabilmesi için farklı ölçütlerde öneriler geliştirilmesini amaçlamaktadır.

Bayındır yerleşimi sahip olduğu tarihsel ve mimari değerler ile kültürel bir miras alanıdır. Bu miras alanının içinde yer alan geleneksel konut dokusunun korunabilmesi için dokuya dair farkındalığın artırılması ve kullanıcı tarafından sahiplenilmesi gerekmektedir. Bu bakışla kurgulanan çalışmada ilk olarak Bayındır geleneksel konut dokusunun kentsel ve mimari karakteri analiz edilmiş, alanın sosyal yapısı ve mevcut koruma sorunları irdelenmiştir. Ardından dokudaki miras niteliği taşıyan yapı ve alanlar belirlenmiştir. Analizlerden elde edilen veriler doğrultusunda geleneksel konut dokusunun korunmasına ilişkin öneriler geliştirilmiştir. Bu doğrultuda geleneksel konut dokusunun koruma ölçütleri yeniden tanımlanmış, geleneksel konut dokusunun bilinirliğinin arttırılması amacıyla deneyim rotaları önerilmiştir. Söz konusu öneriler alanın bütüncül olarak korunmasına imkan sunacak, kullanıcının içinde yaşadığı ortamın değerlerinin farkına varmasını sağlayacak ve kullanıcı-yer ilişkisini güçlendirerek kullanıcının aidiyet hissinin artmasına katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: İzmir-Bayındır, geleneksel konut dokusu, kültürel miras alanı, farkındalık, deneyim rotası

A RESEARCH ON THE DOCUMENTATION OF CULTURAL VALUES AND IMPROVEMENT OF AWARENESS OF THE TRADITIONAL HOUSING DISTRICT OF BAYINDIR

ABSTRACT

Historical urban districts with their architectural and historical values are one of the important components of our cultural heritage. In order to discuss the sustainable preservation approaches focusing on these districts, it is important to identify the cultural assets that value the district and make them known, and owned by the local users. The most important factor that makes the users own the place they live in is the association of user-place relationship. The increase in the awareness of the place enables the users to value the place and strengthen the user's relation with it. In this context, this study aims to define the cultural values of the historical settlement of Bayındır, besides developing proposals to increase the awareness and to strengthen, to protect these cultural values.

Bayındır is a cultural heritage site with its historical and architectural values. In order to protect the traditional housing district of Bayındır, it is essential to increase the awareness and make the users to own the place. With this approach, firstly the urban and architectural characteristics of Bayındır traditional housing district were analysed, the social structure of the area and the existing protection problems were examined. After then, the heritage buildings and places of the district were determined. Due to the data obtained from the analyses, proposals related to the preservation of the traditional housing district were developed. Accordingly, preservation criteria related to the traditional housing district were redefined and experience routes that aim to increase the awareness of the district were suggested. These suggestions will enable to preserve the urban district in a holistic way, let the users to realize the values of their environment and increase the sense of belonging by strengthening the user-place relationship.

Keywords: İzmir-Bayındır, traditional housing district, cultural heritage site, awareness, experience route

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT vi
ŞEKİLLER LİSTESİ x

BÖLÜM BİR - GİRİŞ 1

1.1 Çalışmanın Amacı 3
1.2 Çalışmanın Kapsamı 4
1.3 Çalışmanın Yöntemi 4

BÖLÜM İKİ - BAYINDIR YERLEŞİMİ TARİHSEL VE FİZİKSEL GELİŞİMİ 6

2.1 Bayındır Yerleşimi Coğrafi Özellikleri 6
2.2 Bayındır Yerleşimi Tarihsel Ve Fiziksel Gelişimi 10

BÖLÜM ÜÇ - BAYINDIR GELENEKSEL KONUT DOKUSU VE KORUMA SORUNLARI 25

3.1 Bayındır Geleneksel Konut Dokusu Kentsel Ve Mimari Nitelikleri 28
3.1.1 Konut Dokusunun Kentsel Nitelikleri 28
3.1.2 Bayındır Geleneksel Konut Mimarisi 63
3.1.2.1 Kütle Kurgusu 63
3.1.2.2 Mekan Kurgusu 66
3.1.2.3 Karakteristik Cephe Elemanları 71
3.2 Geleneksel Konut Dokusunun Sosyal Yapısı 82
3.2.1 Kullanıcı-Yer İlişkisi 83

3.2.2 Sosyal Yaşam - Yer İlişkisi 96
3.2.2.1 Odak Noktaları 97
3.2.2.2 Deneyim Rotaları 104
3.3 Geleneksel Konut Dokusunun Korunma Süreci ve Koruma Sorunları 106
3.3.1 Bayındır Tarihi Yerleşimi Koruma Statüleri 107
3.3.2 Koruma-Uygulama Çalışmaları 109
3.3.3 Koruma Sorunları 116
3.4 Değerlendirme 129

BÖLÜM DÖRT - BAYINDIR KENTİ GELENEKSEL KONUT DOKUSUNUN KORUNMASINA İLİŞKİN ÖNERİLER 137

4.1 Koruma Ölçütlerine Dair Öneriler 137
4.1.1 Kentsel Sit Alanı Sınırının Yeniden Düzenlenmesi 138
4.1.2 Tescil Önerileri 141
4.2 Kültürel Değerlerin Bilinirliğinin Artırılmasına Dair Öneriler 143
4.2.1 Odak Noktası Olma Potansiyeline Sahip Yapılar 143
4.2.2 Öneri Deneyim Rotaları 156

BÖLÜM BEŞ - DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR 174

KAYNAKLAR 177

EKLER 181

EK-1: Anket Formu 181
EK-2: Envanter Föyü 182

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 Bayındır yerleşiminin İzmir ili içindeki konumu..... 6
Şekil 2.2 Küçük Menderes Havzası'nın konumu..... 7
Şekil 2.3 Küçük Menderes Havzası topoğrafya haritası..... 7
Şekil 2.4 Küçük Menderes Havzası'nın kabartmalı topoğrafya haritası..... 8
Şekil 2.5 Bayındır yerleşiminin topoğrafyası..... 9
Şekil 2.6 Bayındır yerleşiminin topoğrafya kesiti..... 9
Şekil 2.7 Küçük Menderes Havzası'nda Neolitik-Kalkolitik Dönem yerleşim yerleri..... 10
Şekil 2.8 Küçük Menderes Havzası'ndaki antik dönem yerleşimleri..... 11
Şekil 2.9 Küçük Menderes Havzası'nda Roma Dönemi yerleşimleri..... 12
Şekil 2.10 Küçük Menderes Havzası'nda Beylikler Dönemi yerleşimleri..... 13
Şekil 2.11 Bayındır yerleşiminde bulunan Erken Osmanlı Dönemi yapıları (15.yy-16.yy)..... 15
Şekil 2.12 Bayındır yerleşiminde bulunan Klasik Osmanlı Dönemi yapıları (17.yy-18.yy)..... 17
Şekil 2.13 Bayındır yerleşiminde bulunan Geç Osmanlı Dönemi yapıları (19.yy-20.yy başı)..... 19
Şekil 2.14 Bayındır yerleşimi Erken Cumhuriyet Dönemi kent planlaması..... 21
Şekil 2.15 Bayındır yerleşimi 1970 yılı kullanım alanları..... 23
Şekil 2.16 Bayındır yerleşimi günümüz kullanım alanları..... 24
Şekil 3.1 Tez kapsamında belirlenen çalışma alanı sınırları..... 27
Şekil 3.2 Bayındır geleneksel konut dokusu kullanım durumu analizi..... 30
Şekil 3.3 Günümüzde aktif olarak kullanılan ibadet yapısı örnekleri: Eski Cami (sol), Pamukpazarı Cami (sağ)..... 31
Şekil 3.4 Günümüzde aktif olarak kullanılmayan ibadet yapısı örneği: Ermeni Kilisesi..... 32
Şekil 3.5 Günümüzde park alanı olarak düzenlenmiş Rum Ortodoks Kilisesi alanı..... 32
Şekil 3.6 19. Yüzyılda havra olarak kullanıldığı bilinen konut yapıları: 594 ada 5 parsel (solda), 32 ada 26 parsel (sağda)..... 33

Şekil 3.7 Uzun Çarşı ticaret aksı 34
Şekil 3.8 Ticaret işlevi ile kullanılan yapı örnekleri: 48 ada 29-30 parsel (sol), 17 ada 18 parsel (sağ) 34
Şekil 3.9 Eğitim işlevi ile kullanılan yapı örnekleri: Dört Eylül İlkokulu (sol), Tekel Hanı (sağ) 35
Şekil 3.10 Eğitim işlevi ile kullanılan yapı örneği: Ermeni Kilisesi 36
Şekil 3.11 Turizm işlevi ile kullanılan yapı örneği: Eski Hükümet Konağı, 12 ada 35 parsel 36
Şekil 3.12 Turizm işlevi ile kullanılan yapı örneği: Konut, 47 ada 12 parsel 37
Şekil 3.13 İdari işlev ile kullanılan yapı örneği: 49 ada 2-9 parsel 37
Şekil 3.14 Bayındır geleneksel konut dokusu gabari dağılımı analizi 39
Şekil 3.15 Bayındır geleneksel konut dokusu çıkmaz sokak örnekleri: Hacı Abdi Sokak (sol), Yazıcı Çıkmazı (sağ) 40
Şekil 3.16 Farklı sahiplenme biçimleri ile özelleştirilmiş sokak örneği: Boğaziçi Sokak 41
Şekil 3.17 Eğime dik olarak kurgulanmış sokak örnekleri: Hıdırlık Yokuşu Sokak (sol), Sadık Efendi Sokak (sağ) 41
Şekil 3.18 Çalışma alanında bulunan organik sokak dokusu 42
Şekil 3.19 Bayındır geleneksel konut dokusunda sokak kesitleri oluşturulan bölgeler 44
Şekil 3.20 Bayındır geleneksel konut dokusu A bölgesindeki sokak kesiti 45
Şekil 3.21 Bayındır geleneksel konut dokusu B bölgesindeki sokak kesiti 46
Şekil 3.22 Bayındır geleneksel konut dokusu C bölgesindeki sokak kesiti 47
Şekil 3.23 Bayındır geleneksel konut dokusu D bölgesindeki sokak kesiti 48
Şekil 3.24 Bayındır geleneksel konut dokusu E bölgesindeki sokak kesiti 49
Şekil 3.25 Bayındır geleneksel konut dokusu F bölgesindeki sokak kesiti 50
Şekil 3.26 Bayındır geleneksel konut dokusu G bölgesindeki sokak kesiti 51
Şekil 3.27 Bayındır geleneksel konut dokusu H bölgesindeki sokak kesiti 52
Şekil 3.28 Bayındır geleneksel konut dokusu I bölgesindeki sokak kesiti 53
Şekil 3.29 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan meydanlar 55
Şekil 3.30 Osmanlı Dönemi kent meydanı (Darağacı Meydanı) 56
Şekil 3.31 Cumhuriyet Dönemi kent meydanı (Cumhuriyet Meydanı) 57

Şekil 3.32 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan çeşme yapıları 58
Şekil 3.33 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan köprü ve su kemerleri 60
Şekil 3.34 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan anıt ağaçlar..... 62
Şekil 3.35 Kübik kütle kurgusuna sahip konut örneği: 1 ada 1 parsel..... 64
Şekil 3.36 Parçalı kütleye sahip konut örneği: 54 ada 6 parsel..... 64
Şekil 3.37 Bayındır geleneksel konut dokusu kütle kurgusu analizi 65
Şekil 3.38 Dış sofalı plan tipine sahip konut örneği: 11 ada 23 parsel 67
Şekil 3.39 İç sofalı plan tipine sahip konut örneği: 60 ada 5 parsel..... 68
Şekil 3.40 Yan hollü plan tipine sahip konut örneği: 45 ada 8 parsel..... 69
Şekil 3.41 Bayındır geleneksel konut dokusu mekansal kurgu analizi..... 70
Şekil 3.42 Çıkmalı konut örneği: 75 ada 19 parsel 72
Şekil 3.43 Çıkmalı konut örneği: 71 ada 64 parsel 73
Şekil 3.44 Çıkmalı konut örneği: 3 ada 24 parsel 73
Şekil 3.45 Çıkmalı betonarme konut örneği: 17 ada 17 parsel 74
Şekil 3.46 Cumbalı konut örneği: 71 ada 23-24 parsel..... 75
Şekil 3.47 Cumbalı konut örneği: 54 ada 17 parsel 75
Şekil 3.48 Balkonlu konut örneği: 70 ada 60 parsel 76
Şekil 3.49 Hem çıkma hem balkon içeren konut örneği: 86 ada 43 parsel..... 77
Şekil 3.50 Bayındır geleneksel konut dokusu cephelerde görülen konsol elemanlar analizi..... 78
Şekil 3.51 Giriş nişi içeren konut örneği: 4 ada 2 parsel 79
Şekil 3.52 Giriş nişi içeren konut örneği: 45 ada 8 parsel 80
Şekil 3.53 Bayındır geleneksel konut dokusu giriş nişi içeren konutlar..... 81
Şekil 3.54 Bayındır'ın tarihi hakkında bilgi sahibi olan kullanıcıların dağılımı..... 84
Şekil 3.55 Alan kullanıcılarının Bayındır'daki restorasyon çalışmalarına karşı bakış açısı dağılımı..... 84
Şekil 3.56 Alan kullanıcılarının korumaya değer gördükleri yapı/alanların dağılımı 85
Şekil 3.57 Alan kullanıcılarının yerleşimde görülmeye değer buldukları yapı/ alanların dağılımı 85
Şekil 3.58 Alan kullanıcılarının mahallelerinde korumaya değer gördükleri yapı/alanların dağılımı 88

Şekil 3.59 Alan kullanıcılarının komşuluk ilişkilerindeki memnuniyet seviyesi dağılımı 88
Şekil 3.60 Alan kullanıcılarının komşularıyla vakit geçirdikleri buluşma noktaları dağılımı 89
Şekil 3.61 Alan kullanıcılarının mahallelerindeki sorunlar 89
Şekil 3.62 Alan kullanıcılarının mahallelerinde ihtiyaç duydukları yapı/alanların dağılımı 90
Şekil 3.63 Konutlarını korumaya değer gören alan kullanıcılarının dağılımı..... 91
Şekil 3.64 Konutlarının korunmasını isteyen alan kullanıcılarının dağılımı 92
Şekil 3.65 Yerleşimde işlik olarak kullanılan konutların dağılımı 92
Şekil 3.66 Yerleşimdeki konutlarda görülen sorunlar..... 93
Şekil 3.67 Alan kullanıcılarının konutlarında yapmak istedikleri uygulamaların dağılımı 93
Şekil 3.68 Bayındır geleneksel konut dokusundaki mevcut odak noktaları 98
Şekil 3.69 Hacı Sinan Camii ve Darağacı Meydanı..... 99
Şekil 3.70 Ermeni Kilisesi 100
Şekil 3.71 Uzun Çarşı aksı..... 100
Şekil 3.72 Mahmut Şevket Paşa Caddesi..... 101
Şekil 3.73 Dört Eylül İlkokulu..... 101
Şekil 3.74 Pazar alanı..... 102
Şekil 3.75 Belediye Parkı..... 102
Şekil 3.76 Çalışma alanının güneybatısında bulunan park alanı..... 103
Şekil 3.77 Karakol Binası olarak kullanılan konut 103
Şekil 3.78 Papaz Evi 104
Şekil 3.79 Bayındır geleneksel konut dokusu mevcut deneyim rotası..... 105
Şekil 3.80 Bayındır geleneksel konut dokusu mevcut tescilli yapılar 108
Şekil 3.81 Bayındır Belediyesi hizmet binası 110
Şekil 3.82 Günümüzde kütüphane işlevi ile kullanılan Tekel Hanı..... 110
Şekil 3.83 Günümüzde otel işlevi ile kullanılan Eski Hükümet Konağı (Su Otel).. 111
Şekil 3.84 Günümüzde kütüphane işlevi ile kullanılan Ermeni Kilisesi..... 112
Şekil 3.85 Hacı Sinan Külliyesi 112
Şekil 3.86 Hacı Sinan Külliyesi'ne ait hamam yapısı..... 113

Şekil 3.87 Restorasyon uygulaması gören konut yapısı: 71 ada 23-24 parsel 113
Şekil 3.88 Sokak sağlıklaştırma uygulaması örnekleri: Uzun Çarşı aksı 114
Şekil 3.89 Bayındır geleneksel konut dokusu koruma-uygulama çalışmaları 115
Şekil 3.90 Terkedilmiş konut örneği: 75 ada 25 parsel..... 117
Şekil 3.91 Harabe haline gelmiş konut örneği: 4 ada 11 parsel 118
Şekil 3.92 Taşıt trafiğini olumsuz etkileyen dar sokak örneği: Küp İrimi Sokak.... 119
Şekil 3.93 Taşıt ve yaya erişimini güçleştiren eğimli sokak örneği: Hacı Murtaza Geçidi..... 119
Şekil 3.94 Kontrolsüz otopark kullanımı gözlenen sokak örneği: Galipbey Sokak 120
Şekil 3.95 Hijyen sorunu gözlenen sokak örneği: Hacı Murtaza Sokak..... 120
Şekil 3.96 Kaplaması olmayan toprak yol örneği: Harlak Çeşme Sokak 121
Şekil 3.97 Dere yataklarındaki bitkilenme problemi: Kanlı Dere..... 121
Şekil 3.98 Bahçesinde ek hacimler içeren konut örneği: 60 ada 5 parsel 122
Şekil 3.99 Geleneksel konut örneği olmayan ancak basit onarım gerektiren yapı örnekleri: 87 ada 42 parsel (sol), 51 ada 19-20 parsel (sağ) 123
Şekil 3.100 Beden duvarında strüktürel çatlak içeren konut örneği: 132 ada 32 parsel 124
Şekil 3.101 Beden duvarında şakülden kayma gözlenen konut örneği: 12 ada 11 parsel 125
Şekil 3.102 Beden duvarında derz boşalması gözlenen konut örneği: 114 ada 14 parsel 125
Şekil 3.103 Çatıda çökme gözlenen konut örneği: 37 ada 4 parsel 126
Şekil 3.104 Cumbası yok olmuş konut örneği: 12 ada 58 parsel 126
Şekil 3.105 Kütlesel kayıplar gözlenen konut örneği: 37 ada 5 parsel 127
Şekil 3.106 Eleman kayıpları gözlenen konut örneği: 43 ada 15 parsel 127
Şekil 3.107 Malzeme bozulmaları gözlenen konut örneği: 12 ada 62 parsel..... 128
Şekil 3.108 Niteliksiz hacimsel ek içeren konut örneği: 26 ada 12 parsel..... 129
Şekil 3.109 Bayındır geleneksel konut dokusu koruma niteliği değerlendirmesi.... 132
Şekil 3.110 Bayındır geleneksel konut dokusu korunmuşluk durumu değerlendirmesi 135
Şekil 4.1 Bayındır geleneksel konut dokusuna önerilen kentsel sit alanı sınırları... 140

Şekil 4.2 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan mevcut tescilli yapılar ve tescillenmesi önerilen yapılar 142
Şekil 4.3 Bayındır geleneksel konut dokusunda odak noktası olma potansiyeline sahip yapı/alanlar 144
Şekil 4.4 Darağacı Meydanı 145
Şekil 4.5 Uzun Çarşı aksı 146
Şekil 4.6 Uzun Çarşı aksı üzerinde bulunan Han yapısı 146
Şekil 4.7 Ermeni Kilisesi 147
Şekil 4.8 Ortodoks Kilisesi'nin yerinde bulunan oyun parkı 147
Şekil 4.9 Ortodoks Kilisesi'ne ait hamam yapısı 148
Şekil 4.10 Papaz Evi 148
Şekil 4.11 Çırçır Fabrikası 149
Şekil 4.12 Çırçır Fabrikası'na ait han yapısı 149
Şekil 4.13 Tekel Hanı 150
Şekil 4.14 Dere yataklarının üzerinde bulunan su kemerleri: Kanlı Dere su kemeri (solda), Yahudi Deresi su kemeri (sağda) 150
Şekil 4.15 Hamza Sokak' tan görseller 151
Şekil 4.16 Erken Cumhuriyet Dönemi konut örnekleri: 102 ada 6 parsel (solda), 104 ada 14 parsel (sağda) 152
Şekil 4.17 Köprülü konut örneği: 11 ada 47 parsel 153
Şekil 4.18 Köprülü konut örneği: 12 ada 70 parsel 153
Şekil 4.19 Köprülü konut örneği: 44 ada 21 parsel 154
Şekil 4.20 Karakol Binası: 7 ada 6 parsel 154
Şekil 4.21 Giritli Halil Ağa Konağı (Zübeyde Göktan Evi): 11 ada 23 parsel 155
Şekil 4.22 Baloğlu Konağı: 12 ada 28 parsel 155
Şekil 4.23 Belediye Parkı 156
Şekil 4.24 Çalışma alanının güneybatısında bulunan park alanı 156
Şekil 4.25 Bayındır geleneksel konut dokusuna önerilen deneyim rotaları 161
Şekil 4.26 Anıtsal yapı odaklı deneyim rotası 164
Şekil 4.27 Konut odaklı deneyim rotası 167
Şekil 4.28 Ticaret odaklı deneyim rotası 170

Şekil 4.29 Deneyim rotaları üzerindeki kullanım dışı odak yapı/alanlara işlev önerileri 171
Şekil 4.30 Deneyim rotaları üzerinde kurgulanan bilgilendirme önerileri modeli .. 173

BÖLÜM BİR
GİRİŞ

Tarihi çevreler, geçmiş uygarlıklardan günümüze kalan yerleşim ve kalıntılardan oluşan, onları oluşturan toplulukların yaşam düzeni ve mimarlık geleneğini yansıtan alanlardır (Ahunbay, 2016). Üzerinde bulunduğumuz coğrafyanın çok katmanlı kültürel ortamı ve bu ortamın sunduğu zengin tarihi yapılı çevre, farklı topluluklar tarafından biçimlendirilmiş çok sayıda tarihi kent dokusu sunmaktadır. Tarihi kent dokuları, geçmişte içinde barındırdıkları uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam koşullarını ve estetik kaygılarını yansıtan mekanlardır (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007). Söz konusu mekanlar, bizden önceki nesillerin yaşam şekilleri, estetik anlayışları, mimarlık sanatında ulaştıkları düzey gibi birçok önemli bilgiyi bugüne sunmaktadır. Bu nedenle geçmişi öğrenmek, gelecek için örnek almak ve bir belge olarak gelecek nesillere aktarmak için bu miras alanlarının korunması gerekmektedir (Madran ve Özgönül, 2011). Kültürel miras olarak değerlendirilen bu tarihi dokuların belgelenmesi, literatüre kazandırılması, korunması ve bilinirliğinin artırılması tarihi dokuların sürdürülebilirliğini sağlamak için oldukça önemlidir. Ancak, toplumların fiziksel ve toplumsal çevresi için son derece önemli bir anlama sahip olan bu dokuların korunma süreci birçok sorun barındırmaktadır.

Tarihi yerleşimleri konu alan koruma uygulamalarında sıklıkla karşılaşılan temel sorunlardan biri, alan kullanıcısının içinde yaşadığı alanı yeterince tanımaması, tarihi ve kültürel özelliklerini bilmemesi ve değerli görmemesidir. Oysa tarihi alanların sürdürülebilir bir anlayış ile korunabilmesi ancak kullanıcının alanın kültürel varlığını sahiplenmesi ile mümkündür. Bu nedenle tarihi yerleşimlerin korunabilmesi için kullanıcının yer ile bağlarının kurulması ve kullanıcının içinde yaşadığı konut dokusunun kültürel değerlerini anlaması gereklidir. Söz konusu konut dokularında bütüncül bir koruma yaklaşımından söz edebilmek için kullanıcı-yer ilişkisinin güçlendirilmesi, kullanıcı odaklı koruma yaklaşımlarının oluşturulması ve alanın ziyaretçiler tarafından bilinir hale gelmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla oluşturulan çalışmada Bayındır yerleşiminin niteliğinin, anlamının, sahip olduğu kültürel değerlerin bilinirliğinin arttırılması esas alınmış ve yerleşimin korunması için

öneriler geliştirilmiştir. Çalışma kapsamında geliştirilen öneriler Bayındır yerleşiminin koruma sınırlarının yeniden tanımlanmasını ve kullanıcı odaklı bir koruma yaklaşımı olarak yerleşim genelinde deneyim rotaları oluşturulmasını kapsamaktadır. Önerilen deneyim rotalarının alan genelinde bilinirlik seviyesini yükseltmesi, miras alanının bütüncül algısının sağlaması ve yerleşime olan aidiyet hissini artırması beklenmektedir.

Kültürel miras alanı olarak tanımlanan tarihi kent dokuları içinde Bayındır tarihi kent dokusu sahip olduğu tarihsel ve mimari nitelikler bakımından büyük öneme sahiptir. Ancak Bayındır tarihi kent dokusu ile ilgili literatür dokunun sahip olduğu nitelikleri tanımlamaktan çok dokunun tarihsel geçmişine odaklanmıştır. Derya Hepkarşı (2001), '19.yüzyıl ortalarında Bayındır kazasının sosyal ve ekonomik yapısı' adlı yüksek lisans tezinde Bayındır'ın tarihinden, 19. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik yaşamından bahsetmiştir. Bunu takip eden süreçte A. Munis Armağan (2012), 'Tarihin gizemli kenti Bayındır' adlı kitabında Bayındır'ın tarihi gelişimi üzerinde durmuş ve tarihsel süreç içerisinde kentin siyasal, sosyal ve ekonomik gelişimini anlatmıştır. Kitapta tarih boyunca kentteki önemli aktörlere, salname kayıtlarına ve kentte bulunan anıtsal yapılara yer verilmiştir.

Bayındır hakkındaki mimari çalışmalarda ise genellikle dokudaki anıtsal yapılar üzerinde durulmuş konut yapıları göz ardı edilmiştir. İzmir Valiliği'nin 2001 yılında hazırlattığı kültür envanteri çalışması Bayındır'ın anıtsal yapılarından bahsetmektedir. Bayındır Belediyesi'nin hazırlattığı çeşitli kaynaklarda da bugüne kadar kentte restorasyonu yapılan anıtsal yapılar hakkında bilgi verilmektedir. Erdal İnan Sevin (2005), 'Bayındır'da Türk dönemi yapıları' adlı yüksek lisans tezinde Bayındır' ın mimari gelişimi üzerine çalışmış, kentte bulunan camii, medrese, türbe, hamam, çeşme, köprü gibi anıtsal yapıları incelemiştir. Bayındır' ın tarihsel gelişimi ve dokunun barındırdığı anıtsal yapılara ilişkin çalışmalar bulunmakla birlikte, yerleşimin nitelikli geleneksel konut dokusuna ilişkin çalışmalar oldukça azdır. Oysa geleneksel konut dokusu sahip olduğu kentsel ve mimari karakter ve içinde barındırdığı örnekler bakımından oldukça önemlidir.

Bayındır'daki geleneksel konut yapıları ile ilgili ilk akademik çalışma Fatma Cansız (2012), tarafından hazırlanan 'Cephe düzeni ve süslemeleriyle Bayındır evleri' adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada kentteki geleneksel konutlar cephe düzenlerine göre gruplara ayrılmış, belirlenen her gruptan birkaç konut yapısı örnek olarak incelenmiş ve konutlardaki cephe detayları kısmen de olsa belgelenmeye çalışılmıştır. Söz konusu çalışmalar dışında literatürde Bayındır'daki geleneksel konutlarla ilgili detaylı bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle Bayındır'ın sahip olduğu nitelikli konut dokusunun tespit edilmesi, kültürel değerlerinin ortaya çıkarılması ve bilinirliğinin artırılması bu konutların geleceğe aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bayındır kentsel dokusu incelendiğinde yerleşimin nitelikli bir mimari dokuya sahip olduğu görülmektedir. XIX. yüzyılda gelişmeye başlayan bu nitelikli yerleşim dokusu günümüzde kentsel sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Bu kararla birlikte kentsel sit alanı içerisinde var olan anıtsal yapılar önem kazanmış, belgeleme-koruma çalışmaları yapılmaya başlanmış, bu yapı ve alanlar geleneksel doku içinde bilinir hale gelmişlerdir. Ancak müdahalelerin anıtsal yapıları odak alması nedeniyle yerleşimin sahip olduğu nitelikli konut dokusu geri planda kalmış ve süreç içerisinde bu dokuda birçok koruma sorunu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, sunulan çalışma Bayındır geleneksel konut dokusunun kültürel değerlerinin belgelenmesini ve literatüre kazandırılmasının yanı sıra, yerleşimdeki kullanıcı-yer ilişkisinin güçlendirilmesini ve geleneksel konut dokusunun bilinirliğinin artırılmasını amaçlamaktadır. Bu bakışla kurgulanan çalışma, Bayındır yerleşiminin kültürel mirasının önemli bir parçası olan geleneksel konut dokusunun miras niteliğinin, anlamının ve değerlerinin kullanıcı ve ziyaretçi tarafından anlaşılmasını hedeflemektedir. Yerleşimdeki kültürel mirasın bilinir kılınması, alan kullanıcısının yerleşime dair aidiyet hissinin artmasını ve yaşadığı yeri sahiplenmesini sağlayacak, kullanıcı-yer ilişkisinin güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Bu nedenle kültürel değerlerin bilinirliğinin artırılması, alan kullanıcısı ve ziyaretçilerin Bayındır geleneksel konut dokusunun sahip olduğu kültürel mirasın bütüncül algılanmasına

olanak sunması için deneyim rotaları önerilmektedir. Önerilen deneyim rotalarının alanın kültürel miras niteliğinin bütüncül olarak algılanmasına imkan sunması, kullanıcının içinde yaşadığı ortamın değerlerinin farkına varmasını sağlaması ve böylelikle alan-kullanıcı ilişkisini güçlendirmesi hedeflenmektedir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Yukarıda tanımlanan amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen çalışma Bayındır geleneksel konut dokusunu kapsamaktadır. Bu çerçevede ilk olarak Bayındır kentsel sit sınırları içinde kalan konut alanına odaklanılmış, ancak alan çalışmalarında sit alanı sınırları dışında da nitelikli konutların bulunduğu ve bu sınırların geleneksel konut dokusunu tanımlamada yetersiz kaldığı gözlenmiştir. Bu nedenle geleneksel konut dokusunda kentsel sit alanı sınırlarından bağımsız olarak yeni bir çalışma alanı belirlenmiştir. Belirlenen alan sınırları içerisinde ilk olarak mevcut durum ve mimari karakter analizleri yapılmış, yerleşimin kentsel ve mimari nitelikleri ortaya çıkarılmıştır. Ardından geleneksel konut dokusunun sosyal yapısı irdelenmiş ve alan kullanıcılarının görüşleri doğrultusunda yerleşimdeki koruma sorunları tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen gözlem ve analizler sonucunda yapılan değerlendirmede yerleşimde korunması gerekli kültür varlıkları belirlenmiş, bu kültür varlıklarının yerleşim genelinde ortaya çıkarılması ve bilinir kılınması için farklı ölçütlerde öneriler geliştirilmiştir. Geliştirilen öneriler kapsamında yerleşimdeki kentsel sit alanı sınırları ve tescilli yapılar irdelenmiş, yerleşimin kültürel değerlerinin bilinirliğinin artırılması için deneyim rotaları oluşturulmuştur.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Gerçekleştirilen çalışmada Bayındır'ın fiziksel özellikleri, tarihsel ve fiziksel gelişimi literatürdeki kaynaklar üzerinden araştırılmış, resmi kurumlardan yerleşim hakkında bilgi alınmıştır. Yerleşimin kentsel ve mimari niteliklerini ortaya çıkarmak için gerçekleştirilen analizlerde yerinde inceleme, haritalama ve fotoğraflama yöntemlerinden yararlanılmıştır. Geleneksel konut dokusunun sosyal yapısını irdelemek için alan kullanıcıları ile anket çalışması ve kişisel görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Söz konusu analizlerin ve kişisel görüşmelerin sonuçları esas alınarak bir değerlendirme çalışması yapılmış ve bu çalışmanın sonucunda Bayındır geleneksel konut dokusuna farklı ölçeklerde öneriler getirilmiştir.

BÖLÜM İKİ
BAYINDIR YERLEŞİMİ TARİHSEL VE FİZİKSEL GELİŞİMİ

2.1 Bayındır Yerleşimi Coğrafi Özellikleri

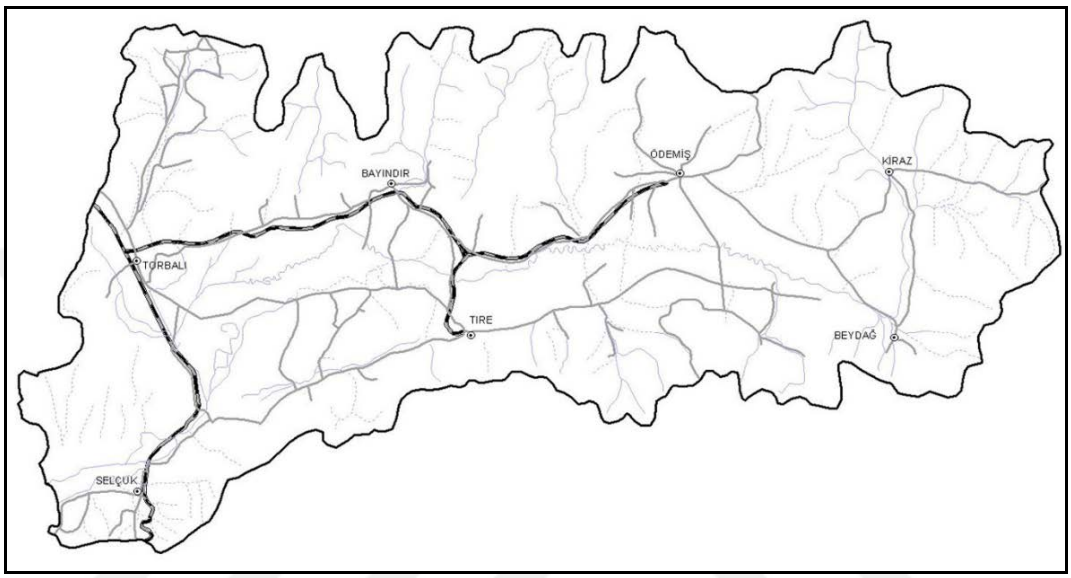
Bayındır kenti, İzmir il sınırları içerisinde İzmir ilinin güneydoğusunda bulunan bir ilçedir. İzmir il merkezine 79 km. uzaklıkta bulunan ilçe, doğuda Ödemiş, batıda Torbalı, kuzeyde Kemalpaşa ve Manisa'nın Turgutlu ilçeleri ile komşudur (Şekil 2.1) (Bayındır Belediyesi, b.t).

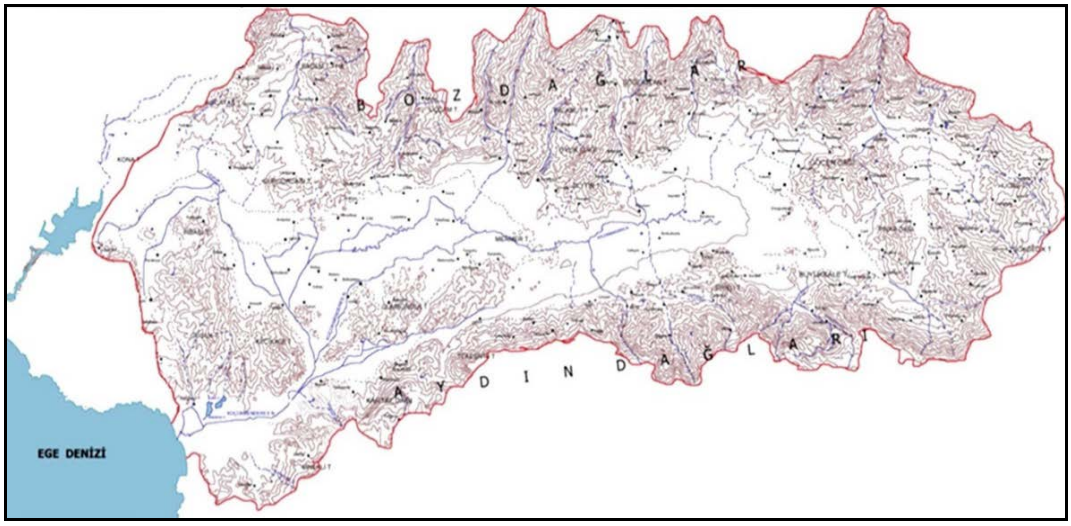
Şekil 2.1 Bayındır yerleşiminin İzmir ili içindeki konumu (Wikipedia, 2018)

Bayındır yerleşimi coğrafi konum olarak Küçük Menderes Havzası'nda konumlanmaktadır. Batı Anadolu'nun tarihsel gelişiminde etkili olan ırmaklardan biri de Küçük Menderes Irmağı'dır. Adını bu ırmaktan alan ve kuzeyde Bozdağ, güneyde Aydın Dağları, batıda Alaman Dağları ile çevrelenen Menderes Havzası, Torbalı, Selçuk, Tire, Bayındır, Ödemiş ve Kiraz yerleşimlerinin gelişimini

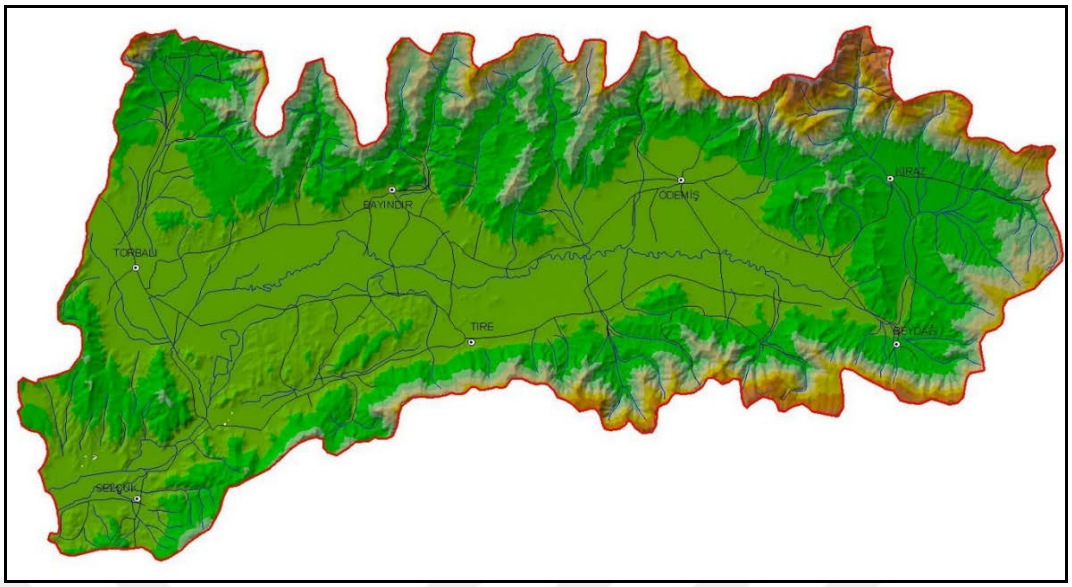
sağlamıştır (Şekil 2.2). Küçük Menderes Havzası'nın sunduğu verimli tarım arazilerinin varlığı ile gelişimini sürdüren bu yerleşimler önemli merkezler olma niteliğini koruyabilmişlerdir. Menderes Havzası'nın kuzeyinde konumlanan Bayındır yerleşimi de, Küçük Menderes Irmağı'nın suladığı verimli toprakların var ettiği önemli merkezler arasında yer almaktadır (Meriç, 1988).

Şekil 2.2 Küçük Menderes Havzası'nın konumu (Muslu, 2005)

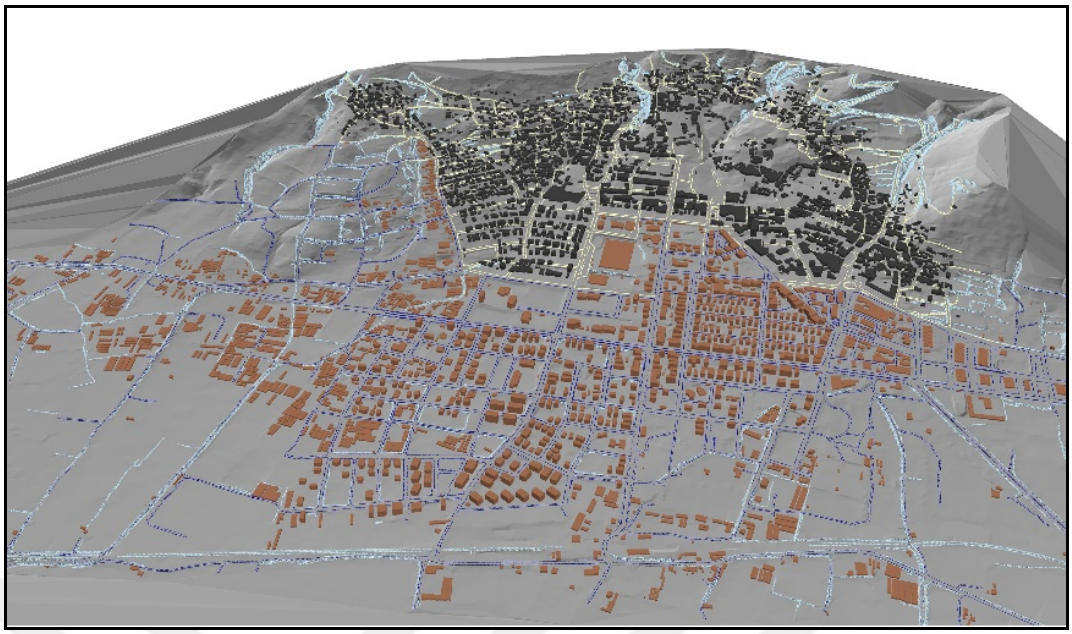

Şekil 2.3 Küçük Menderes Havzası topoğrafya haritası (Özçelik, 2015)

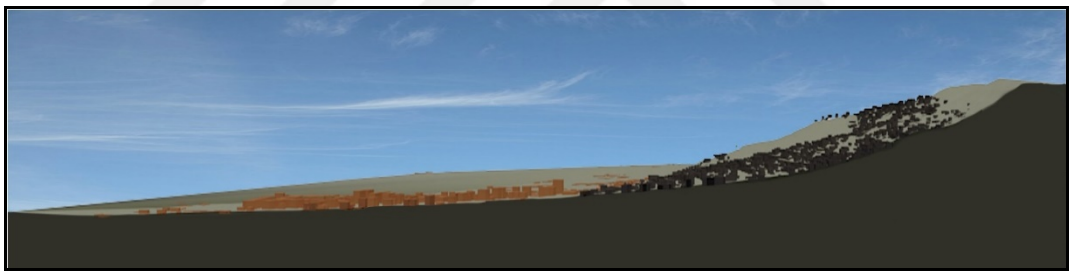

Şekil 2.4 Küçük Menderes Havzası'nın kabartmalı topoğrafya haritası (Muslu, 2005)

Bayındır yerleşimi, Bozdağlar'ın devamı olarak bilinen Basra Tepeleri'nin güney yamacına kurulmuştur (Şekil 2.3). İlçedeki en önemli yükseltiyi Bozdağlar oluşturmaktadır (Bayındır Belediyesi, b.t). Yerleşimin topoğrafik yapısını kuzeyde doğu-batı doğrultusunda uzanan dağlar ile güneyde Küçük Menderes Nehri'nin bulunduğu vadideki alüvyal topraklar meydana getirmiştir (Şekil 2.4) (Bayındır Kaymakamlığı, 2010). Alüvyal toprakların tarım için elverişli olması nedeniyle yerleşimdeki düzlük alanlar tarım için ayrılmış ve yerleşim kuzeydeki dağ eteklerine kurulmuştur (Şekil 2.5). Bu nedenle yerleşimde oldukça eğimli bir arazi görülmektedir (Şekil 2.6). İlçede doğal göl, baraj, gölet bulunmamaktadır. Ancak yerleşimin kuzeyinden güneyine inen Uladı Çayı, Ergenli Deresi ve Falaka Çayı dere yataklarında kışın yağmur sularının birikmesiyle su birikintileri oluşmaktadır (Bayındır Kaymakamlığı, 2003).

Şekil 2.5 Bayındır yerleşiminin topoğrafyası (Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 2013-2014 Güz Yarıyılı MIM 3501 Mimari Tasarım III dersi kapsamında gerçekleştirilen Bayındır kent analizi çalışmalarından alınmıştır.)

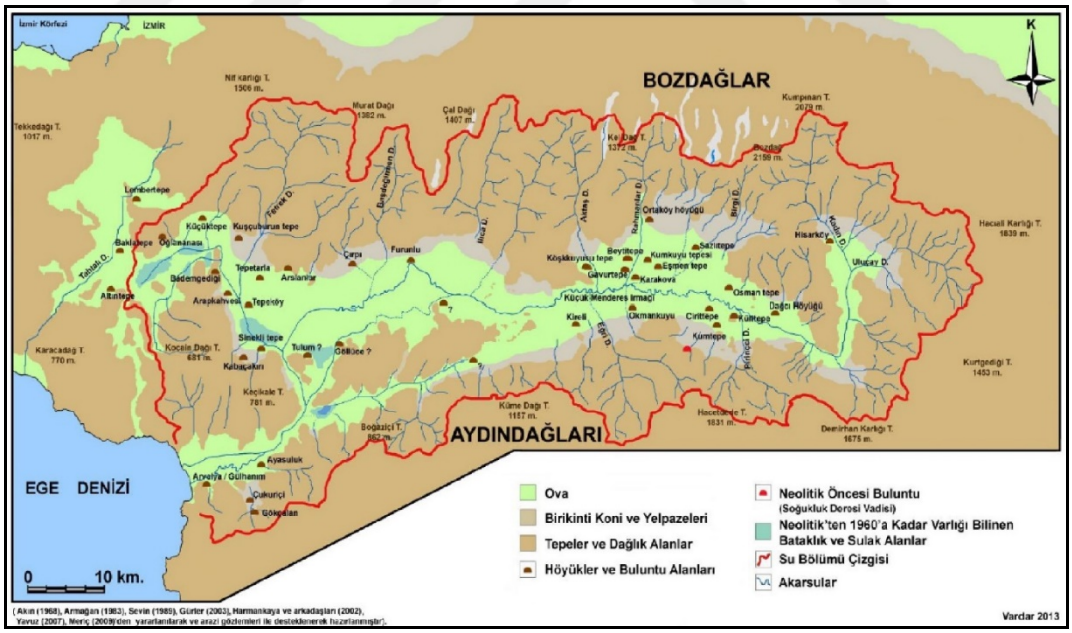

Şekil 2.6 Bayındır yerleşiminin topoğrafya kesiti (Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 2013-2014 Güz Yarıyılı MIM 3501 Mimari Tasarım III dersi kapsamında gerçekleştirilen Bayındır kent analizi çalışmalarından alınmıştır.)

Yerleşimde Küçük Menderes Havzası'na hakim olan Akdeniz iklimi gözlenmektedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışları ise yoğunlukla yağışlı geçmektedir. Havzanın bitki örtüsünü ise maki ve kızılçam ormanları oluşturmaktadır (Vardar, 2010). Küçük Menderes Havzası'ndaki mevcut bitki örtüsüne ek olarak Bayındır yerleşiminde doğu, batı ve kuzey yönündeki eğimli arazilerin zeytin ağaçları ile kaplı olduğu görülmektedir (Bayındır Belediyesi, b.t).

2.2 Bayındır Yerleşimi Tarihsel Ve Fiziksel Gelişimi

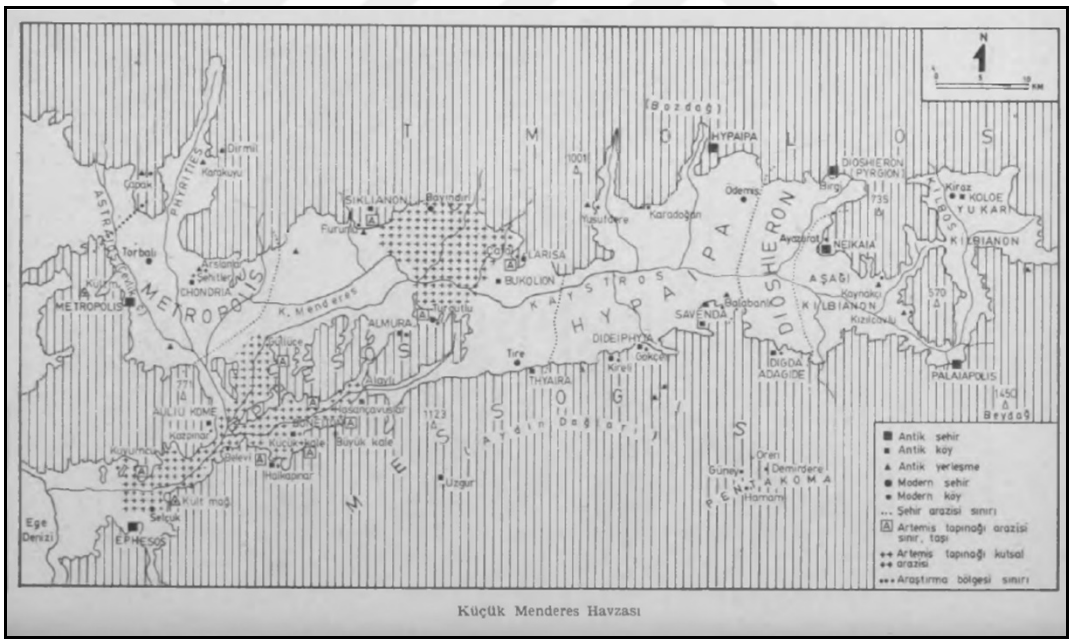
Bayındır kentinin tarihsel gelişimi ile ilgili yeterli kaynak bulunmaması nedeniyle yerleşimin tarihi, içinde bulunduğu Küçük Menderes Havzası'nın tarihi ile birlikte incelenmiştir. Küçük Menderes Havzası'nda yerleşimin tam olarak ne zaman kurulduğuna ilişkin net bir bilgi bulunmamakla birlikte bölgede Bakır Çağı'na ait kalıntıların bulunması iskan tarihinin o dönemde başlamış olabileceğini düşündürmektedir (Gözenç, 1978). Havzanın en eski yerleşmelerini Torbalı ve Ödemiş ovalarında tespit edilmiş höyükler oluşturmakta olup bu höyükler Erken Bronz Çağı'nda yerleşim alanı olarak kullanılmıştır (Meriç, 1988). İçinde çok sayıda höyük barındıran Küçük Menderes Havzası'nda Kalkolitik Çağ öncesinde yerleşim yerinin bulunmadığı düşünülse de son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalarda havzada Paleolitik Döneme ait kültürel buluntular tespit edilmiştir. Bu çalışmalara göre havzadaki bilinen en eski yerleşim yeri Ödemiş'teki Soğukluk Vadisi'dir (Şekil 2.7) (Meriç, 2009; Vardar, 2013).

Şekil 2.7 Küçük Menderes Havzası'nda Neolitik-Kalkolitik Dönem yerleşim yerleri (Vardar, 2013)

Hitit dönemine ait kaynaklarda Küçük Menderes Irmağı'nın çevresine 'Assuwa' adı verildiği bilinmektedir (Hepkarşı, 2001). Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra Batı Anadolu'ya Frigyalılar, Lidyalılar ve İyonyalılar hakim olmuş, Küçük Menderes

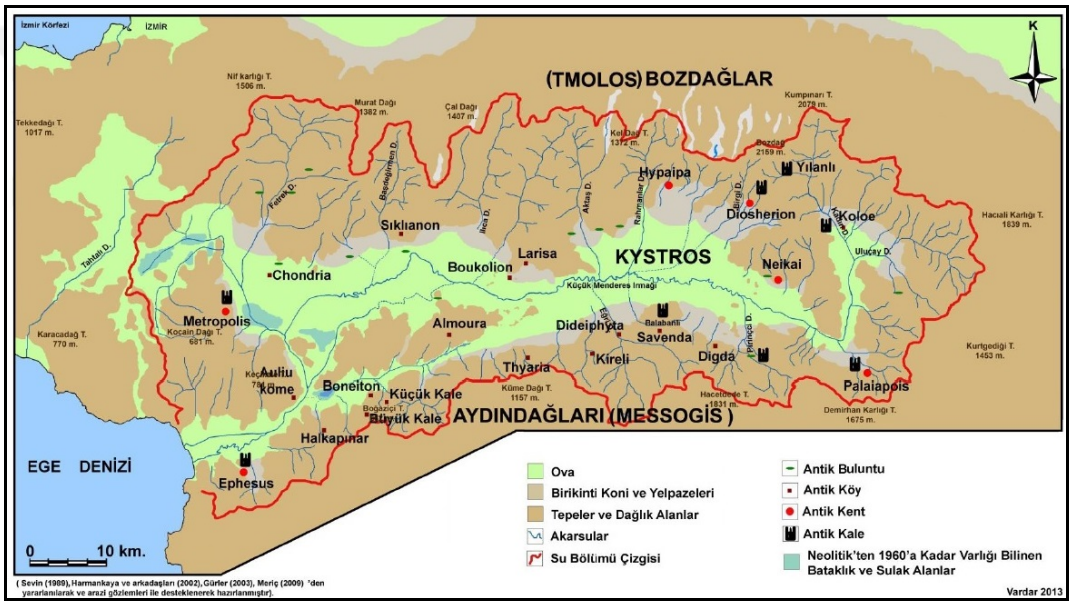
Havzası'nın toprakları Lidya ve İyon medeniyetlerinin sınırları içerisinde kalmıştır. İyonya'nın kolonizasyonu sırasında bölgede Ephesos, Kolophon, Smyrna gibi önemli şehirler kurulmuş ve bu şehirlerin sınırları Küçük Menderes havzasına kadar uzanmıştır (Şekil 2.8) (Meriç, 1988). Tire ve Tire'nin doğu kesimindeki yerler Lidya uygarlığı hakimiyeti altına girmiş ve bölgeden Lidyalıların açtığı Kral Yolu'nun geçmesiyle birlikte antik dönemde önemli bir konuma sahip olmuşlardır. Lidyalıların Pers istilalarına karşı koyamamasıyla birlikte Lidya Uygarlığı yıkılmış ve bölgenin hakimiyeti Perslere geçmiştir. Bir süre Perslerin egemenliğinde kalan Küçük Menderes Havzası'nı M.Ö 334'te Büyük İskender ele geçirmiştir. Bu dönemde Küçük Menderes Havzası'ndaki tüm şehirler, özellikle Efes ve çevresi büyük gelişme göstermiştir. Helenistik Çağ'ın bu parlak dönemi Got istilalarına kadar sürmüş, ancak bölgedeki Efes, Tire gibi önemli şehirler M.S. 264 yılındaki bu isyanlara karşı koyamayıp büyük hasar görmüşlerdir (Gözenç, 1978).

Şekil 2.8 Küçük Menderes Havzası'ndaki antik dönem yerleşimleri (Meriç, 1988)

Roma Dönemi'nde Küçük Menderes Havzası şehirleşmeye başlamış ve Hypaipa, Dioshieron (Birgi) gibi şehirler kurulmuştur (Şekil 2.9). Bu dönemde Bayındır ve çevresi 'Kaystros Vadisi' olarak anılmakta ve 'Efes Artemis Tapınağı Kutsal Arazileri' içinde yer almaktadır (Armağan, 2012). Roma Dönemi'nde Efes şehri gelişerek imparatorluğun merkezi olmuş, Tiral (Tire) şehri ise Efeslilerin sayfiye yeri

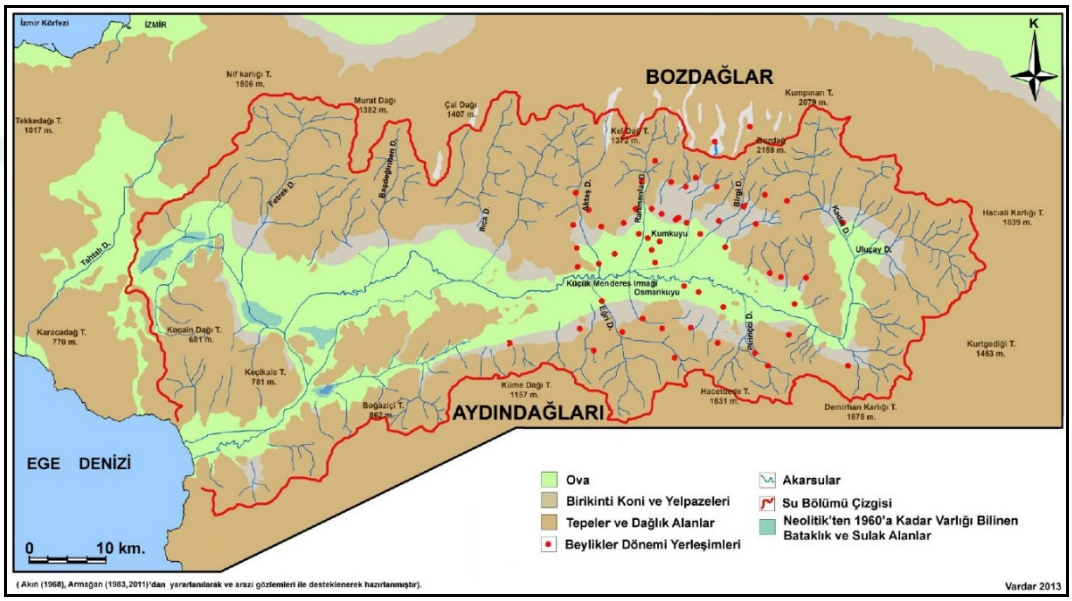
olarak kullandığı bir şehir haline gelmiştir. Dokuzlar Yaylası, Chloe, Paleapolis (Beydağ) gibi şehirler de bu dönemde önem kazanmışlardır. M.Ö 395 tarihinde Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle birlikte Küçük Menderes Havzası Doğu Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. (Gözenç, 1978). Bayındır'da bulunan en eski kalıntıların da Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu Dönemi'ne ait olduğu ve bu dönemde Bayındır ve çevresindeki bölgede 'Potomoz' adlı bir yerleşimin kurulduğu bilinmektedir. Ancak kalıntıların sınırlı olması nedeniyle Bizans Dönemi'ndeki yerleşim ile ilgili kesin bilgilere ulaşılamamaktadır (Sevin, 2005).

Şekil 2.9 Küçük Menderes Havzası'nda Roma Dönemi yerleşimleri (Vardar, 2013)

1071 yılında Malazgirt Zaferi'nin kazanılmasından ardından Türk toplulukların Anadolu'ya yayılma ve yerleşme süreci başlamıştır. 1186 yılında Anadolu Selçuklu Devleti kumandanlarından Şemsettin Bey'in idare ettiği ordunun Küçük Menderes Havzası'nı ele geçirmesiyle birlikte Türkmen boylarının bölgeye iskan edilme süreci hızlanmıştır (Şekil 2.10). Bayındır'a adını veren Türk boylarının da bu dönemde Küçük Menderes Havzası'na geldiği düşünülmektedir (Gözenç, 1978). XII. yüzyıldan itibaren Türkmen boylarının havzadaki hakimiyeti güçlenmiş ve 1308 yılında Birgi şehri merkez olmak üzere Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından bir beylik kurulmuştur. XIV. yüzyılda Bayındır yerleşimi de Birgi, Efes, Tire şehirleri gibi

Aydınoğulları Beyliği'ne ait olan yerleşim yerleri arasındadır (Akın, 1946). Beylikler Dönemi'nde Bayındır'ın yerleşim alanı olarak kullanıldığı bilinse de bu dönemden günümüze kalmış eser bulunmamaktadır. Sadece yerleşimdeki Hacı İlyas (Eski) Camii yapısı İzmir-Bayındır Kültür Envanteri'nde Aydınoğulları Dönemi eseri olarak tariflenmiştir. Ancak Sevin, yapı üzerinde gerçekleştirilen incelemeler sonucunda bu tarihin şüpheli olduğunu ve yapının inşa tarihinin XIV. yüzyıl sonu-XV. yüzyıl başı olabileceğini ifade etmektedir (Sevin, 2005).

Şekil 2.10 Küçük Menderes Havzası'nda Beylikler Dönemi yerleşimleri (Vardar, 2013)

XIV. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin bölgedeki etkinliğini arttırması üzerine Osmanlı ve Aydınoğulları'nın idareleri arasında el değiştiren Küçük Menderes Havzası, 1425'ten itibaren Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı yönetiminde havzanın gelişimi düz alanlara doğru kaymış, Ödemiş, Torbalı, Bayındır gibi ova kenarındaki şehirler önem kazanmıştır (Gözenç, 1978). Bayındır yerleşiminin günümüzdeki tarihi dokusunun XV. yüzyıl başlarında göçebe olan Türkmen boylarının bir kolunun Ergenli Çayı (Şerbetçi Kırı) kıyısına, diğer kolunun ise Bayındır'ın merkezinde bugünkü Cami Mahallesi olarak bilinen bölgeye yerleştirilmesiyle oluştuğu bilinmektedir (Bayındır Kaymakamlığı, 2003). XV. yüzyılda Hacı Sinan tarafından yerleşimin merkezine bir külliye kurulmuş ve yerleşim bu külliye çevresinde gelişmiştir. Külliyeyi merkezine alan yerleşim, süreç

içerisinde çeperlere doğru genişlemiş ve günümüzdeki Kurt, Bıyıklar, Hacı Beşir ve Hacı İlyas Mahalleleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde yerleşimde bulunan Darülkurra Camii, Hacı İlyas (Eski) Camii, Yıkık Camii, Şehir Hamamı, Rum Kilisesi Hamamı ve Yahudi Deresi Su Kemeri yapıları da XV. yüzyıl sonu-XVI. yüzyıl başında yapılmış olan diğer yapılardır (Şekil 2.11) (Sevin, 2005). Erken Osmanlı Dönemi'nde yerleşimin fiziksel durumu ile ilgili en önemli kaynağı Hacı Sinan Vakfiyesi oluşturmaktadır. Bu vakfiyeye göre, Bayındır yerleşiminde külliye dışında dergah, cami imamına ve dergah şeyhine ait üç adet konut, hamam, 49 adet dükkan, iki adet fırın ve odunluk bulunmaktadır. Hacı Sinan Vakfiyesi yerleşimdeki mevcut yapılar dışında pamuk pazarı, kestane pazarı, yağ pazarı, üzüm pazarı ve kendir pazarlarından bahsetmekte ve Erken Osmanlı Dönemi'ndeki ticaret hayatı hakkında bilgi vermektedir. (Armağan, 2012).

BAYINDIR YERLEŞİMİ TARİHSEL VE FİZİKSEL GELİŞİMİ	PAFTA NO: 1

ERKEN OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI (15.YY-16.YY)

KLASİK OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI (17.YY-18.YY)

GEÇ OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI (19.YY-20.YY BAŞI)

1- DARÜLKURRA CAMİİ
2- ŞEHİR HAMAMI
3- HACI SİNAN CAMİİ
4- HACI SİNAN MEDRESESİ
5- SIBYAN MEKTEBİ
6- YAHUDİ DERESİ SU KEMERİ
7- YIKIK CAMİİ (MESCİD)
8- KİLİSE HAMAMI
9- HACI İLYAS (ESKİ) CAMİİ

ERKEN OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI

Şekil 2.11 Bayındır yerleşiminde bulunan Erken Osmanlı Dönemi yapıları (15.yy-16.yy)

Osmanlı Devleti'nde Bayındır ile ilgili ilk resmi belge Fatih Sultan Mehmed dönemine ait olup bu belgede yerleşimin adı 'Bayındurlu Köyü' olarak geçmektedir. XVI. ve XVII. yüzyıllardaki yazılı kaynaklarda ise Bayındır yerleşiminin Tire'ye bağlı bir kaza olarak yer aldığı ve bu dönemde Bayındır kazasında çok sayıda camii, mescid, türbe ve çeşme yapısının inşa edildiği bilinmektedir (Şekil 2.12) (Sevin, 2005).

BAYINDIR YERLEŞİMİ TARİHSEL VE FİZİKSEL GELİŞİMİ	PAFTA NO: 2

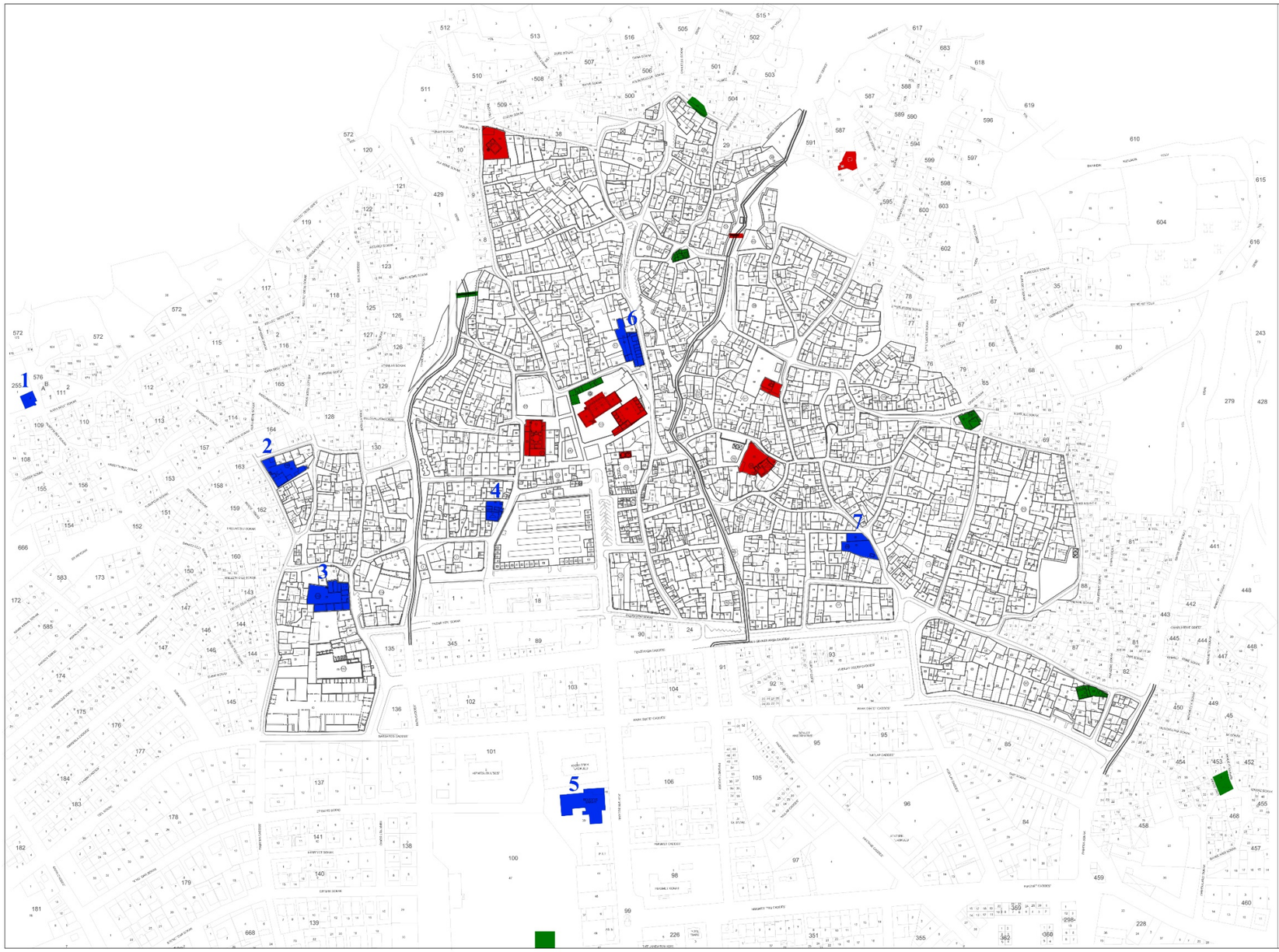

KLASİK OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI

Şekil 2.12 Bayındır yerleşiminde bulunan Klasik Osmanlı Dönemi yapıları (17.yy-18.yy)

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Gayrimüslimler ile yaptığı ticaret anlaşmaları yabancıların Küçük Menderes Havzası'na yerleşmesinin önünü açmış ve bu durum Bayındır'ın kentleşmesini sağlamıştır (Armağan, 2012). Müslümanlar ile Gayrimüslimlerin birlikte yaşaması Bayındır'ın mimari gelişimini olumlu yönde etkilemiş, yerleşime Ermeni Kilisesi, sinagog gibi dini yapıları ve farklı tipteki konut yapılarını kazandırmıştır. Aydın Vilayet Salnamesi'ne ait kayıtlara göre XIX. yüzyılda Aydın vilayetine bağlı İzmir sancağının bir kazası konumunda olan Bayındır'ın mimari gelişiminin hız kazanması XX. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir (Cavid, 2010). 1858 yılında yapılan İzmir-Aydın demiryolu hattının Bayındır'dan geçmesi, yerleşimin 1871 yılında belediye, 1875 yılında da ilçe merkezi olması yerleşimin mimari gelişimini hızlandıran olaylardandır. Günümüzde yerleşimin tarihi dokusunun içinde öne çıkan Tekel Hanı, Hükümet Konağı, Belediye Binası ve İstasyon Binası gibi yapıların söz konusu gelişmeler sonucu yapıldığı bilinmektedir (Şekil 2.13). Bölgenin günümüze ulaşan tarihi konut dokusu da yoğunlukla bu dönemde inşa edilmiş yapılardan oluşmaktadır (Sevin, 2005). XX. yüzyılın ilk yarısında Bayındır ilçesi genelinde 52 adet camii, 14 adet mescid, iki adet kilise, bir adet medrese, sekiz adet han, iki adet hamam, 55 adet yağhane ve 26 adet su değirmeninin bulunduğu bilinmektedir (Serçe, 1998).

BAYINDIR YERLEŞİMİ TARİHSEL VE FİZİKSEL GELİŞİMİ	PAFTA NO: 3

ERKEN OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI (15.YY-16.YY)

KLASİK OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI (17.YY-18.YY)

GEÇ OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI (19.YY-20.YY BAŞI)

1- ÇAMAŞIRHANE

2- HACI İBRAHİM CAMİİ

3- ÖŞÜR HANI (TEKEL HANI)

4- HACI HÜSEYİN AĞA (PAMUKPAZARI) CAMİİ

5- HALK EVİ (BELEDİYE BİNASI)

6- ESKİ HÜKÜMET KONAĞI

7- ERMENİ KİLİSESİ

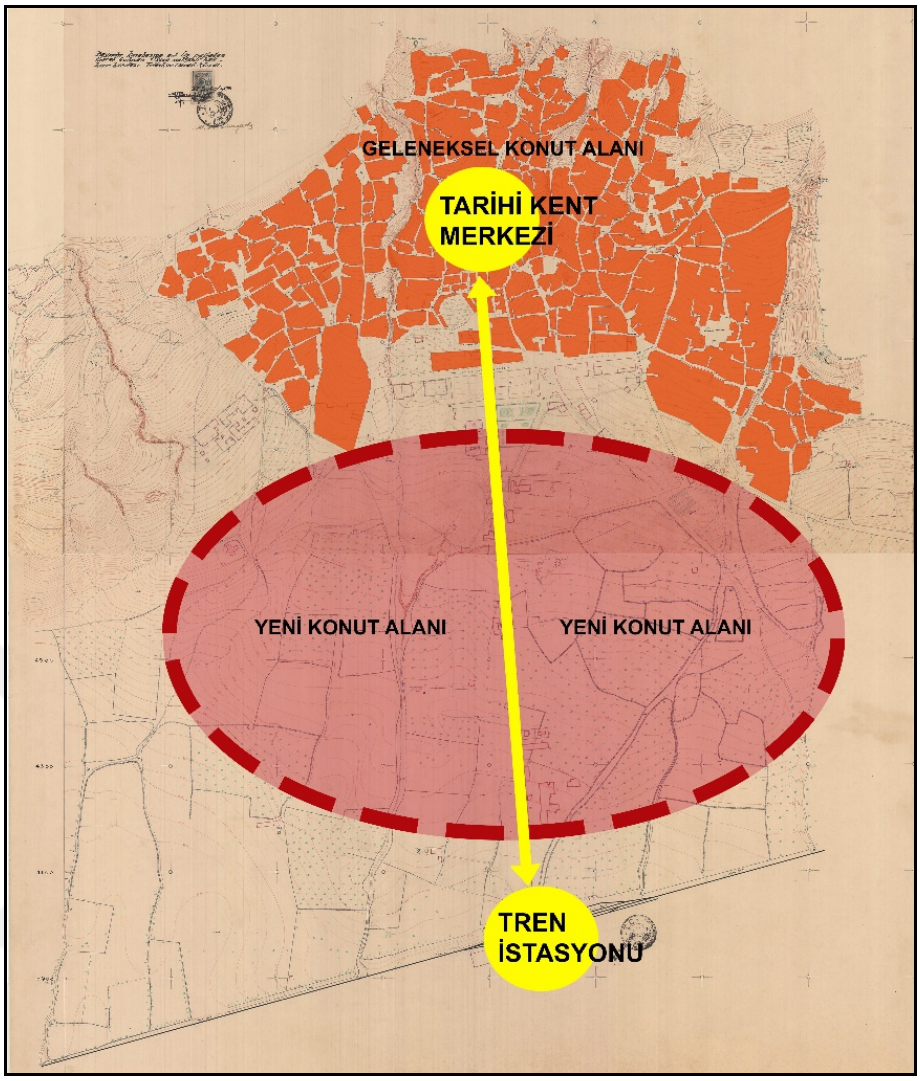
8- İSTASYON BİNASI (HARİTADA GÖRÜNMÜYOR)

GEÇ OSMANLI DÖNEMİ YAPILARI

Şekil 2.13 Bayındır yerleşiminde bulunan Geç Osmanlı Dönemi yapıları (19.yy-20.yy başı)

XX. yüzyılda gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla Küçük Menderes Havzası Yunanlıların işgaline uğramıştır. Havzanın ele geçirilmesi İzmir'in merkezinin işgalinden sonra 20 Mayıs 1919'da Torbalı'nın işgali ile başlamıştır. Küçük Menderes Vadisi'ndeki Yunan ilerleyişi Bayındır, Tire, Ödemiş ve diğer şehirlerin işgali ile devam etmiştir. 3 yıl işgal altında kalan Küçük Menderes Havzası'nda 3 Eylül 1922'de Yunan kuvvetleri geri çekilmeye başlamış ve işgal süreci sona ermiştir. Ancak havzanın yaşadığı bu işgal süreci bölgenin fiziksel ve toplumsal yapısında ağır tahribatlara yol açmıştır (Özcan, 2009).

Bayındır yerleşimi, Cumhuriyet'in ilanından sonra İzmir iline bağlı bir ilçe haline gelmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yerleşimdeki tarım ve hayvancılık ürünlerinin işlenmesine dair ticari faaliyetler artırılmış, bu gelişmeler Bayındır kent yapısını etkilemiş ve yerleşim güneye doğru büyümeye başlamıştır (Akkurt, 2015). İlçede ilk harita ve planlama çalışmaları 1938 yılında yapılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi planlama anlayışı doğrultusunda modernist bir yaklaşım benimsenmiş ve kentlerin çağdaş bir nitelik kazanması için bahçeli evlerden oluşan konut alanları önerilmiştir (Tekeli, 1998). Söz konusu planlama anlayışı doğrultusunda Bayındır yerleşiminin kuzeyinde, yamaca konumlanan organik konut dokusunun güneydeki düz alanlara doğru yayılmasına karar verilmiş ve düzlük arazide yeni konut alanları oluşturulmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi kent planlama ilkeleri doğrultusunda oluşturulan yeni konut alanı, Bayındır'ın eski kent merkezi olan Hacı Sinan Külliyesi meydanı ile tren istasyonunu birbirine bağlayan ve kamusal kullanımları üzerinde barındıran ana aksın sağında ve solunda yer alan iki bölgeyi içermektedir (Şekil 2.14). Önerilen bu bölgelerde geleneksel konut dokusunun organik düzenine karşın benzer geometri ve boyutlarda oluşturulan parsel düzeni esas alınmıştır.

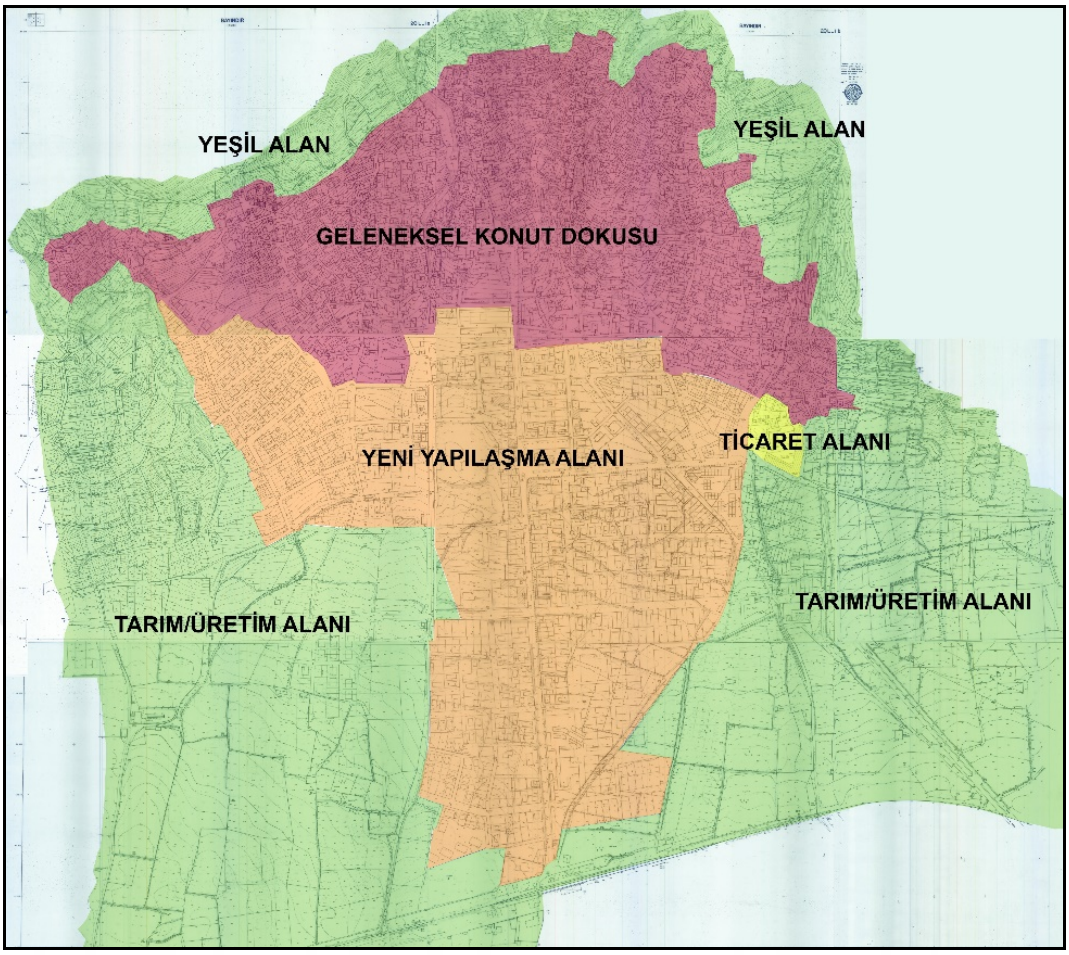

Şekil 2.14 Bayındır yerleşimi Erken Cumhuriyet Dönemi kent planlaması (1938 yılı Halihazır paftası üzerinden oluşturulmuştur)

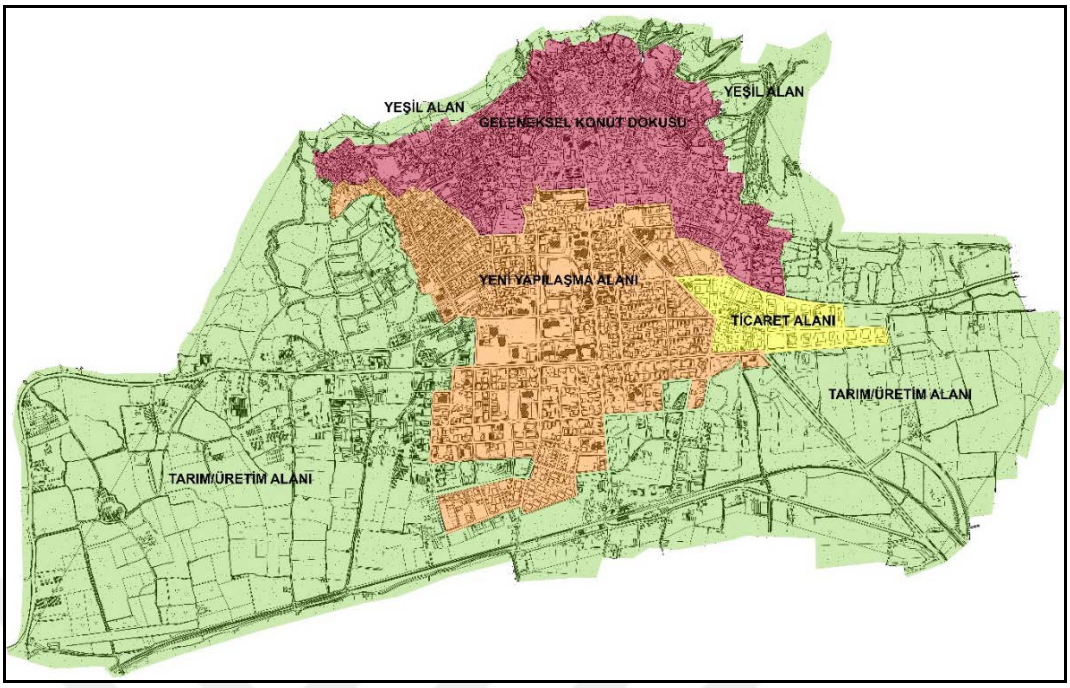
1938 tarihli planlama çalışmasını 1978, 1987, 1998 ve 2008 yıllarında yapılan imar planı çalışmaları takip etmiştir. Bu çalışmalarda konut bölgesinin güney yöne doğru gelişmesi, tarım/üretim alanları olan zeytinlik ve seraların yerleşimin batı ve doğu yönünde yer alması ve üretim alanlarına ek olarak kooperatif faaliyetlerini destekleyecek, üretilen ürünlerinin satışının yapılacağı bir ticaret alanının oluşturulması öngörülmüştür. Şehri istasyona bağlayan ana aksın çevresinde yeni bir yapılaşma alanı belirlenmiş, idari ve ticari kullanımlı mekanların bu yeni yapılaşma alanında yer alması hedeflenmiştir (Şekil 2.15). Ancak günümüzde tüm kamusal kullanımların yeni yapılaşma alanında bulunması geleneksel konut dokusunun geri planda kalmasına ve yerleşimin doğu ve batı bölgesinde kontrolsüz bir kentleşmenin

görülmesine neden olmaktadır. Yerleşimin günümüzdeki kentsel yapısı incelendiğinde kuzeyde Basra tepelerinin, güneyde ise demiryolunun fiziksel bir sınır oluşturduğu, yerleşimin doğu ve batı yönünde gelişmeye devam ettiği görülmektedir (Akkurt, 2015). Yerleşimin kontrolsüz büyümesiyle birlikte doğu ve batı yönündeki tarım/üretim alanı olarak planlanan alanlar konut alanlarına dönüşmekte ve bu bölgelerde yerleşimin dokusuna aykırı çok katlı bir yapılaşma oluşmaktadır (Şekil 2.16).

Yerleşimin kentsel ve mimari gelişimi sürerken toplumsal yapısında da farklılıklar gerçekleşmiştir. Bayındır geleneksel konut dokusunda yaşamını sürdüren kullanıcıların maddi güçlerinin artması ve konfor beklentilerinin değişmesi sonucunda geleneksel konut dokusunda terk süreci başlamıştır. Alan kullanıcılarının çoğunluğu geleneksel konut dokusundaki konutlarını terk ederek yerleşimin güneyindeki yeni konut alanlarına ya da bölgedeki merkez yerleşim olan İzmir'e göç etmeye başlamıştır. Yaşanan göçler sonucunda Bayındır'daki geleneksel konutların mülkiyet durumları değişmemiş ancak konut kullanıcıları değişikliğe uğramıştır. Günümüzde bu konutların kullanıcılarını kiracılar ya da Bayındır'a farklı nedenlerle göçle gelen kişiler oluşturmaktadır.

Şekil 2.15 Bayındır yerleşimi 1970 yılı kullanım alanları (1970 yılı Halihazır paftası üzerinden oluşturulmuştur)

Şekil 2.16 Bayındır yerleşimi günümüz kullanım alanları (2017 yılı Halihazır paftası üzerinden oluşturulmuştur.)

Yerleşimin tarihi dokusuna ilişkin koruma çalışmaları ilk olarak 1974 yılında Eski Hükümet Konağı'nın 1.grup/anıtsal yapı olarak tescillenmesiyle başlamıştır. Tescil çalışmaları 1985 yılında Tekel Hanı'nın, 1988 yılında ise Hacı Sinan Külliyesi'nin 1.grup anıtsal yapı olarak tescillenmesiyle devam etmiştir. Bu çerçevede 2009 yılında yerleşimdeki geleneksel doku kentsel sit alanı olarak ilan edilmiş ve 2012 yılında Bayındır Belediyesi tarafından imar planlarına ek olarak koruma amaçlı imar planı hazırlanmıştır (Bayındır Belediyesi Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2013). Kentsel sit alanı kararından sonra 2009 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen çalışmalarla yerleşimdeki birçok yapı tescillenerek koruma altına alınmıştır. Günümüzde çeperlere doğru gelişimini sürdüren kentin koruma ve planlama çalışmaları Bayındır Belediyesi tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla devam etmektedir.

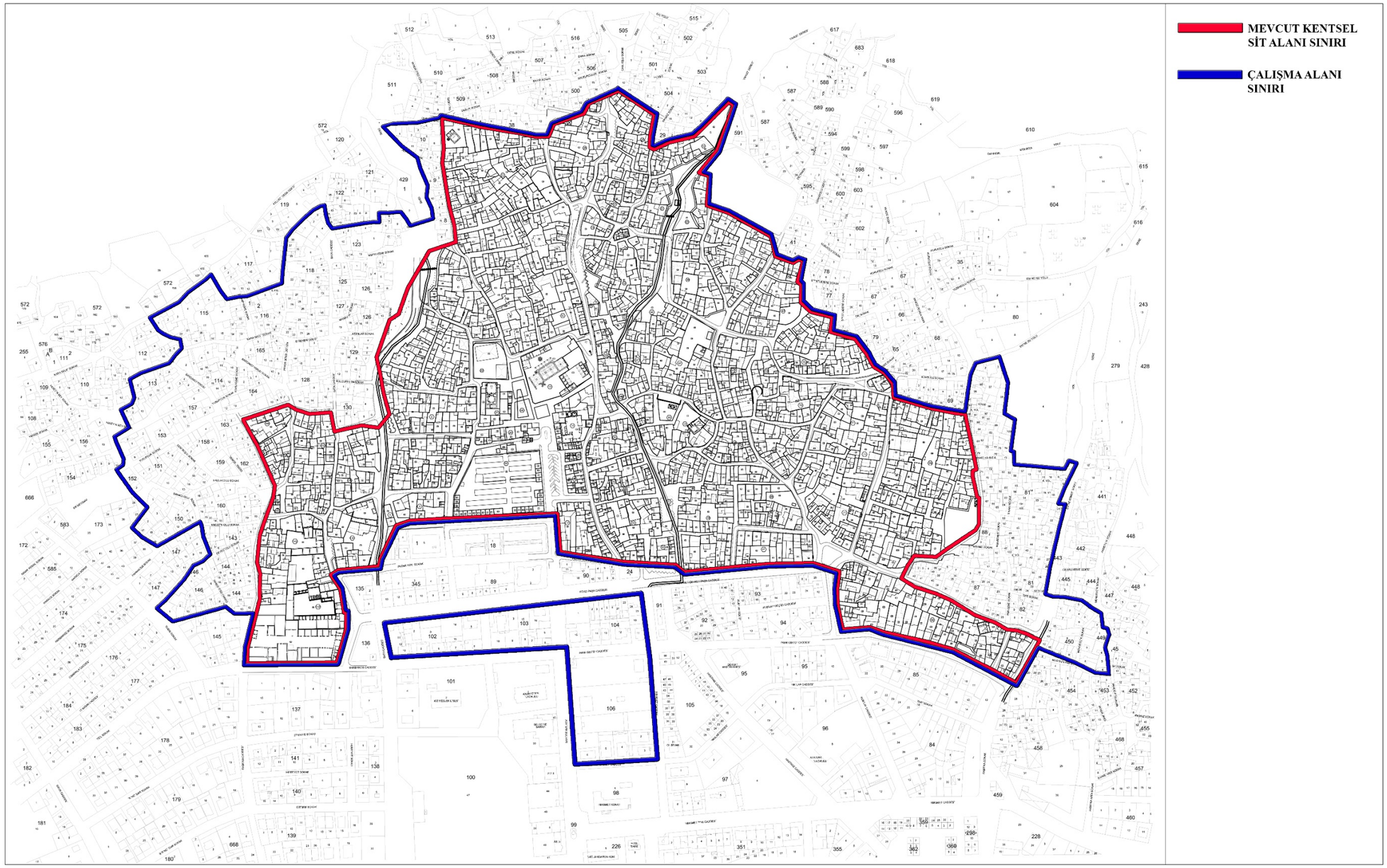
BÖLÜM ÜÇ
BAYINDIR GELENEKSEL KONUT DOKUSU VE KORUMA SORUNLARI

Tarihi yerleşimler antik dönemden günümüze farklı uygarlıklar, farklı topluluklar tarafından biçimlendirilmiş olup içerisinde farklı nitelikte anıt yapılar, sivil mimarlık örnekleri ve kentsel elemanlar barındırmaktadır. Tarihi yerleşimlerin sürdürülebilir bir anlayışla korunabilmesi için yerleşimin fiziksel, tarihsel, toplumsal ve sosyo-ekonomik yapısının doğru okunması ve bütüncül bir bakışla değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Bu çerçevede tarihi yerleşimlerin korunmasına dair yapılması gereken ilk çalışma alanın dinamiklerinin doğru ve detaylı olarak ortaya çıkarılmasıdır.

Günümüz Bayındır yerleşimi incelendiğinde farklı tarihsel katmanların bir araya gelmesiyle oluşan nitelikli bir doku gözlenmektedir. Söz konusu doku, içerisinde farklı topluluklara ve farklı dönemlere ait çok sayıda anıt yapı ve bu anıt yapıların çevresinde gelişmiş konut alanı barındırmaktadır. Bayındır kültürel mirası kapsamında değerlendirilebilecek bu konut alanı, çoğunluğu XIX. yüzyılda inşa edilmiş, farklı mimari karakterlere sahip konut yapılarından oluşmaktadır. Ancak yerleşimdeki mevcut kentsel sit sınırı bu konutların tümünü içermemekte ve alanın korunmasında yetersiz kalmaktadır. Osmanlı Dönemi'ne ait çok sayıda konut kentsel sit sınırı çeperlerinde yer almakta, Erken Cumhuriyet Dönemi konutları ise tarihi konut alanından kopuk olarak yerleşimin güneyinde bulunmaktadır. Tüm bu bulgular üzerinden Bayındır geleneksel konut dokusunun sahip olduğu değerlerin ortaya çıkarılmasını ve bilinir kılınmasını hedefleyen bu tezde yeni bir çalışma alanı sınırı oluşturulmuştur (Şekil 3.1). Tez kapsamında oluşturulan çalışma alanı, mevcut kentsel sit sınırlarını, sit sınırlarının doğu ve batı çeperlerinde bulunan nitelikli yapıları ve Erken Cumhuriyet Dönemi konut alanını içermektedir. Söz konusu çalışma alanında gerçekleştirilen analiz, tespit ve gözlem çalışmaları dokunun sahip olduğu kentsel ve mimari karakterin ortaya çıkarılmasını, dokunun sosyal yapısının irdelenmesini ve koruma sorunlarının tespit edilmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmalar Bayındır Geleneksel Konut Dokusu Kentsel ve Mimari Nitelikleri, Geleneksel Konut Dokusunun Sosyal Yapısı ve Geleneksel

Konut Dokusunun Korunma Süreci Ve Koruma Sorunları başlıkları altında derlenmiştir.

BAYINDIR GELENEKSEL KONUT DOKUSU VE KORUMA SORUNLARI	PAFTA NO: 1

ÇALIŞMA ALANI SINIRLARI

Şekil 3.1 Tez kapsamında belirlenen çalışma alanı sınırları

3.1 Bayındır Geleneksel Konut Dokusu Kentsel Ve Mimari Nitelikleri

Tanımlanan çalışma alanında yer alan konut dokusu, Erken Osmanlı Dönemi'nde oluşmaya başlayıp Erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar gelişimini sürdüren ve bu süreç içerisinde din, etnik grup, sosyal statü gibi etkenlerle farklılaşan bir dizi anıtsal yapıyı ve sivil mimarlık örneğini içermektedir. Doku içerisinde belirli bir bölgede gelişen ticaret ve üretim alanı ile dini yapılar çevresinde şekillenen konut alanı bulunmaktadır. Söz konusu konut dokusunun sürdürülebilir bir bakış açısıyla korunabilmesi ve bilinirliğinin artması için tüm tarihsel yerleşimlerde olduğu gibi alanın niteliklerinin ortaya çıkarılması ve alan kullanıcısı tarafından bu değerlerin farkına varılması büyük önem taşımaktadır. Bu hedef doğrultusunda belirtilen çalışma alanında gerçekleştirilen analizler ile Bayındır geleneksel konut dokusunu oluşturan unsurların kentsel ve mimari karakterlerinin belgelenmesi amaçlanmaktadır. Analizler sonucunda elde edilen veriler Konut Dokusunun Kentsel Nitelikleri ve Bayındır Geleneksel Konut Mimarisi olmak üzere iki başlık altında derlenmiştir.

3.1.1 Konut Dokusunun Kentsel Nitelikleri

Bayındır geleneksel konut dokusunun kentsel niteliklerini tanımlayabilmek için öncelikle dokuyu oluşturan yapısal ve kentsel unsurların tanımlanması ve sahip oldukları değerlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu amaçla ilk olarak dokunun kentsel karakterini tanımlamak üzere arazi kullanımı ve dokuyu oluşturan yapıların gabarilerine dair analizler gerçekleştirilmiş, ardından dokunun özgün karakterinin oluşumunda önemli yeri olan sokaklar, meydanlar, çeşmeler ve ağaçlar ele alınmış ve bu elemanların doku bütünündeki dağılımı, ilişkilenme biçimleri tespit edilmiştir.

Bayındır geleneksel konut dokusunun kentsel karakterini anlamak için, alandaki yapıların kullanımlarını ve bu kullanımlar üzerinden kentsel yaşamı nasıl örgütlediklerini belirlemek önemlidir. Bu bakışla ilk olarak çalışma alanı sınırları içindeki kullanım durumu tespit edilmiştir (Şekil 3.2). Çalışma alanında bulunan yapıların günümüzde konut, ticaret, dini, eğitim, idari ve turizm gibi farklı işlevler ile

kullanıldığı gözlenmektedir. Tanımlanan işlevlerin dışında doku içerisindeki yapıların bir kısmının konut+ticaret ve ticaret+depo işlevleri ile kullanıldığı, bir kısmının ise terk nedeniyle kullanım dışı kaldığı görülmektedir.

Gerçekleştirilen tespitler doğrultusunda yerleşimdeki yapıların büyük çoğunluğunun günümüzde konut işlevi ile kullanıldığı belirlenmiştir. Konut kullanımı, çalışma alanının güney bölümünde konumlanan ticaret alanı dışında homojen dağılım göstermektedir. Geleneksel konut dokusu içerisinde aktif olarak kullanılan konutların dışında terk nedeniyle kullanım dışı olan konutlar da bulunmaktadır. Kullanım dışı kalmış konutlar geleneksel konut dokusunun doğu ve batı bölgesinde yoğunluk göstermektedir. Çalışma alanının doğu ve batı çeperlerinin yeni kent merkezine olan uzaklığı ve kullanıcılardaki yerleşimin güneyinde yer alan yeni kent merkezine yakın olma isteği bu bölgede terk sorununun oluşmasına neden olmaktadır.

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ	PAFTA NO: 1

KULLANIM DURUMU ANALİZİ

Şekil 3.2 Bayındır geleneksel konut dokusu kullanım durumu analizi

Geleneksel konut alanlarının hemen hepsinde gözlendiği üzere, Bayındır geleneksel konut alanında da dini kullanıma hizmet eden yapılar belirlenmiştir. Çalışma alanında, günümüzde dini kullanımını sürdüren yedi adet ibadet yapısı tespit edilmiştir. Söz konusu yapıların tümü camiidir (Şekil 3.3). İbadet yapısı olarak inşa edilmiş ancak günümüzde cemaatinin olmaması nedeniyle özgün işlevini sürdüremeyen Ermeni Kilisesi ise çalışma alanının doğusunda konumlanmaktadır. 1857 tarihinde inşa edilmiş olan Ermeni kilisesi restorasyon uygulamasından sonra kültür merkezi olarak işlevlendirilmiştir (Tok, 2009). Kültür merkezi işlevi ile aktif olarak kullanılamayan yapı, günümüzde kütüphane olarak hizmet vermektedir (Şekil 3.4). 15. yüzyılda inşa edildiği bilinen Ortodoks Kilisesi ise varlığını sürdürememiştir. Günümüzde park alanı olarak düzenlenmiş olan kilise alanı toplumsal bellekte özgün varlığını sürdürmekte, bu alanın kuzeydoğu çeperinde konumlanan ve günümüzde kullanım dışı olan Papaz Evi ile birlikte anılmaya devam etmektedir (Şekil 3.5). 19. yüzyılda havra olarak kullanıldığı bilinen konut yapıları ise günümüzde kullanılmamasına rağmen bellekte Yahudi ibadet merkezi olarak anılmaya devam etmektedir (Şekil 3.6).

Şekil 3.3 Günümüzde aktif olarak kullanılan ibadet yapısı örnekleri: Eski Cami (sol), Pamukpazarı Cami (sağ) (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.4 Günümüzde aktif olarak kullanılmayan ibadet yapısı örneği: Ermeni Kilisesi (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.5 Günümüzde park alanı olarak düzenlenmiş Rum Ortodoks Kilisesi alanı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.6 19. Yüzyılda havra olarak kullanıldığı bilinen konut yapıları: 594 ada 5 parsel (solda), 32 ada 26 parsel (sağda) (Kişisel arşiv, 2018)

Yapılan incelemelerde, Bayındır geleneksel konut dokusunun güney bölgesinde ticari kullanımın yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 3.2). Kuzey, doğu ve batı yönlerinden geleneksel konut dokusu ile çevrilmiş olan bu alanın odağında ise Uzun Çarşı olarak adlandırılan ticari aks yer almaktadır (Şekil 3.7). Uzun Çarşı aksının yerleşimin ticaret merkezi olması bu bölgede ticaret ve ticaret+depo işleviyle kullanılan yapıların çoğunlukta olmasının nedenidir. Günümüzde Uzun Çarşı aksının yanı sıra çalışma alanının güney bölgesinin yeni kent merkezine olan yakınlığı bu bölgede ticaret işlevli yapıların yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Şekil 3.8). Söz konusu bölgedeki yüksek katlı yeni yapılaşmayı alt katı ticaret işleviyle üst katları ise konut işleviyle kullanılan yapılar oluşturmaktadır.

Şekil 3.7 Uzun Çarşı ticaret aksı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.8 Ticaret işlevi ile kullanılan yapı örnekleri: 48 ada 29-30 parsel (sol), 17 ada 18 parsel (sağ) (Kişisel arşiv, 2017)

Çalışma alanında tespit edilen diğer kullanımlar eğitim, turizm ve idari kullanımlardır. Alanda eğitim işleviyle kullanılan yapılar bir adet okul (4 Eylül İlkokulu), restorasyon müdahalesi sonrası kütüphane olarak işlevlendirilen Tekel Hanı binası ve Ermeni Kilisesi'dir (Şekil 3.9, 3.10). Eski Hükümet Konağı olarak bilinen tarihi yapı ve alanın güney bölgesinde, Mahmut Şevket Paşa Caddesi üzerinde konumlanan tescilli konut yapısı da günümüzde turizm işleviyle kullanılmaktadır (Şekil 3.11, 3.12). Öte yandan, çalışma alanının güneyinde, Pazaryeri Sokak üzerinde Bayındır Belediyesi tarafından yaptırılan ve belediye tarafından idari işlevde kullanılan bir adet yapı bulunmaktadır (Şekil 3.13).

Şekil 3.9 Eğitim işlevi ile kullanılan yapı örnekleri: Dört Eylül İlkokulu (sol), Tekel Hanı (sağ) (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.10 Eğitim işlevi ile kullanılan yapı örneği: Ermeni Kilisesi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.11 Turizm işlevi ile kullanılan yapı örneği: Eski Hükümet Konağı, 12 ada 35 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.12 Turizm işlevi ile kullanılan yapı örneği: Konut, 47 ada 12 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.13 İdari işlev ile kullanılan yapı örneği: 49 ada 2-9 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Alanın kentsel karakterini anlamak üzere yapılan bir diğer tespit, gabari durumu analizidir (Şekil 3.14). Anıtsal yapıların gabariden ziyade hacimsel etkiye sahip olmaları ve gabari çalışmasının öncelikle konut dokusunun karakterini anlamayı hedeflemesi nedeniyle söz konusu çalışma konut yapıları ile sınırlandırılmıştır. Gerçekleştirilen analiz çalışmasında alandaki konutlar sahip oldukları kat sayılarına

göre bir katlı, iki katlı, üç katlı, dört ve dörtten fazla katlı konutlar olmak üzere gruplandırılmıştır.

Çalışma alanındaki konutların gabari durumuna bakıldığında bir ve iki katlı konutların yoğunlukta olduğu görülmektedir (Şekil 3.14). Bir ve iki katlı konutlar alanda homojen olarak dağılırken üç, dört ve daha fazla katlı konutlar alanın güney bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Çalışma alanının güney bölgesinin şehrin yeni kent merkezine olan yakınlığı bu bölgede yüksek katlı yeni yapılaşmanın oluşmasına neden olmaktadır. Yerleşimin eğimli bir araziye sahip olması doku genelinde konutların gabarisini etkileyen bir durum olarak öne çıkmaktadır. Özellikle çalışma alanının kuzeyindeki konutlarda iki farklı kottan yapıya erişimin sağlandığı ve kottan yararlanarak yapılarda ara katların oluşturulduğu gözlenmektedir.

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ	PAFTA NO: 2

GABARİ DAĞILIMI ANALİZİ

Şekil 3.14 Bayındır geleneksel konut dokusu gabari dağılımı analizi

Bayındır geleneksel konut dokusunun özgün karakterini oluşturan en önemli kentsel eleman sokaklardır. Arazinin eğimli topoğrafik yapısının da etkisiyle organik bir yerleşim düzeni görülen geleneksel yerleşimde, bu düzen doğrultusunda şekillenmiş organik yapı adaları ve bu adaları birbirine bağlayan dar sokaklar gözlenmektedir (Şekil 3.18). Doku genelinde çıkmaz sokaklar bulunmaktadır (Şekil 3.15). Bu sokaklar bitki ve mobilya kullanımı gibi farklı sahiplenme biçimleri ile sokaktan erişim alan konut kullanıcıları tarafından özelleştirilmektedir (Şekil 3.16). Dokunun üzerinde konumlandığı eğimli topografya, eğime dik ve eğime paralel sokakların oluşumuyla farklı kentsel perspektifler ortaya koymaktadır. Yapılan incelemelerde yamaca dik olarak kurgulanmış sokakların bir kısmının merdivenli, bir kısmının ise rampa şeklinde oluşturulduğu gözlenmiştir (Şekil 3.17).

Şekil 3.15 Bayındır geleneksel konut dokusu çıkmaz sokak örnekleri: Hacı Abdi Sokak (sol), Yazıcı Çıkmazı (sağ) (Kişisel arşiv, 2018)

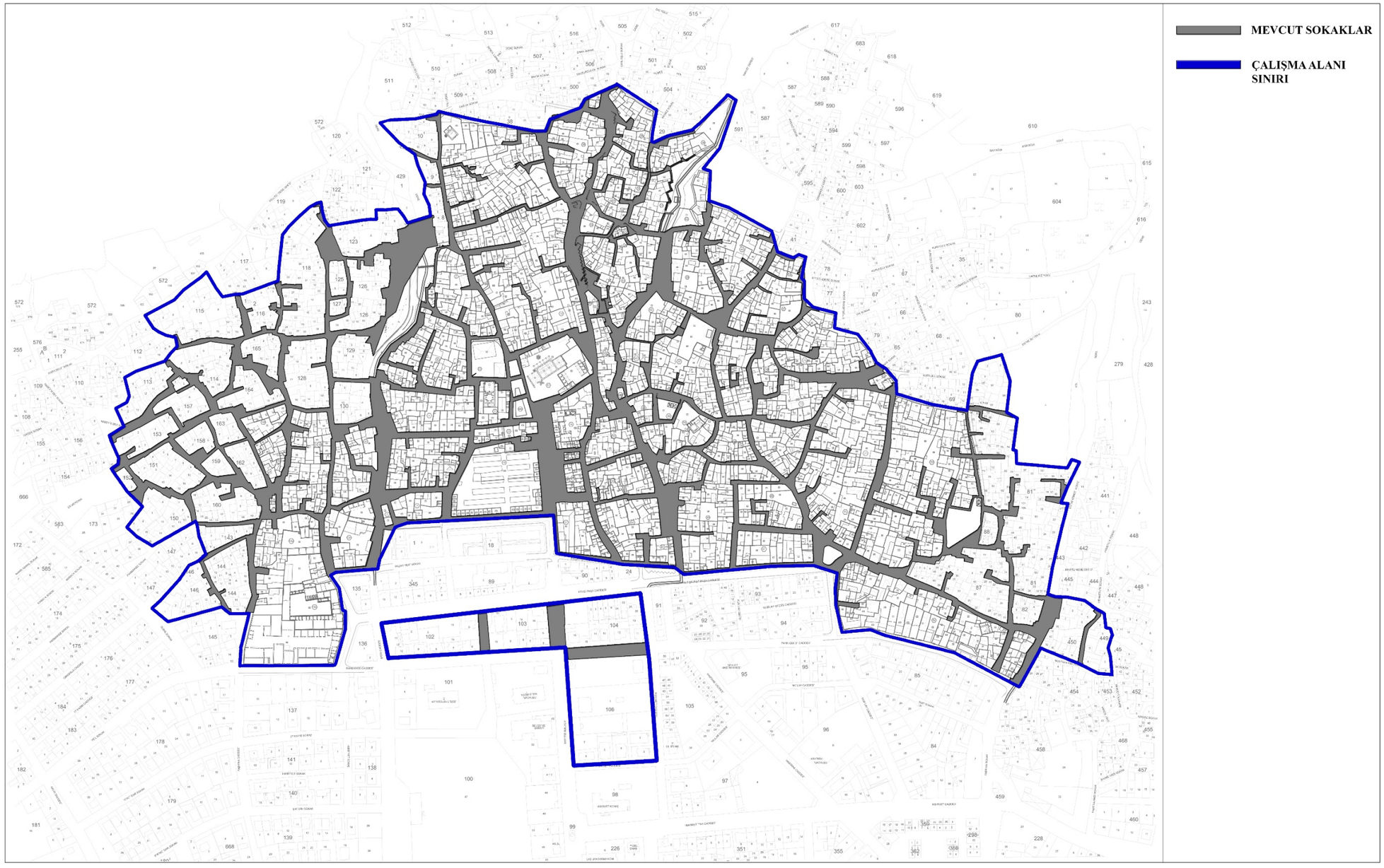

Şekil 3.16 Farklı sahiplenme biçimleri ile özelleştirilmiş sokak örneği: Boğaziçi Sokak (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.17 Eğime dik olarak kurgulanmış sokak örnekleri: Hıdırlık Yokuşu Sokak (sol), Sadık Efendi Sokak (sağ) (Kişisel arşiv, 2018)

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ	PAFTA NO: 3

SOKAK DOKUSU

Şekil 3.18 Çalışma alanında bulunan organik sokak dokusu

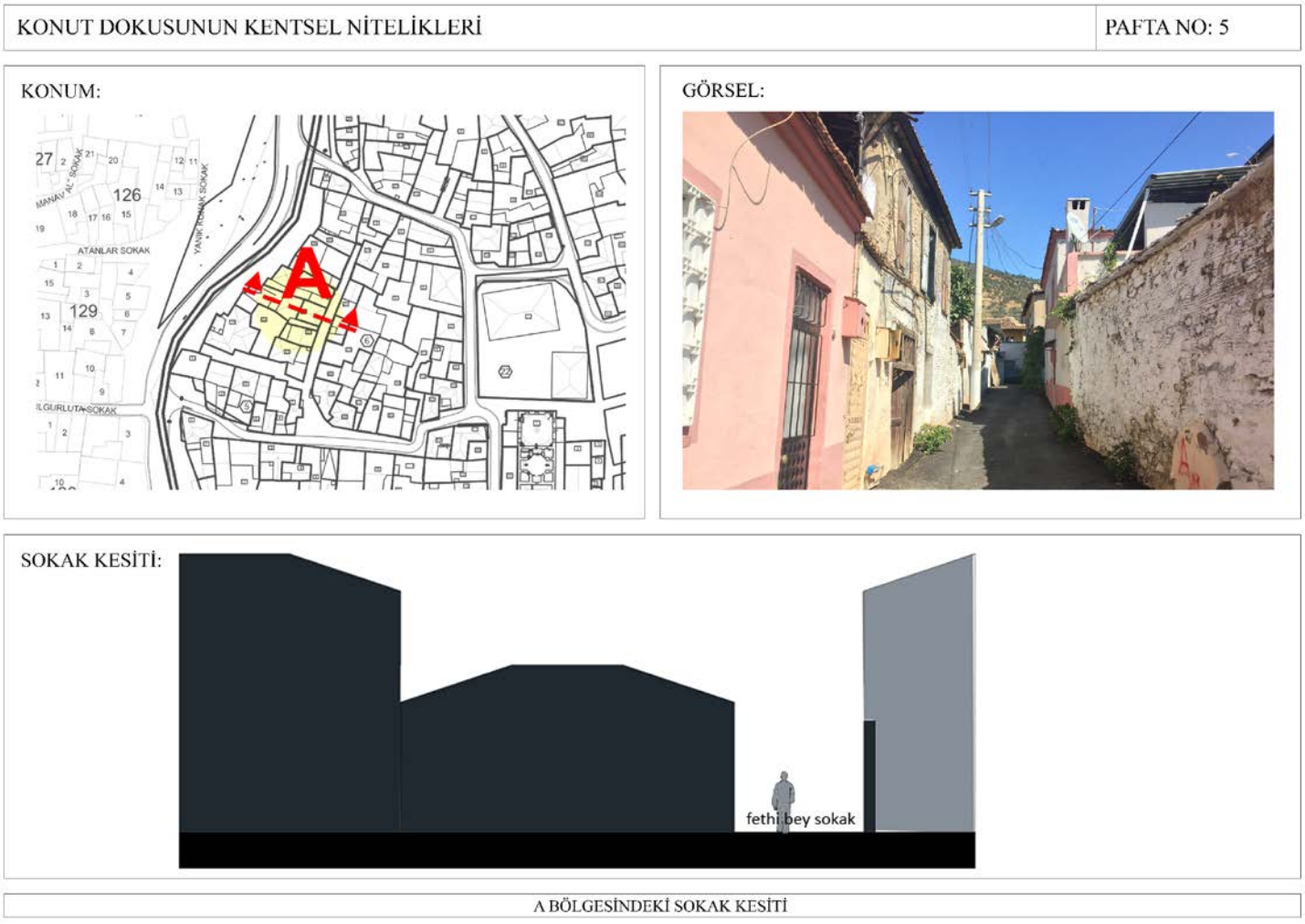
Sokak dokusunun organik oluşumu ve sokağı çevreleyen konut yapıların mimari çeşitlilikleri farklı kentsel perspektifler sunmakta ve farklı kesitler oluşturmaktadır. Sokak kesitlerinin dokunun karakterini oluşturan önemli unsurlardan biri olması nedeniyle yerleşim genelinde farklılıklar gösteren sokaklardan örnek kesitler irdelenmiştir (Şekil 3.19). Sokak kesitlerinden elde edilen verilere göre Bayındır geleneksel konut dokusunda yapıların bahçe duvarları ile sınırlandırılan, yer yer daralıp genişleyen ya da eğim nedeniyle merdivenli hale gelen ve belirli noktalarda birleşip küçük meydanlara açılan sokaklar görülmektedir (Şekil 3.20, 3.21, 3.22, 3.23, 3.24, 3.25, 3.26, 3.27, 3.28). Yanal yüzeyleri, genişlikleri, eğim durumları ile çeşitlenen bu geleneksel konut dokusu içerisindeki sokaklar yapı adaları arasında ulaşımı sağlamanın yanı sıra doku içerisinde oluşturdukları kentsel boşluklar ile kullanıcıların sosyal yaşantısında buluşma noktası haline gelmektedir.

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ	PAFTA NO: 4

SOKAK KESİTLERİ

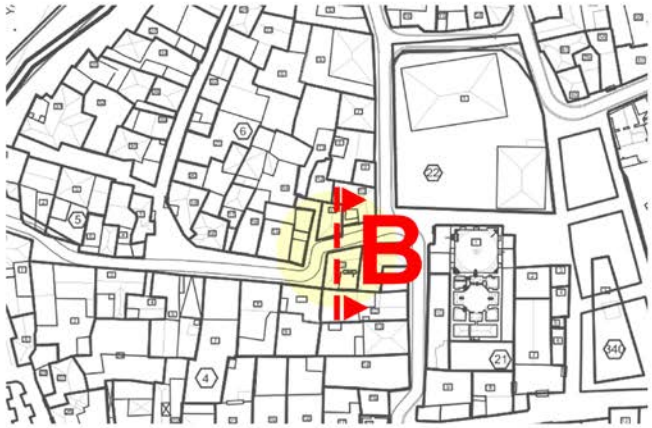
Şekil 3.19 Bayındır geleneksel konut dokusunda sokak kesitleri oluşturulan bölgeler (Çalışmada yer alan sokak kesitleri Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 2013-2014 Güz Yarıyılı MIM 3501 Mimari Tasarım III dersi kapsamında gerçekleştirilen Bayındır kent analizi çalışmalarından alınmıştır.)

Şekil 3.20 Bayındır geleneksel konut dokusu A bölgesindeki sokak kesiti

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ | PAFTA NO: 6

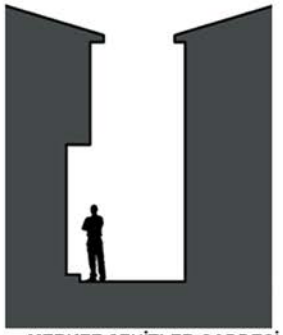
KONUM:

GÖRSEL:

SOKAK KESİTİ:

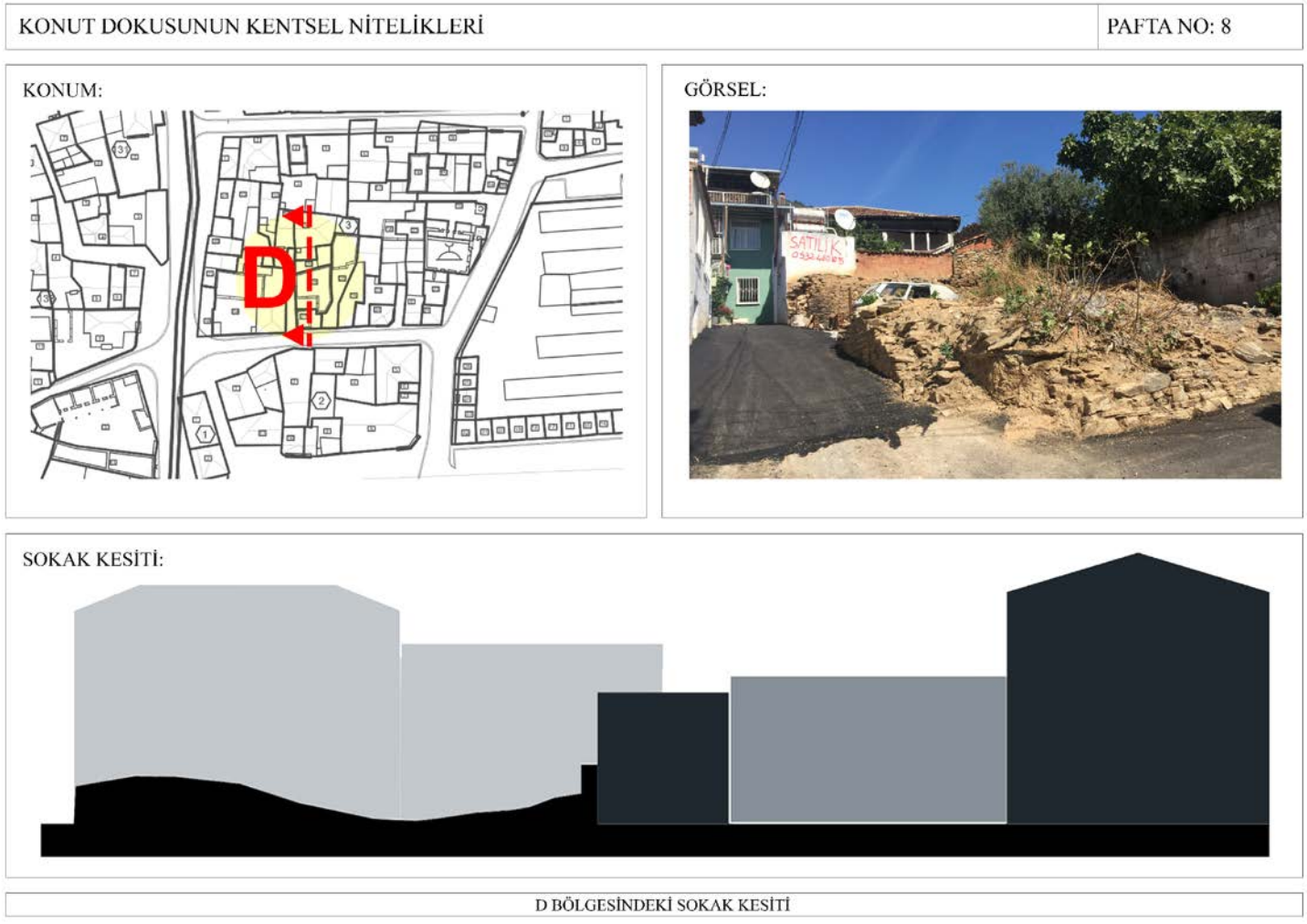

B BÖLGESİNDEKİ SOKAK KESİTİ

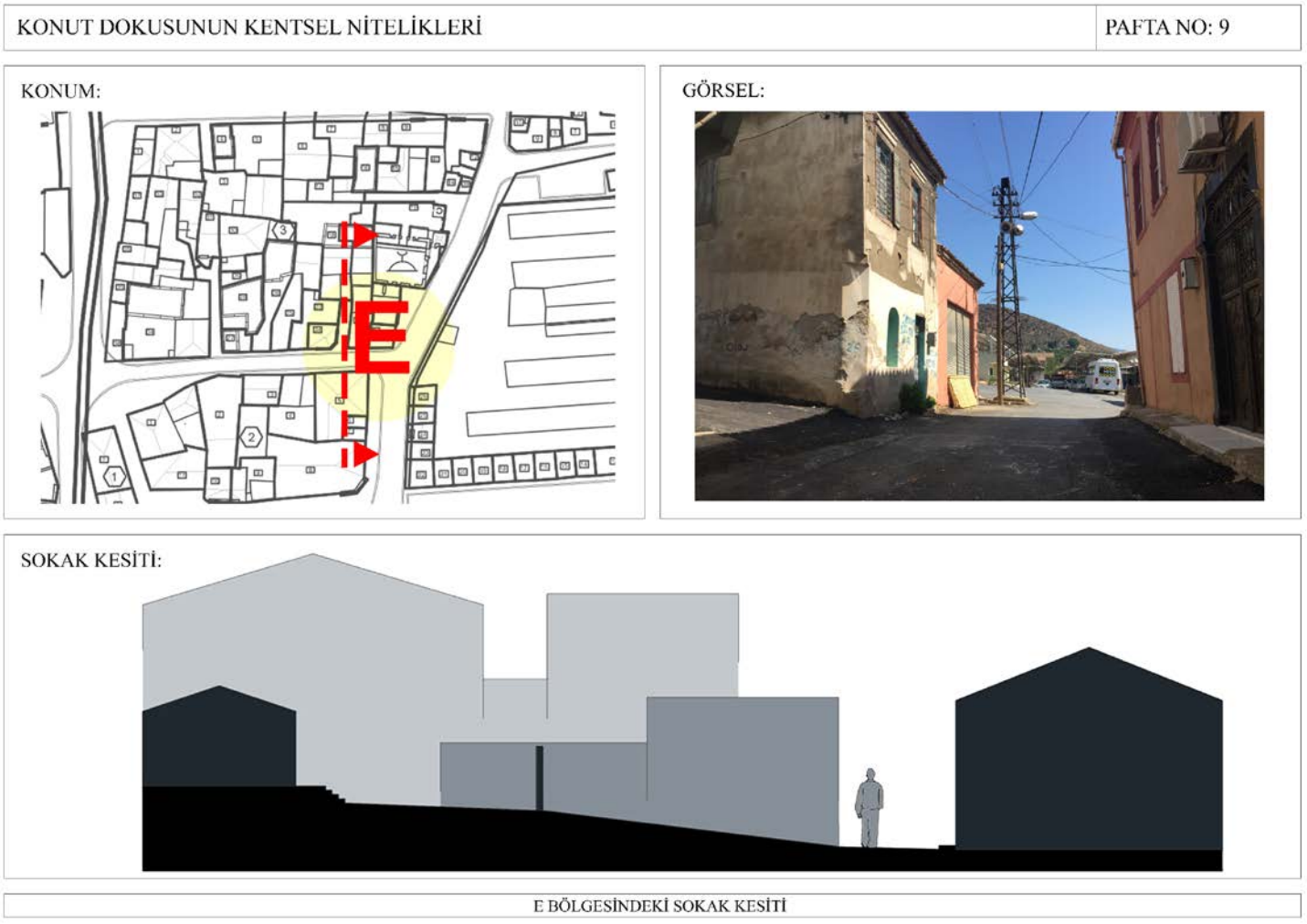
Şekil 3.21 Bayındır geleneksel konut dokusu B bölgesindeki sokak kesiti

Şekil 3.22 Bayındır geleneksel konut dokusu C bölgesindeki sokak kesiti

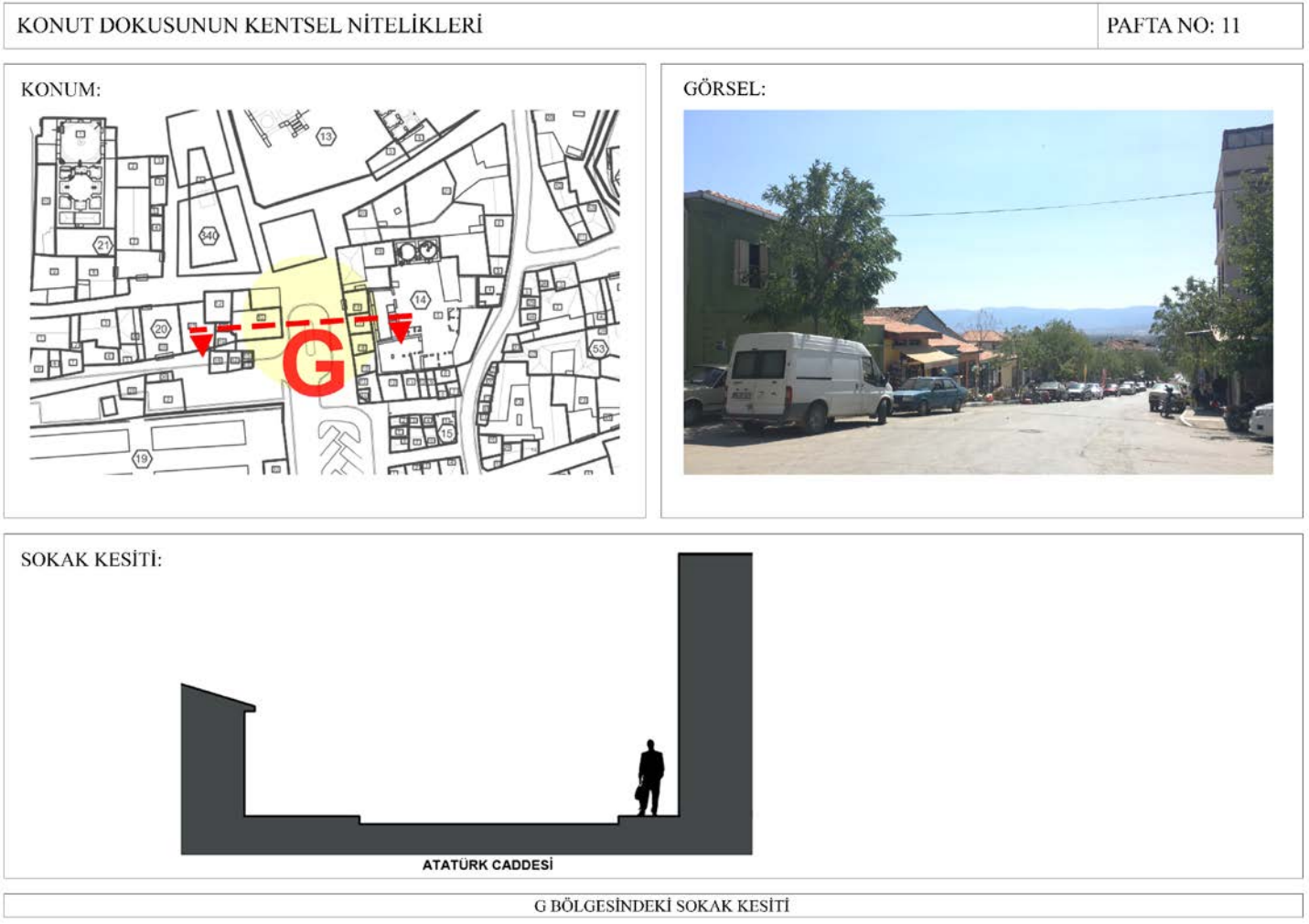
Şekil 3.23 Bayındır geleneksel konut dokusu D bölgesindeki sokak kesiti

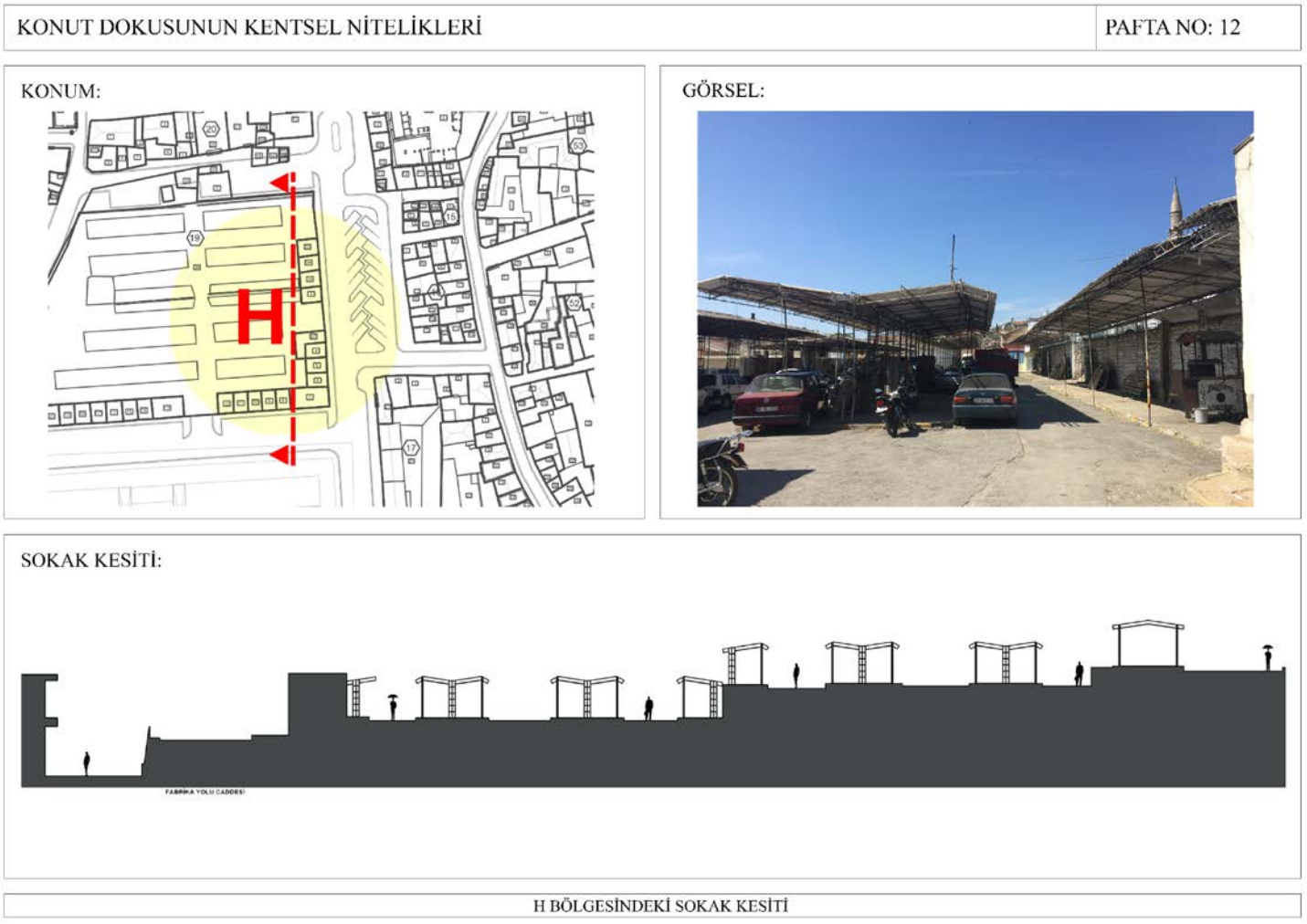
Şekil 3.24 Bayındır geleneksel konut dokusu E bölgesindeki sokak kesiti

Şekil 3.25 Bayındır geleneksel konut dokusu F bölgesindeki sokak kesiti

Şekil 3.26 Bayındır geleneksel konut dokusu G bölgesindeki sokak kesiti

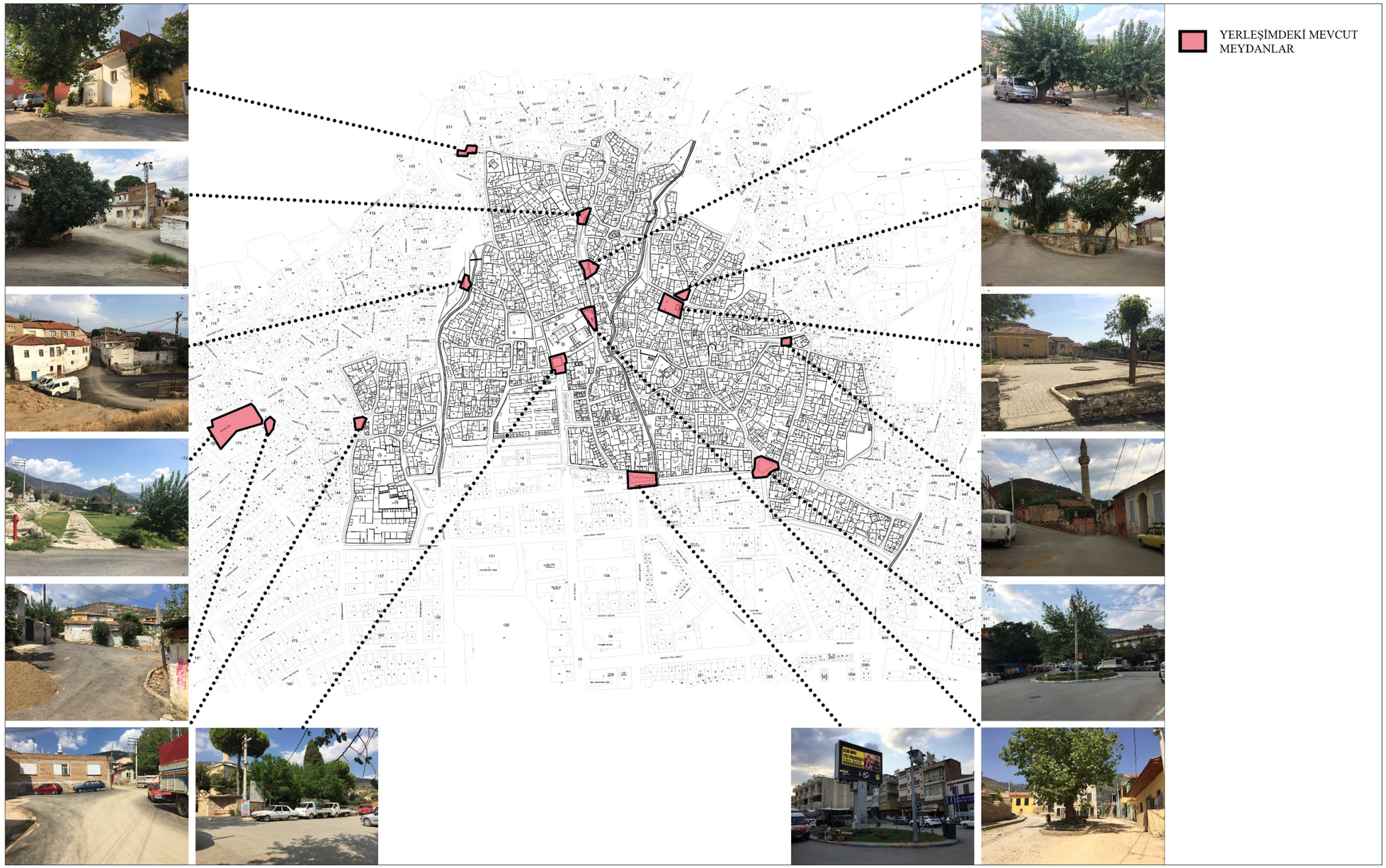
Şekil 3.27 Bayındır geleneksel konut dokusu H bölgesindeki sokak kesiti

Şekil 3.28 Bayındır geleneksel konut dokusu I bölgesindeki sokak kesiti

Bayındır geleneksel konut dokusunun karakterini oluşturan bir diğer kentsel eleman meydanlardır. Meydanlar, 'sınırları çevresindeki yapılarla ya da kentsel elemanlarla belirlenmiş olan boşluklar' olarak tanımlanmaktadır (Tümer, 2000). İçinde farklı işlevler barındıran, kullanıcıların bir araya gelip sosyalleşmesini sağlayan kent içindeki düğüm noktaları olan meydanlar, tarihi kent yerleşimlerinde organik bir doku söz konusu olduğu için sokakların daralıp genişlemesiyle ya da birkaç sokağın kesişmesiyle oluşmaktadır (Gençel, 2000). Bahsedilen bu oluşumla ortaya çıkan küçük ölçekli meydanlar Bayındır yerleşiminde de sıklıkla görülmektedir. Çalışma alanı içerisinde dokunun özgün karakterine katkı koyan, farklı ölçeklerde 14 adet meydan tespit edilmiştir (Şekil 3.29).

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ	PAFTA NO: 14

MEYDANLAR

Şekil 3.29 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan meydanlar

Söz konusu meydanların en önemlisi tarihi kent merkezinde bulunan, dönemin idari yaşamında etkin olan ve bu kapsamda infazların gerçekleştirildiği alan olarak bilinen Darağacı Meydanı'dır (Şekil 3.30). Bu meydan, konumu ve geçmişteki işlevi ile günümüzde bellek değerini sürdürmektedir. Darağacı Meydanı'nın yanı sıra doku içerisindeki diğer küçük ölçekli meydanlar ise sosyal işlev ve kentsel donatı eksikliği nedeniyle sadece geçiş alanı olanı olarak kullanılmaktadır. Doku içinde bulunan küçük ölçekli meydanların yanı sıra, konut dokusunun güneyinde konumlanan Cumhuriyet Meydanı günümüz kent meydanı niteliğinde olup, inşa edildiği dönemden bugüne tören, kutlama gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği alan olarak bellek değerini sürdürmektedir (Şekil 3.31).

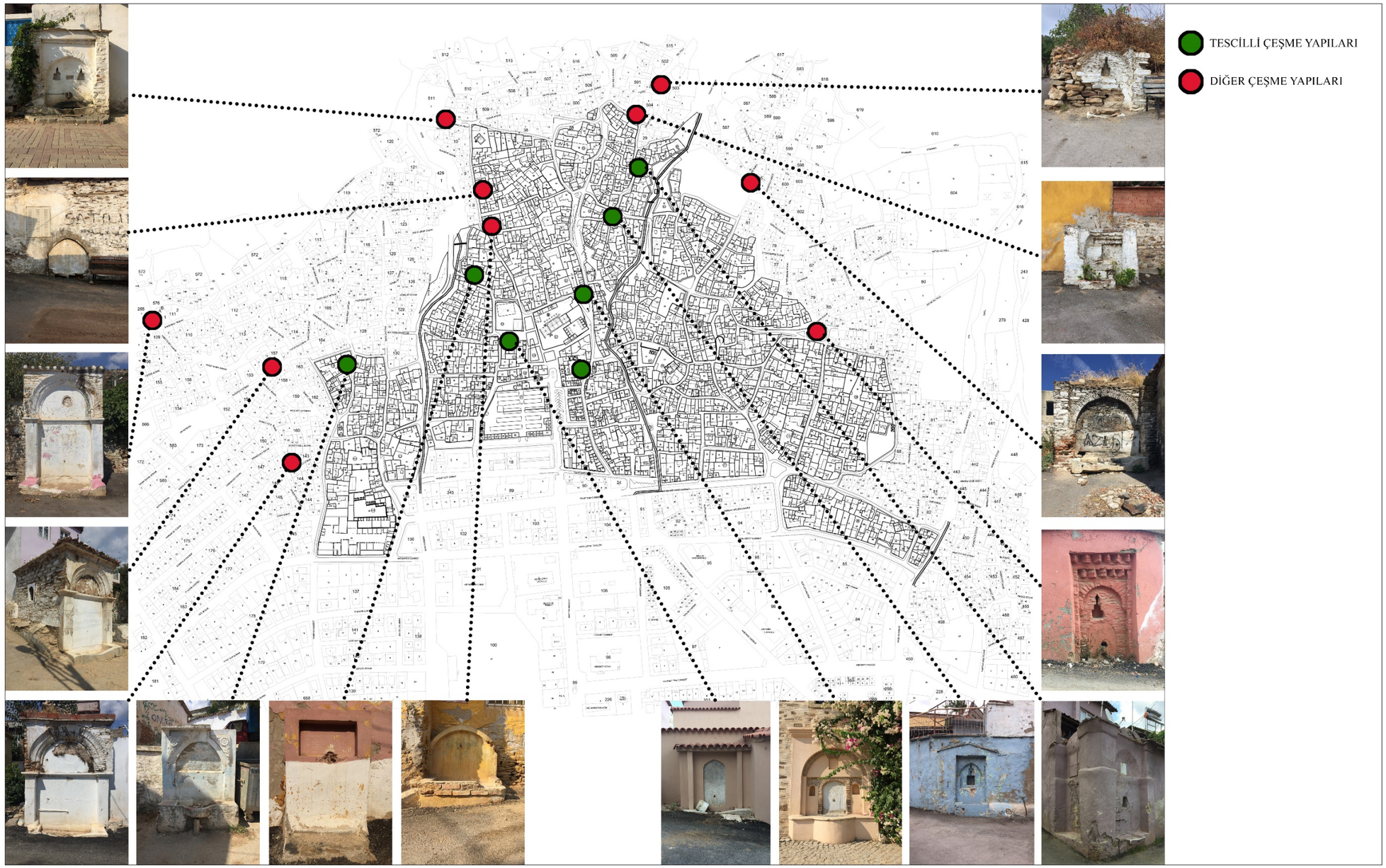
Şekil 3.30 Osmanlı Dönemi kent meydanı (Darağacı Meydanı) (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.31 Cumhuriyet Dönemi kent meydanı (Cumhuriyet Meydanı) (Kişisel arşiv, 2018)

Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan çeşme yapıları yerleşimin kentsel karakterini oluşturan elemanlar arasındadır. Osmanlı Dönemi'nde yerleşimin su ihtiyacını karşılamak için su yolları yapılmış ve bu yollar ile getirilen su, çeşmeler aracılığıyla halka ulaştırılmıştır (Sevin, 2005). Bahsedilen amaçla inşa edilen çeşmeler işlevsel özelliklerinin yanı sıra kullanıcı tarafından buluşma noktası olarak kullanılarak sosyal yaşamda da önemli bir yere sahip olmuştur. Bayındır geleneksel yerleşiminde konumlanan çeşmelerin bir kısmı camii, hamam gibi anıtsal yapıların kullanımı için ve bu yapılar ile birlikte kurgulanırken, bir kısmı ise mahalle çeşmesi niteliğinde inşa edilmiştir. Günümüzde yerleşimde 17 adet çeşme yapısı bulunmakta olup bu çeşmelerden 7 tanesi tescillenerek koruma altına alınmıştır (Şekil 3.32) (Bayındır Belediyesi KAİP raporu, 2013).

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ	PAFTA NO: 15

ÇEŞMELER

Şekil 3.32 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan çeşme yapıları

Yerleşimin kentsel karakterini oluşturan unsurlardan bir diğeri ise köprü ve su kemerleridir. Yerleşimde ‘Kanlı Dere’ olarak bilinen dere yatağında bir adet su kemeri, ‘Yahudi Deresi’ olarak bilinen dere yatağında ise bir adet köprü ve bir adet su kemeri bulunmaktadır (Şekil 3.33). Yahudi deresindeki su kemeri ve köprü yapısı tescillenerek koruma altına alınmıştır (Bayındır Belediyesi KAİP raporu, 2013). Söz konusu yapılar günümüzde işlevlerini kaybetmiş olsalar bile mimari nitelikleri, kentsel yaşamdaki rolleri ve kültürel değerleri bakımından çalışma alanında öne çıkan yapılardandır. Özellikle yerleşime suyun ulaşmasını sağlayan su kemerleri günümüzde bellek değerlerini sürdürmektedir.

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ	PAFTA NO: 16

KÖPRÜ YAPILARI

SU KEMERİ YAPILARI

YAHUDİ DERESİ KÖPRÜSÜ

YAHUDİ DERESİ SU KEMERİ

KANLI DERE SU KEMERİ

KÖPRÜ VE SU KEMERLERİ

Şekil 3.33 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan köprü ve su kemerleri

Bayındır geleneksel konut alanının kentsel nitelikleri kapsamında yerleşimdeki yeşil alanlar da irdelenmiştir. Doku bütününde gözlenen yeşil alanlar yoğunlukla konut bahçeleri ve yerleşimin güneyinde konumlanan park alanlarıdır. Öte yandan, dağınık düzende tekil ağaçlara da rastlanmaktadır. Tekil olarak tespit edilen ağaçların üç tanesi anıt ağaç niteliğinde olup korunması gerekli tabiat varlığı olarak tescillenmiştir (Şekil 3.34) (Bayındır Belediyesi KAİP raporu, 2013).

KONUT DOKUSUNUN KENTSEL NİTELİKLERİ	PAFTA NO: 17

TESCİLLİ AĞAÇLAR

AĞAÇLAR

Şekil 3.34 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan anıt ağaçlar

Gerçekleştirilen incelemelere göre Bayındır yerleşiminin kentsel karakteri farklı bileşenlerin bir aradalığı ile oluştuğu ve kullanıcıların bu bileşenler ile farklı ilişkiler kurduklarını belirtmek mümkündür. Kentsel karakterin en önemli bileşeni olan sokaklar Bayındır yerleşiminde kullanıcının mahremiyet algısı nedeni ile özelleştirilmiş elemanlar olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda bu sokaklar farklı sahiplenme biçimleri ile kullanıcı tarafından sosyalleşme mekanlarına dönüştürülmektedir. Yerleşimdeki meydanlar ise oluşturdukları kentsel boşluklar, sahip oldukları kentsel donatılar ve yeşil alanlar ile doku içerisinde birer odak noktası konumundadır. Geçmişte sosyal hayatta önemli bir yere sahip olan çeşme ve su kemeri yapıları ise günümüzde işlev değerlerini kaybetmiş durumda olup doku içerisindeki varlıklarını bellek değerleri ile sürdürmektedir.

3.1.2 Bayındır Geleneksel Konut Mimarisi

Bayındır geleneksel konut dokusunun bilinirliğinin sağlanması ve dokunun algılanmasını sağlayacak koruma yaklaşımlarının oluşturulması, dokunun öznel karakterinin detaylı analizi ile mümkün olabilir. Bu amaçla çalışma alanında konumlanan yapı stokunun mimari niteliğine ilişkin kapsamlı bir taramaya ihtiyaç duyulmuştur. Bayındır geleneksel konut dokusunun mimari karakterini ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışma kapsamında gerçekleştirilen gözlem ve incelemeler sonucunda geleneksel konut dokusunu oluşturan örneklerin farklı mimari karakterler barındırdığını söylemek mümkündür. Çalışma alanında yapılan gözlemlerde geleneksel konut dokusunun mimari karakterindeki farklılaşmaların kütle kurgusu, mekânsal nitelik ve cephe karakterinin oluşumunda öne çıkan elemanlara bağlı olduğu belirlenmiş ve bu unsurları esas alan tespitler doğrultusunda mimari karakter analizleri yapılmıştır.

3.1.2.1 Kütle Kurgusu

Çalışma alanındaki konutların kütle kurgusu incelendiğinde dokuyu oluşturan konutların kübik konutlar ve parçalı kütleye sahip örnekler olduğunu belirtmek mümkündür. Alanda gözlenen kübik konutlar yalın, prizmatik bir kütleden

oluşmaktadır (Şekil 3.35). Parçalı kütleye sahip konutlar ise farklı geometrideki kütle parçalarının düşey ya da yatayda bir araya gelmesiyle oluşmuştur (Şekil 3.36). Yerleşimin geleneksel konut dokusunda kübik konutların çoğunlukta olduğu ve homojen bir dağılım gösterdiği tespit edilmiştir (Şekil 3.37). Parçalı kütleye sahip konutlar da, kübik konutlar kadar çoğunlukta olmasa da, homojen bir dağılım göstermektedir. Parçalı kütleye sahip konutların bir kısmı özgün durumunda hareketli kütle dili ile inşa edilmişken bir kısmı da süreç içinde gerçekleştirilmiş ekler ile parçalı bir forma sahip olmuşlardır.

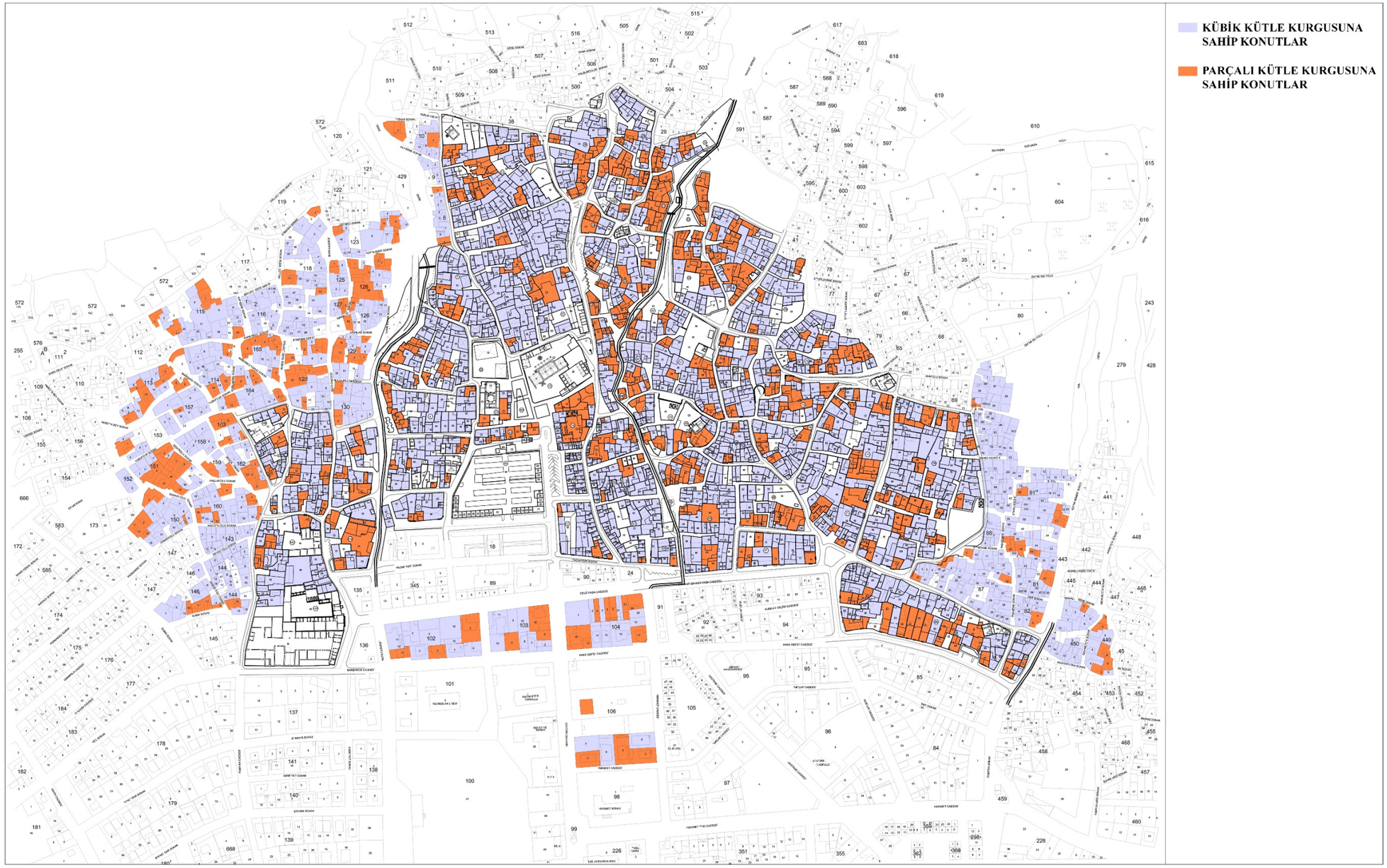

Şekil 3.35 Kübik kütle kurgusuna sahip konut örneği: 1 ada 1 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.36 Parçalı kütleye sahip konut örneği: 54 ada 6 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

BAYINDIR GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ	PAFTA NO: 1

KÜTLE KURGUSU ANALİZİ

Şekil 3.37 Bayındır geleneksel konut dokusu kütle kurgusu analizi

3.1.2.2 Mekan Kurgusu

Çalışma alanındaki konutların mekânsal kurgularının tespiti için tüm konutların iç mekanlarına erişimin sağlanması gerekmektedir. Ancak alandaki konut yapılarının tümüne erişim izni alınamamış ve alandaki tüm konutların mekan kurgusunun tespiti mümkün olamamıştır. Bu nedenle, mekan kurgusuna dair analizler inceleme olanağı bulunan 292 konut yapısı üzerinden gerçekleştirilmiştir (Şekil 3.41). Alandaki mevcut konut sayısının 1768 olduğu düşünüldüğünde incelenen konutların alanın bütününü temsil etmediği açıktır. Bu nedenle analiz sonucunda ortaya çıkan bilgiler çalışma alanının geneli hakkında kesin bir yargı taşımamakla birlikte, Bayındır geleneksel konutlarının mimari karakterini anlamaya yönelik veri sunmaktadır.

Konutlar mekânsal olarak gruplandırılırken sofanın plan şemasındaki konumu dikkate alınmıştır. Literatürde farklı tanımlamalar olmakla birlikte Sedad Hakkı Eldem'in 'Türk Evi Plan Tipleri' sınıflandırması referans alınmış ve incelenen konutların plan tipi dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olarak tanımlanmıştır (Eldem, 1968). Bu tanımlamaya göre ana yaşam mekanı olan ve odalar arasında sirkülasyonu sağlayan sofanın dışarıya açık konumda bulunduğu konutlar 'dış sofalı plan tipi' ne sahiptir (Şekil 3.38). Sofanın konutun içinde konumlandığı, odaların sofanın her iki yanında ve genellikle simetrik düzende yer aldığı konutlar ise 'iç sofalı plan tipi' ne sahip olan konutlardır (Şekil 3.39). Sofanın konutun ortasında bulunduğu ve sofanın dört tarafının odalarla çevrelendiği plan tipi ise 'orta sofalı plan tipi' olarak adlandırılmıştır (Eldem, 1968). Gerçekleştirilen analiz çalışmasında inceleme olanağı bulunan konutlarda dış sofalı ve iç sofalı plan tipleri tespit edilmiş orta sofalı plan tipine ise rastlanmamıştır. Bahsedilen bu üç konut tipi dışında çalışma alanında sofanın/dağılım holünün konutun yanal yüzünde konumlandığı ve bu nedenle odaların sofanın sadece bir yönünde yer aldığı örnekler de belirlenmiştir (Şekil 3.40). Söz konusu örnekler ise 'yan hollü konutlar' olarak sınıflandırılmıştır.

PLAN TİPİ: DIŞ SOFALI PLAN TİPİ

ADA: 11 ADA

PARSEL: 23 PARSEL

KONUM:

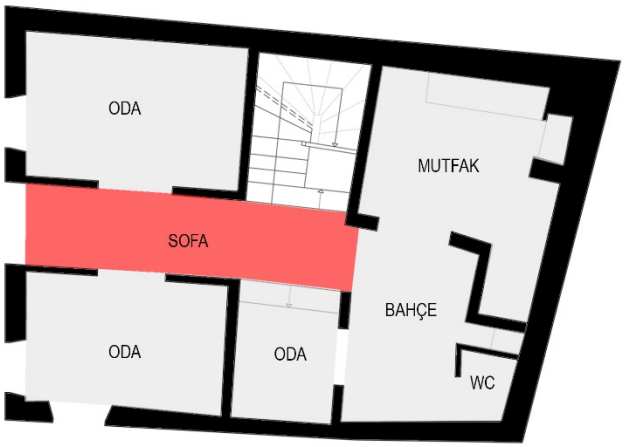
GÖRSEL:

PLAN ŞEMASI:

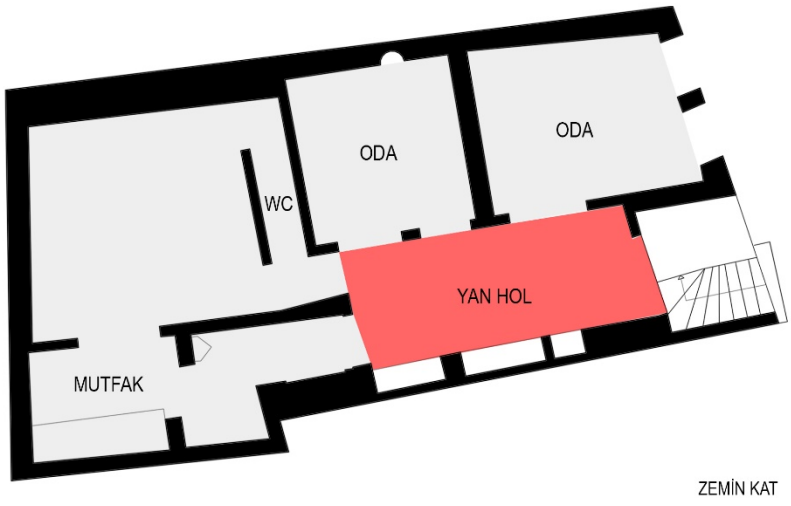
Şekil 3.38 Dış sofalı plan tipine sahip konut örneği: 11 ada 23 parsel

PLAN TİPİ: İÇ SOFALI PLAN TİPİ	**ADA:** 60 ADA **PARSEL:** 5 PARSEL
KONUM: 	**GÖRSEL:**
PLAN ŞEMASI: ZEMİN KAT BİRİNCİ KAT	

Şekil 3.39 İç sofalı plan tipine sahip konut örneği: 60 ada 5 parsel

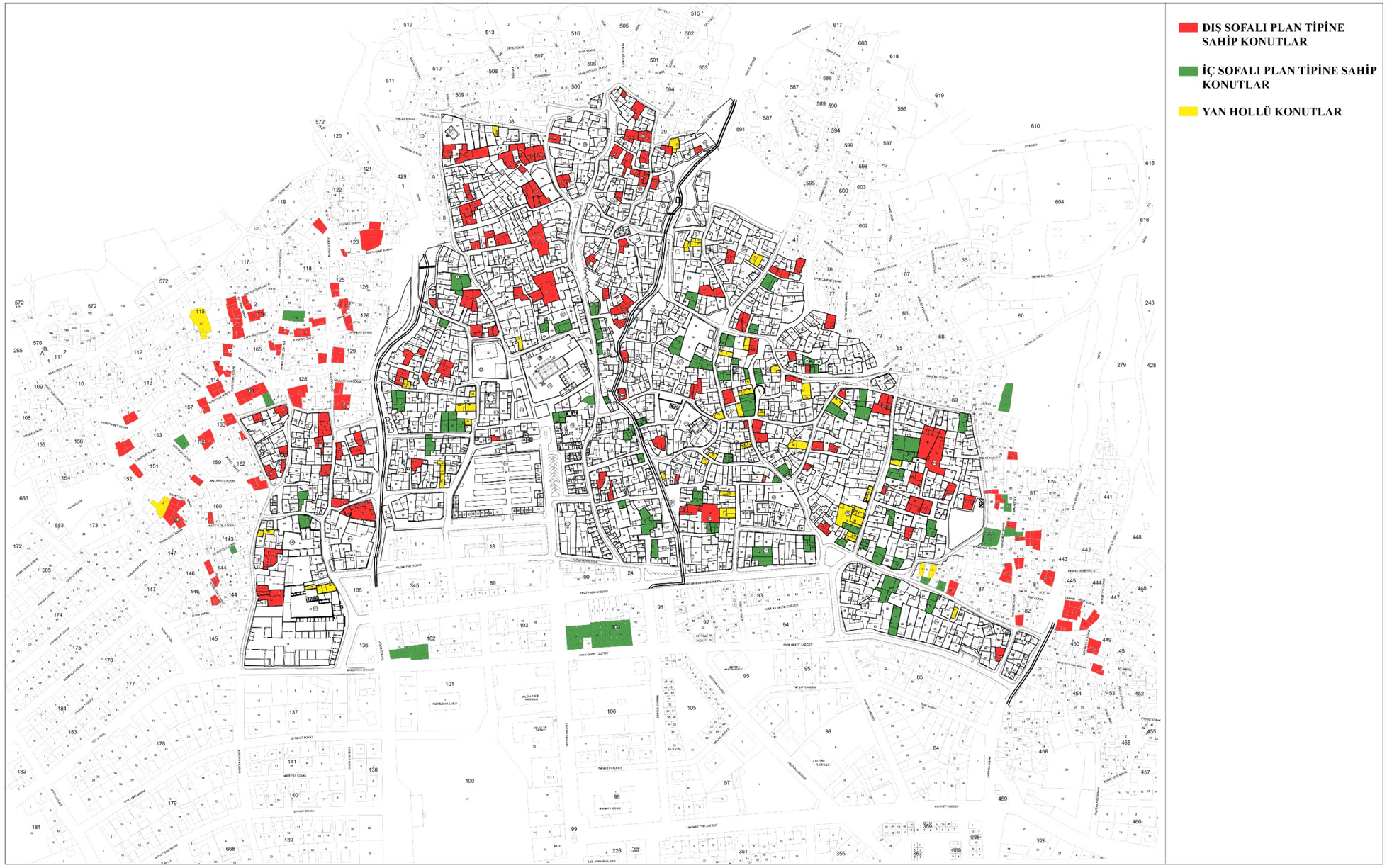
PLAN TİPİ: YAN HOLLÜ PLAN TİPİ	**ADA:** 45 ADA
	PARSEL: 8 PARSEL
KONUM: 	**GÖRSEL:**

PLAN ŞEMASI:

Şekil 3.40 Yan hollü plan tipine sahip konut örneği: 45 ada 8 parsel

BAYINDIR GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ	PAFTA NO: 2

MEKANSAL KURGU ANALİZİ

Şekil 3.41 Bayındır geleneksel konut dokusu mekansal kurgu analizi

Gerçekleştirilen analizde çalışma alanındaki tüm konutlar incelenemediği için Bayındır geleneksel konutlarına dair kesin bir tipolojik değerlendirme yapmak mümkün değildir. Ancak mevcut veriler doğrultusunda dış sofalı plan tipine sahip konutların alanda homojen bir dağılım gösterdiği, iç sofalı ve yan hollü konutların ise alanın güney bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 3.41). Osmanlı Dönemi'nde farklı toplulukların kullandığı konutlar incelendiğinde dış sofalı konutların genellikle Müslümanlar tarafından, yan hollü konutların ise genellikle gayrimüslimler tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Akkurt, 2015). Bu doğrultuda mekânsal kurgu analizinin sonuçları ve yerleşimdeki dini yapılar göz önünde bulundurulduğunda yerleşimin kuzey ve orta bölümünün Müslümanlar tarafından, güney ve doğu bölümünün ise Rum ve Ermeni topluluklar tarafından kullanıldığı söylenebilir.

3.1.2.3 Karakteristik Cephe Elemanları

Çalışma alanında konumlanan geleneksel konutlar incelendiğinde, cephe karakterini belirleyen temel unsurların dolu-boş oranları, konsol elemanlar, nişler ve plasterler olduğu görülmektedir. Ancak birçok konutun cephe boşluklarına müdahale gerçekleştiği, bir kısmında sadece doğrama elemanlarının farklı malzeme ile yenilendiği ancak büyük çoğunluğunda dolu-boş oranlarının da değiştirildiği gözlenmektedir. Bu durum, mevcut durum üzerinden gerçekleştirilen bir analizin özgün dolu-boş oranlarının tespitini mümkün kılamayacağını düşündürmektedir. Plaster elemanı kullanıldığı örneklerde öncelikli bir cephe elemanı olmakla birlikte, az sayıda konutta görüldüğü için doku bütününe dair bilgi üretmemektedir ve bu nedenle değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu doğrultuda Bayındır geleneksel konut dokusuna ilişkin cephe karakteri, konsol elemanlar ve nişler üzerinden belirlenmiştir.

Çalışma alanındaki yapılarda görülen konsol elemanlar çıkma, cumba ve balkonlardır (Şekil 3.50). Çıkmalı konutlar doku genelinde çok sayıda olup homojen bir dağılım göstermektedir. Bazı konutlarda cephede kat boyu çıkma görülürken bazı konutlarda ise üst kattaki bir ya da iki mekanın çıkma olarak özelleştiği görülmektedir (Şekil 3.42, 3.43, 3.44). Geleneksel konut dokusunda gözlenen

çıkmalar genellikle ahşap eli böğründe elemanları ile desteklenmektedir. Zemin katın taş kagir, üst katların ise ahşap karkas sistem ile inşa edildiği konutların çıkmaları ahşap karkas sistem ile oluşturulmuştur. Geleneksel konut örneği olarak tanımlanmamış olmakla birlikte geleneksel mimari repertuarı kullandığı gözlenen bazı betonarme konutlarda da çıkma elemanın kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.45). 1940-1960 dönemine tarihlendirilebilen bu örneklerde çıkmalar betonarme kirişler ile desteklenerek oluşturulmuş ve yanal yüzeylerde genellikle tuğla malzeme kullanılmıştır. Çıkmalar cephenin dolu-boş düzenine uyum göstermektedir. Zemin katın masif olduğu konutlarda çıkmalardaki açıklıklar üst katın açıklık düzenini devam ettirmektedir. Zemin katta da açıklıkların görüldüğü konutlarda ise çıkmalardaki açıklık düzeninde yapı bütünü referans alınmıştır.

Şekil 3.42 Çıkmalı konut örneği: 75 ada 19 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.43 Çıkmalı konut örneği: 71 ada 64 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.44 Çıkmalı konut örneği: 3 ada 24 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.45 Çıkmalı betonarme konut örneği: 17 ada 17 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Geleneksel konut dokusunda kullanılmış olan bir diğer konsol eleman cumbalardır. Çalışma alanı içinde yoğun olarak gözlenmemekle birlikte altı adet yapıda cumba elemanının kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 3.50). Bu cumbalar ahşap karkas sistemle yapılmış olup metal konsol elemanlar ile desteklenmişlerdir (Şekil 3.46). Bazı konutlarda cumbayı oluşturan ahşap dikmelerde yapıya özgü olarak süslemeler bulunmaktadır (Şekil 3.47). Cumbalardaki dolu-boş düzeninde, yapının cephesinden bağımsız olarak ahşap karkas sistemin oluşturduğu açıklıkların referans alındığı tespit edilmiştir.

Şekil 3.46 Cumbalı konut örneği: 71 ada 23-24 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.47 Cumbalı konut örneği: 54 ada 17 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Mimari karakterin önemli bir parçası olan konsol elemanlar kapsamında çıkma ve cumba elemanlarının yanı sıra balkon elemanı da doku bütününde yoğun bir kullanıma sahiptir (Şekil 3.50). Balkon elemanı hem geleneksel konutlarda hem de

geleneksel mimari repertuarı kullanan geç dönem betonarme yapılarında sıklıkla görülmektedir (Şekil 3.48). Özellikle çalışma alanının güney bölgesinde 20. yüzyıl ve sonrasında inşa edilmiş olan bu konutlar çok sayıda bulunduğu için, bu bölgede balkon kullanımı yoğunlaşmaktadır.

Şekil 3.48 Balkonlu konut örneği: 70 ada 60 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Konut dokusu içerisinde az sayıda olmakla birlikte, çıkma ve balkon elemanlarının bir arada kullanıldığı örneklere de rastlanmaktadır (Şekil 3.49). Bu konutlar genellikle 20. yüzyıl ve sonrasında inşa edilmiş olan yapılardır. Bu yapılarda birinci kattan itibaren görülen kat boyu çıkmaların yanı sıra cephede balkon elemanı da bulunmaktadır.

Şekil 3.49 Hem çıkma hem balkon içeren konut örneği: 86 ada 43 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

BAYINDIR GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ	PAFTA NO: 3

CEPHEDE GÖRÜLEN KONSOL ELEMANLAR ANALİZİ

Şekil 3.50 Bayındır geleneksel konut dokusu cephelerde görülen konsol elemanlar analizi

Bayındır geleneksel konutlarının cephe karakterini oluşturan temel unsurlardan bir diğeri nişlerdir. Yapılan incelemede niş elemanlarının çalışma alanının güney bölgesinde gözlendiği, ancak konsol elemanlar kadar yoğun olarak kullanılmamış olduğu tespit edilmiştir (Şekil 3.53). Giriş nişi olarak oluşturuldukları gözlenen bu nişler giriş kapısının bulunduğu dağılım holü yüzeyinin cephe düzleminden içeri çekilmesi ve merdiven ile sokak kotundan yükseltilmesiyle oluşturulmuştur (Şekil 3.51). Girişin vurgulandığı bu konutlarda diğer konutlardan farklı olarak büyük ve bezemeli ahşap giriş kapıları görülmektedir (Şekil 3.52). Giriş nişlerinin yoğun olarak görüldüğü bölgenin (günümüzdeki Bıyıklar Mahallesi'ne komşu alan) XIX. yüzyılda Rum mahallesi olduğu bilinmektedir (Armağan, 2012). Giriş nişlerinin konutta yarattığı davetkar algı ve söz konusu bölgede 19. yüzyılda Gayrimüslim halkın yaşaması nedeniyle giriş nişine sahip olan konutlar yerleşimdeki Gayrimüslim kullanıcılarla ilişkilendirilebilir. Mekansal kurgu analizinden elde edilen verilere göre yan hollü konutların da alanın güney bölgesinde yoğunlaşması giriş nişi görülen konutlarda bu plan şemasının görülebileceğini düşündürmektedir. Bu verilere göre 19. yüzyılda Rum mahallesindeki konutların genellikle yan hollü mekan kurgusuna sahip oldukları ve cephede giriş nişi içerdiklerini belirtmek mümkündür.

Şekil 3.51 Giriş nişi içeren konut örneği: 4 ada 2 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.52 Giriş nişi içeren konut örneği: 45 ada 8 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

BAYINDIR GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ	PAFTA NO: 4

GİRİŞ NİŞİ İÇEREN KONUTLAR ANALİZİ

Şekil 3.53 Bayındır geleneksel konut dokusu giriş nişi içeren konutlar

3.2 Geleneksel Konut Dokusunun Sosyal Yapısı

Bayındır geleneksel konut dokusunun kentsel ve mimari karakterinin yanında sosyal yapısının da irdelenmesi yerleşimin bütüncül bir bakış açısıyla irdelenebilmesi için önem taşımaktadır. Kentsel karakterin fiziksel değerinin yanı sıra yaşamsal dinamikleri ile şekilleneceğine dikkat çeken Tekeli şu ifadeyi kullanmıştır:

> Bir kentin kişiliği ve kimliğini sadece yapılarının mimari değerinde, doğal çevresinin özelliklerinde aramaya çalışmak doğru olmaz. Bu olumlu özellikler ancak içinde geçirilen yaşam deneyiyle tamamlanır, bir anlam, bir değer kazanır. İki yön birbirini bütünler. …. Kişiler bu yaşadıkları mekanlara değerler yükledikleri, oraya bağlandıklarında bu değerler için bazı fedakarlıklarda bulunmaya başladıklarında orasının anlamlı bir kimliği bulunur (Tekeli, 1990, s. 254).

Tekeli'nin de vurguladığı üzere, bir yerleşimin tam anlamıyla korunabilmesi için mimari karakter ile birlikte sosyal yaşantının da korunması gerektiği açıktır. Bu bakışla kurgulanan sürdürülebilir koruma yaklaşımlarında kullanıcı-yer ilişkisi ve bu ilişkiyi kuran sahiplenme hissi büyük önem taşımaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda Bayındır geleneksel konut dokusu kullanıcılarının içinde yaşadıkları alan ile olan ilişkisini ortaya çıkarabilmek için sosyal analizlere ihtiyaç duyulmuştur. Gerçekleştirilen sosyal analizler alan kullanıcıları ile yapılan anket çalışmalarını ve kişisel görüşmeleri içermektedir. Söz konusu çalışma kapsamında, konutların çevre ve toplumsal etki değerlerini, bellekteki izlerini ortaya çıkarabilmek üzere, Bayındır geleneksel konut dokusunda ikamet eden 50 kullanıcı ile Ekim 2017-Ekim 2018 tarihleri arasında kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kullanıcılar arasında 22 kişi Bayındır'da doğup büyümüş, 28 kişi ise göç ile Bayındır'a yerleşmiştir. Göç ile alana gelen kullanıcılar 5 ile 60 yıl arasındaki zaman diliminden bu yana Bayındır'da ikamet etmektedir. Bu kullanıcıların çoğunluğunu evlilik nedeni ile Bayındır'a gelenler oluşturmaktadır. Evlilik dışında göç ile Bayındır'a gelen kullanıcılar ise miras yoluyla Bayındır'da konut sahibi oldukları için ya da emeklilik hayatını sakin bir yerde geçirmek istedikleri için göç ettiklerini belirtmişlerdir.

Kişisel görüşme yapılan kullanıcılar 27-88 yaş arasında, eğitim seviyesi genellikle ilkokul mezunu olan ve Bayındır'da konut sahibi olan bireylerden oluşmaktadır. Söz konusu kullanıcılar ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler Kullanıcı-Yer İlişkisi ve Sosyal Yaşam-Yer ilişkisi olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmiştir.

3.2.1 Kullanıcı-Yer İlişkisi

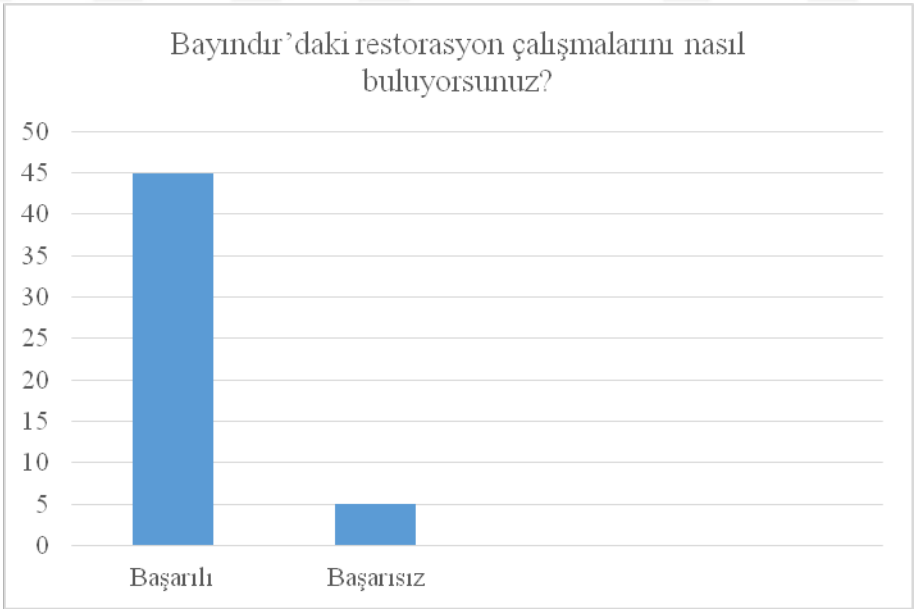
Bayındır geleneksel konut dokusunun sosyal yapısını irdelemek için gerçekleştirilen ilk sorgulama kullanıcı-yer ilişkisine dair yapılan sorgulamadır. Bu bakışla gerçekleştirilen anket çalışmasında kullanıcı-yerleşim (Bayındır) ilişkisi, kullanıcı-mahalle ilişkisi ve kullanıcı-yapı ilişkisi irdelenmiş ve kullanıcılara bu sorguya yönelik sorular yöneltilmiştir. Çalışmanın sonunda elde edilen sonuçlar grafiklere aktarılmış ve kullanıcının yerleşimin tarihsel ve kültürel değeri hakkındaki farkındalığı ve yerleşime duyulan sahiplenme hissi ölçülmeye çalışılmıştır.

Kullanıcı-yer ilişkisine yönelik ilk sorgu kullanıcı-yerleşim ilişkisini irdelemeyi hedef almaktadır. Bu amaçla kullanıcılara Bayındır'ın tarihi hakkındaki bilgileri, yerleşimdeki restorasyon çalışmalarına bakış açıları, yerleşimde korunması gereken yapılar/alanlar ve yerleşimde görülmeye değer buldukları yapılar/alanlar sorulmuştur. Gerçekleştirilen anket çalışmasında kullanıcıların büyük çoğunluğu (42/50) Bayındır'ın tarihi ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmektedir (Şekil 3.54). Kullanıcıların çoğunluğu (45/50) Bayındır'da yapılan koruma çalışmalarını başarılı bulmakla birlikte bu çalışmaların asıl amacının farkında değildir (Şekil 3.55). Yerleşimdeki hamam (11/50), külliye (9/50), Papaz Evi (6/50), Tekel Hanı (5/50), hükümet konağı (4/50), Ermeni Kilisesi (2/50) ve diğer camii yapıları (2/50) gibi anıtsal yapılar kullanıcılar tarafından korunması gereken yapılar olarak görülmektedir (Şekil 3.56). Kullanıcıların bir kısmı (18/50) yerleşimin güneyinde bulunan belediye parkını görülmeye değer alan olarak nitelendirmiş, bir kısmı da (16/50) yerleşimde görülmeye değer yapı/alanın bulunmadığını belirtmiştir. Ilıca (14/50) ve Alankıyı (9/50) gibi Bayındır dışında bulunan kaplıca alanları, yerleşimde bulunan Seyirtepe (2/50) ve otel olarak

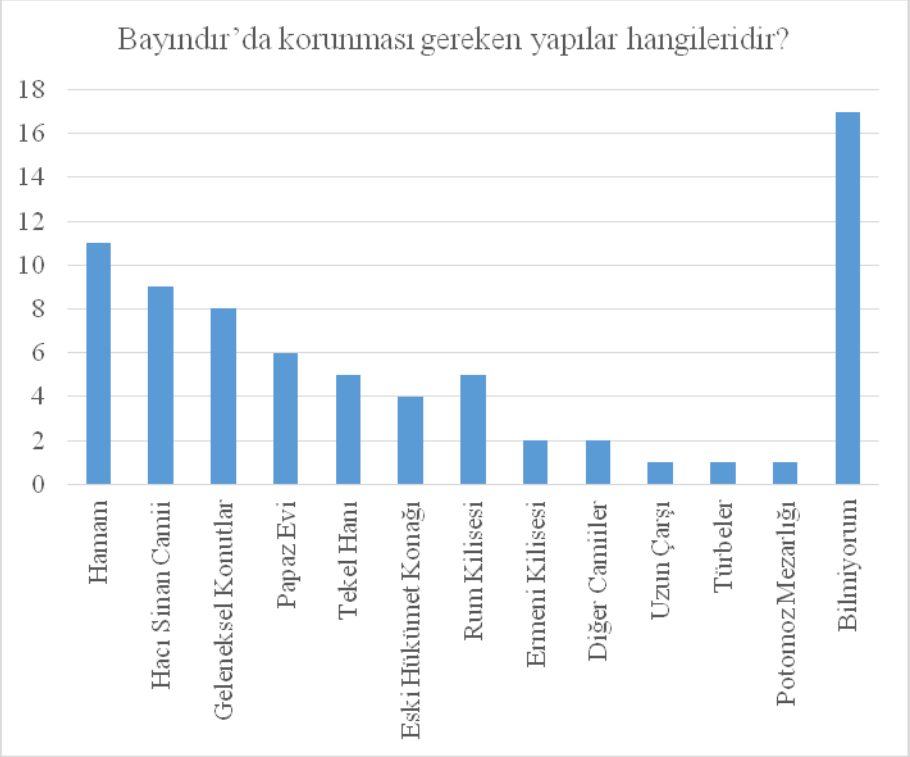
işlevlendirilen Eski Hükümet Konağı'nda bulunan restoran (3/50) kullanıcılar tarafından yerleşimde görülmeye değer olarak nitelendirilen diğer alanlardır (Şekil 3.57).

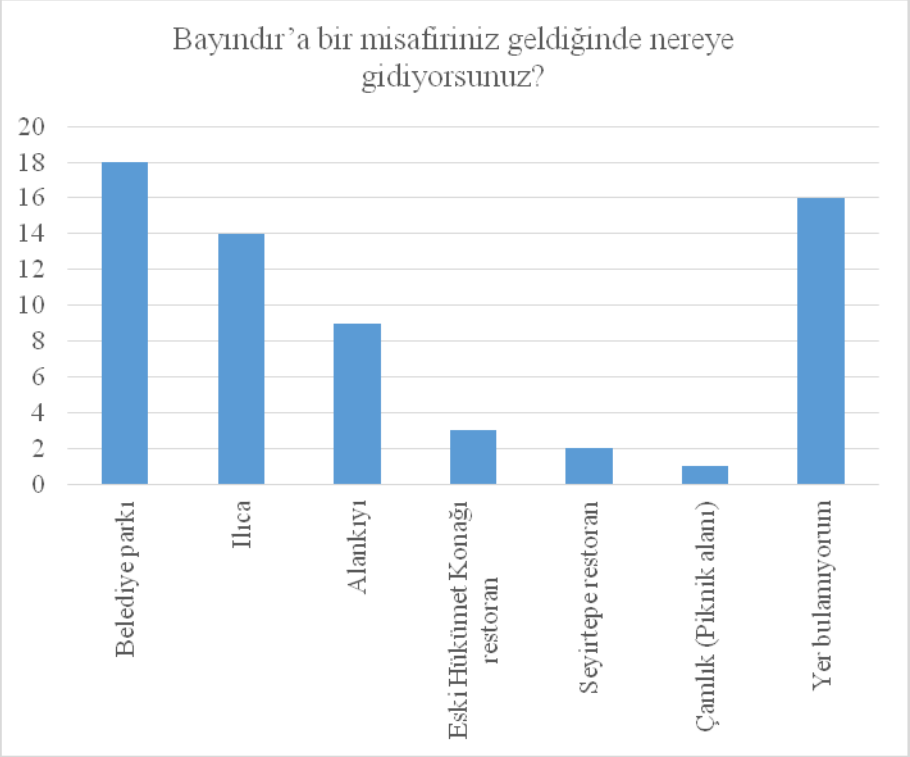
Şekil 3.54 Bayındır'ın tarihi hakkında bilgi sahibi olan kullanıcıların dağılımı

Şekil 3.55 Alan kullanıcılarının Bayındır'daki restorasyon çalışmalarına karşı bakış açısı dağılımı

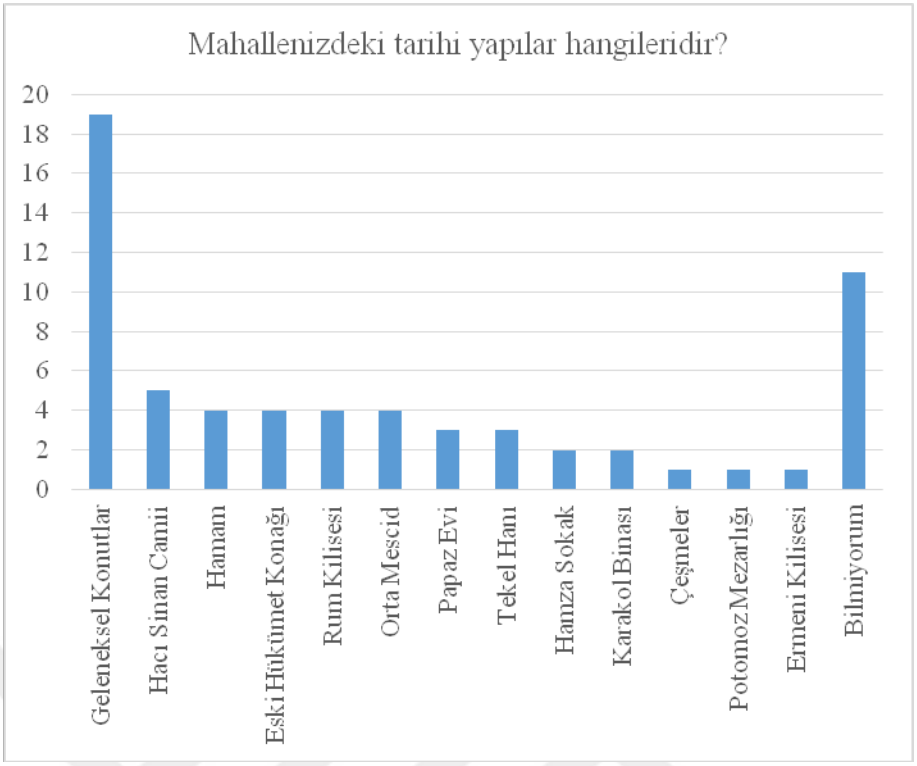
Şekil 3.56 Alan kullanıcılarının korumaya değer gördükleri yapı/alanların dağılımı

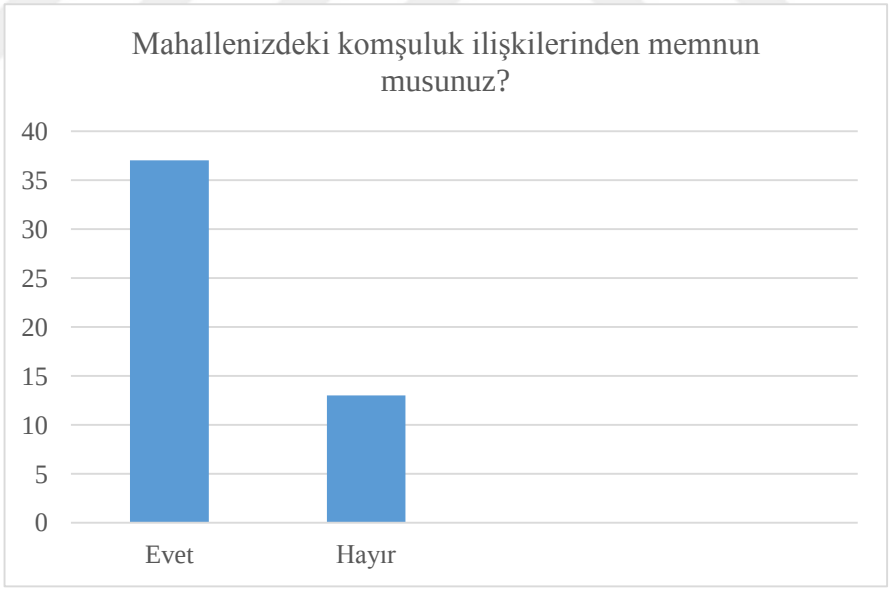
Şekil 3.57 Alan kullanıcılarının yerleşimde görülmeye değer buldukları yapı/alanların dağılımı

Gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçları Bayındır'da yaşayan halkın büyük çoğunluğunun (%84) Bayındır'ın sahip olduğu tarihsel ve kültürel değerin farkında olmadığını göstermektedir. Alan genelinde restorasyon uygulaması yapılan anıtsal yapılar korunması gerekli yapılar olarak görülmektedir (%62). Bu bulgu alanda yapılan koruma çalışmalarının tarihsel bilinci kuvvetlendirdiğini ve müdahale gören yapıların bilinirliğini arttırdığını ortaya çıkarmaktadır. Ancak anıtsal yapıların aksine Bayındır'daki nitelikli konut alanı kullanıcılar tarafından değerli bulunmamakta ve korunması gereken yapılar olarak görülmemektedir (%84). Ayrıca kullanıcıların Bayındır'da misafirlerini götürecek görülmeye değer yer bulamadıklarını belirtmeleri kullanıcı-Bayındır ilişkisinin sınırlı olduğunu ve kullanıcının yerleşimi değerli bulmadığını ya da yerleşimin sahip olduğu değerlerin farkında olmadığını kanıtlar niteliktedir

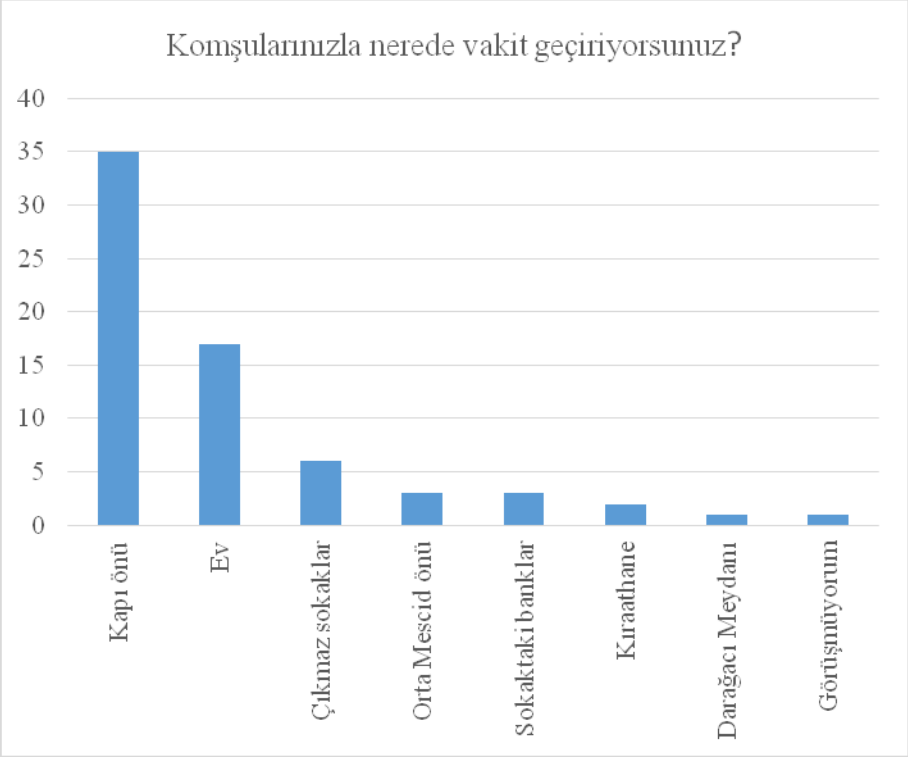
Bayındır geleneksel konut dokusunda kullanıcı-yer ilişkisine dair diğer sorgulama kullanıcı-mahalle ilişkisi odaklıdır. Bu amaçla kullanıcılara mahallelerinde bulunan tarihi yapılar, komşuluk ilişkilerindeki memnuniyetleri, mahallelerinde görülen sorunlar ve mahallelerine getirilecek yeni faaliyet önerileri hakkında sorular sorulmuştur. Verilen cevaplarla kullanıcının mahallesini ne kadar tanıdığı, mahalledeki tarihi dokunun farkında olup olmadığı ve mahallelilik bilinci ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre kullanıcıların çoğunda (31/50) tarihi yapı algısı mahallelerindeki anıtsal yapılar ile sınırlıdır (Şekil 3.58). Kullanıcılar genel olarak mahallelerindeki komşuluk ilişkilerinden memnun olduklarını belirtmektedir (37/50) (Şekil 3.59). Komşular çoğunlukla (35/50) kapı önünde vakit geçirmektedir. Çıkmaz sokaklar, sokaklarda bulunan banklar, Orta Mescid önü, Darağacı Meydanı, kıraathaneler ve konutlar yerleşimdeki diğer buluşma noktalarıdır (Şekil 3.60). Tüm mahallelerde görülen ortak sorunlar; temizlik, ulaşım, metruklaşma, tescilli yapıların onarımı, alt yapı, sosyal aktivite ve yeşil alanların eksikliği, otopark ve iş alanlarının yetersizliğidir (Şekil 3.61). Kullanıcılar yerleşim genelinde yeşil alan/park, semt merkezi, iş yeri, kafe, kreş, yaşlı bakım evi ve sinema gibi alanlara ihtiyaç duyduklarını sıklıkla belirtmektedir (Şekil 3.62).

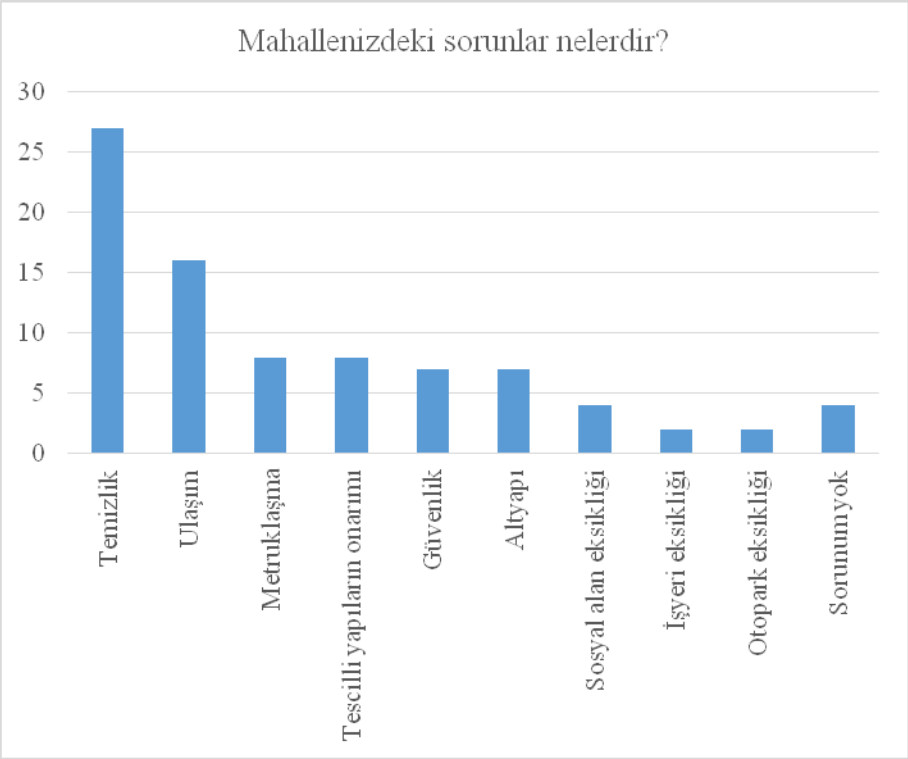
Şekil 3.58 Alan kullanıcılarının mahallelerinde korumaya değer gördükleri yapı/alanların dağılımı

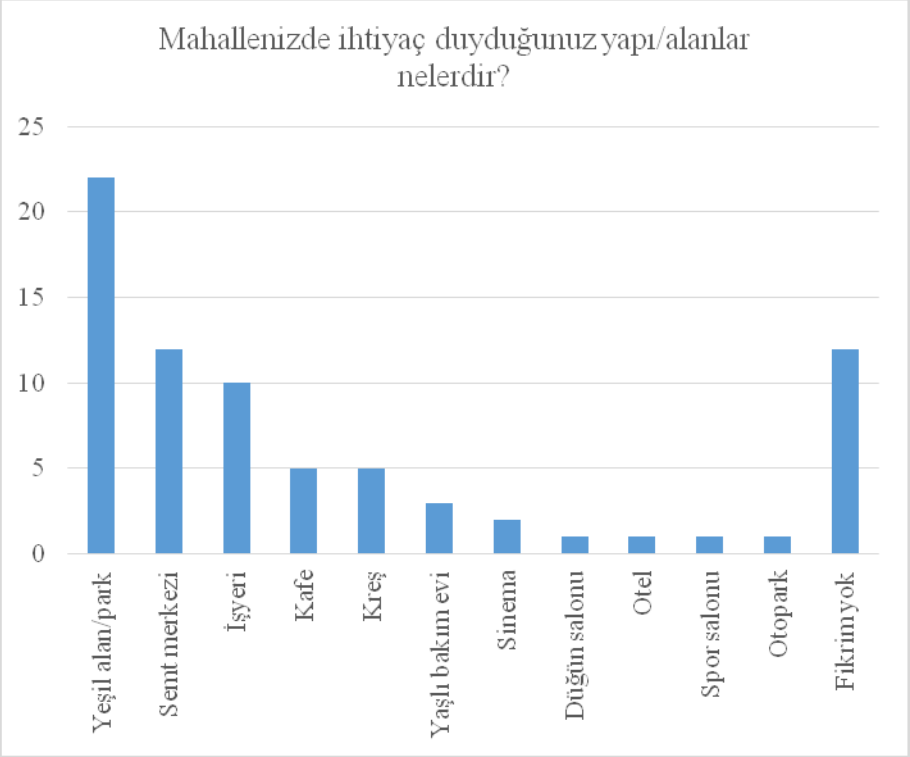
Şekil 3.59 Alan kullanıcılarının komşuluk ilişkilerindeki memnuniyet seviyesi dağılımı

Şekil 3.60 Alan kullanıcılarının komşularıyla vakit geçirdikleri buluşma noktaları dağılımı

Şekil 3.61 Alan kullanıcılarının mahallelerindeki sorunlar

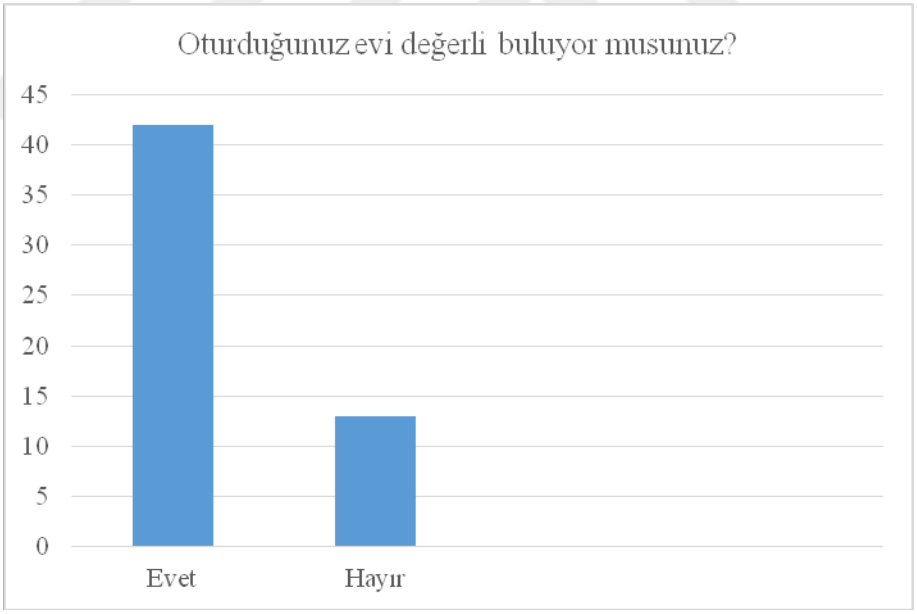

Şekil 3.62 Alan kullanıcılarının mahallelerinde ihtiyaç duydukları yapı/alanların dağılımı

Gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçlarına göre kullanıcılar mahallelerindeki anıtsal yapıları tarihi ve değerli bulmakta ancak nitelikli konut dokusunu korumaya değer görmemektedir. Kullanıcıların büyük çoğunluğunda mahallelilik bilinci ve komşuluk ilişkileri gelişmiş durumdadır (%74). Doku genelinde sosyal alan eksikliğinin olması nedeni ile konutların giriş kapısının önü buluşma noktası işlevi ile kullanılan mekan haline gelmekte ve mahalledeki komşuluk ilişkilerini güçlendirmektedir. Kullanıcının mahallesi ile olan ilişkisinin yerleşimin bütünüyle olan ilişkisine göre daha güçlü olduğu görülmektedir. Ancak mahallelerdeki sorunlar ve sosyal alan eksiklikleri bu ilişkinin de zayıflamakta olduğunu göstermektedir.

Kullanıcı-yer ilişkisine dair bir diğer sorgu kullanıcı-yapı ilişkisini irdelemeyi amaçlamaktadır. Burada ifade edilen ilişki, kullanıcının içinde yaşadığı konut yapısı, evi ile kurduğu ilişkidir. Bu amaçla çalışma alanında kullanıcılara konutlarını değerli bulup bulmadıkları, konutlarda görülen sorunlar ve konutlara getirilecek yeni öneriler hakkında sorular yöneltilmiştir. Anket çalışması gerçekleştirilen kullanıcıların konutlarında ikamet etme süreleri 1-65 yıl arasında değişmektedir.

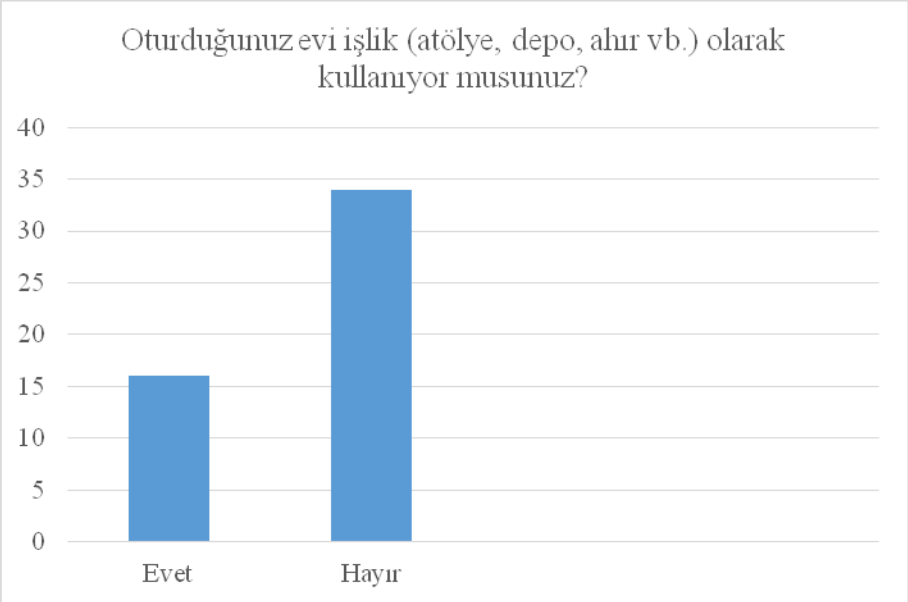
Kullanıcıların çoğu (42/50) evini değerli bulmaktadır (Şekil 3.63). Bununla birlikte kullanıcıların büyük bir kısmı (40/50) oturdukları konuta restorasyon uygulaması yapılmasını istediklerini belirtmektedir (Şekil 3.64). Konutlarda genel olarak (34/50) ahır, atölye, depo gibi kullanımlar görülmemektedir (Şekil 3.65). Gerçekleştirilen görüşmelerde alan genelindeki konutlarda harabiyet, çatı problemleri, yapı elemanlarında çürüme, mekânsal yetersizlik, konutların merdivenli olması, ıslak hacimlerin konutun dışında olması, mutfak mekanının yetersizliği, balkon-bahçe gibi açık alan eksikliği, rutubet ve ısınmanın soba ile sağlanması gibi sorunlar belirlenmiştir (Şekil 3.66). Bu sorunlara ek olarak konutlarda bakımsızlık nedeniyle boya-sıva dökülmesi ve malzeme kayıpları gibi problemler oluşmaktadır. Kullanıcıların büyük çoğunluğu (47/50) imkanları olduğunda evlerindeki problemleri gidermek için onarım yapacaklarını belirtmektedir (Şekil 3.67). Az sayıda kullanıcı (9/50) ise imkanı olduğunda oturduğu evi terk edip yeni bir eve gitmek istediğini söylemektedir.

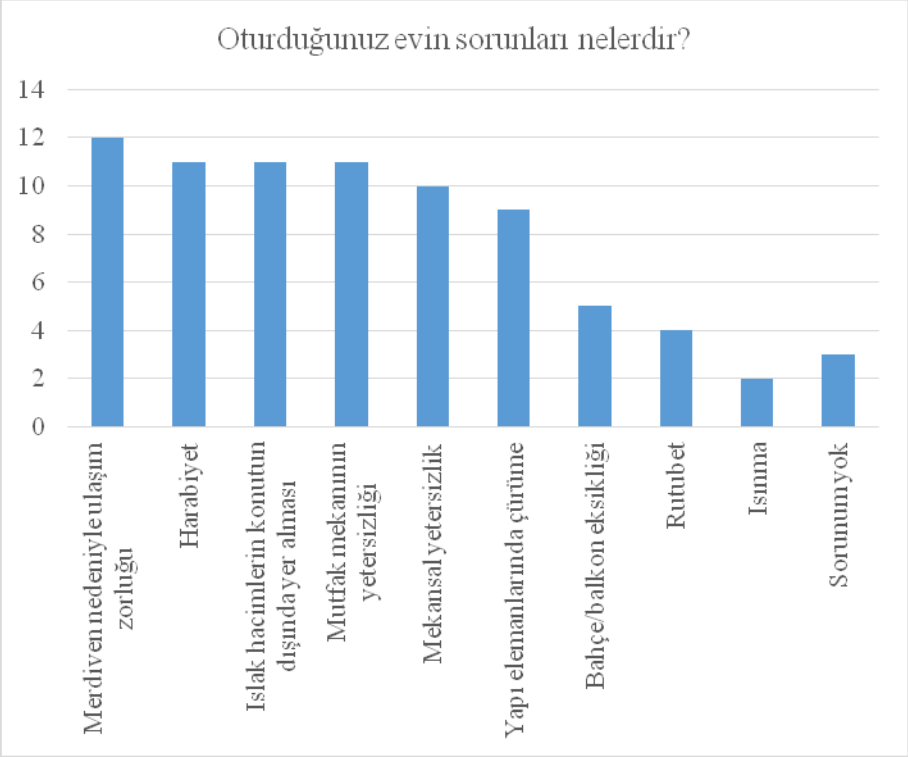
Şekil 3.63 Konutlarını korumaya değer gören alan kullanıcılarının dağılımı

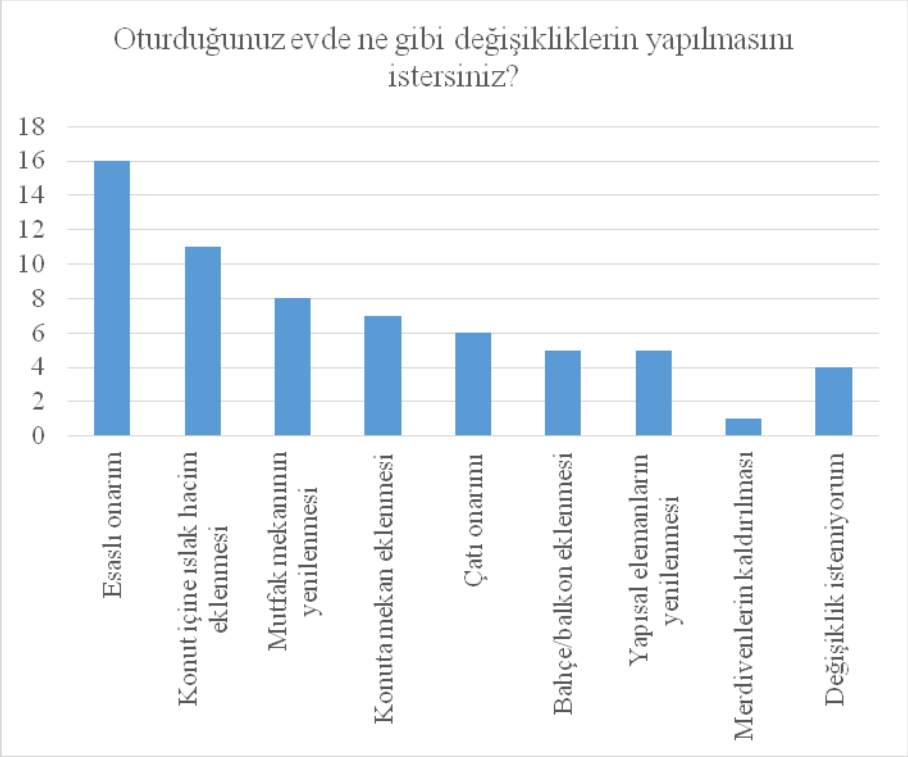
Şekil 3.64 Konutlarının korunmasını isteyen alan kullanıcılarının dağılımı

Şekil 3.65 Yerleşimde işlik olarak kullanılan konutların dağılımı

Şekil 3.66 Yerleşimdeki konutlarda görülen sorunlar

Şekil 3.67 Alan kullanıcılarının konutlarında yapmak istedikleri uygulamaların dağılımı

Çalışma alanındaki kullanıcılarda yerleşime dair sahiplenme hissinin oluşmamasına rağmen kullanıcıların kendi konutlarına dair aidiyet hissettikleri görülmektedir. Kullanıcıların büyük çoğunluğu konutlarını korumaya değer bulmakta (%84) ve konutların onarımının yapılmasını istemektedir (%80). Doku genelindeki konutların mekânsal olarak kullanıcıya yetmemesi nedeniyle geçmişte ahır, depo işlevi ile kullanılan mekanların yaşam alanına dönüştürüldüğü ve bahçelere yaşam alanı olarak kullanılan ek hacimlerin yapıldığı görülmektedir. Bu durum çalışma alanındaki konutlarda işlik ve açık alan eksikliğinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Geleneksel konutların günümüz koşullarına uymaması ve konutların eskimişlik nedeni ile gerektirdiği onarımlar kullanıcının geleneksel dokudaki yaşamını zorlaştırmakta ve kullanıcı-yapı ilişkisini zayıflatmaktadır. Maddi imkansızlıklar nedeniyle konutlarda onarım yapılamaması ve bu durumun konutlarda harabiyete neden olması da kullanıcının yapı ile olan ilişkini zayıflatan bir diğer etkendir.

Bayındır geleneksel konut dokusunda kullanıcı-yer ilişkisi sorgulamaları kapsamında gerçekleştirilen bir diğer çalışma, alanın sosyal yaşamına dair verilerin derlenmesidir. Anket çalışmaları ve kişisel görüşmeler sonucunda sosyal yaşamı kuran bazı unsurların zayıfladığı belirlenmiştir. Bu unsurlar yerleşimin tarihsel ve kültürel değerinin bilinmemesi, kamusal alan ve sosyalleşme olanaklarının eksikliği ve koruma uygulamaları hakkında bilgi eksikliğidir.

Günümüzde nitelikli bir dokuya sahip olan Bayındır yerleşimi, kullanıcılar tarafından ‘eski’ olarak nitelendirilmekte ve değerli görülmemektedir. Bu farkındalık sorunu kullanıcıların yaşadıkları yeri sahiplenmemesine yol açmaktadır. Son yıllarda uygulanan restorasyon çalışmaları anıtsal yapıların ve çevresinin tarihsel değerinin öne çıkmasını sağlamakta ancak doku genelindeki geleneksel konut yapılarının sahip oldukları tarihsel ve kültürel değer göz ardı edilmekte ve bu değerlerin bilinir hale gelmesi için herhangi bir çalışma yapılmamaktadır. Bahsedilen farkındalık sorunu çalışma alanındaki geleneksel konutları kullanıcıların gözünde değersiz hale getirmekte ve bu konutların korunmasını zorlaştırmaktadır.

Çalışma alanının süreç içerisinde konut bölgesi olarak gelişmesi alanda içe kapalı bir toplumsal yaşamın oluşmasına neden olmuştur. Özellikle çocuklar ve kadınlar için dış mekanda sosyalleşme olanaklarının eksikliği alanda öne çıkan temel sorunlardandır. Alan çalışmaları sürecinde çocukların genellikle sokakta oyun oynadıkları, alanda birkaç küçük park dışında düzenli bir çocuk oyun alanının ve yeşil alanın olmadığı gözlenmiştir. Çalışma alanındaki kadın kullanıcıların sosyalleşme olanaklarının genellikle çıkmaz sokaklar, kentsel boşluklardaki oturma alanları, evleri ya da kapı önündeki sohbetlerle sınırlı kaldığı görülmektedir. Kişisel görüşmelerde kadın kullanıcılar gündelik yaşamlarında çeşitli aktivitelerle dahil olabilecekleri, sosyalleşme olanağı sağlayan kendilerine özel mekanlar istediklerini, ancak alan genelinde bu ihtiyaçları karşılayan herhangi bir mekan bulunmadığını belirtmektedir. Yerleşimin tek sosyal mekanı olan Bayındır Belediyesi'ne ait park ise çalışma alanına uzaklık, erkek kullanıcıların yoğunluğu gibi nedenlerle kadınlar tarafından tercih edilmemektedir. Kullanıcılarla gerçekleştirilen görüşmelere göre yerleşimde kadınların rahatlıkla kullanabileceği park, kafe, sinema, semt merkezi gibi sosyal mekanlara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Çalışma alanındaki ticaret faaliyetleri 'Uzun Çarşı' bölgesinde ya da alanın güneyindeki ticaret işlevli dükkanlarda yoğunlaşmaktadır. Konut kullanımının yoğun olduğu alanın kuzey bölgesinde ise ticaret faaliyetlerinin küçük bakkallarla sınırlı kalması kullanıcıların alışveriş imkanlarını zorlaştırmaktadır. Kullanıcıların bir kısmı (16/50) alanın güneyindeki ticaret mekanlarını, alanın topografik yapısının getirdiği ulaşım zorluğu nedeniyle kullanamadıklarını belirtmektedir. Yerleşimdeki market, kuaför, kırtasiye gibi gündelik ihtiyaçlara hizmet veren ticari mekanların artırılması, alışveriş imkanını kolaylaştırması ve kullanıcılara iş olanağı sağlaması açısından oldukça önemlidir.

Koruma uygulamaları hakkındaki bilgi eksikliği alan genelinde tarihi dokuda yaşamanın gerekliliğine dair bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Özellikle tescilli yapı sahibi kullanıcılar onarım yapmak istediklerinde izlemeleri gereken aşamaları bilmediklerini belirtmektedir. Tescilli yapıların onarım süreci yapıdaki hasarların tespit edilmesi ve bu doğrultuda uygulanacak müdahalenin belirlenmesi, yapıya

yapılacak müdahalenin uzman kişiler tarafından projelendirilmesi, ilgili kuruma başvurulması ve sürecin takip edilmesi gibi parametreleri içermektedir. Kullanıcının söz konusu parametreler hakkında bilgi sahibi olmaması nedeniyle tescilli yapıların onarımı alandaki kullanıcı tarafından aşılması çok zor olan bir sorun olarak görülmektedir. Ayrıca alan kullanıcısının maddi imkansızlıkları ve onarım için olası bütçe destekleri hakkında bilgi sahibi olmamaları da tescilli yapılarda onarım eksikliğinin temel nedenlerini oluşturmaktadır. Bahsedilen nedenler ve kullanıcının tarihi yapıya uygulanacak müdahaleyi önemli bulmamasının sonucunda alandaki tescilli yapılar kullanım dışı bırakılmakta ve harabe haline gelmektedir. Sonuç olarak kullanıcıda tescilli konutlara karşı bir olumsuz bir önyargı oluşmakta ve bu durum tarihi dokunun sahiplenilmesini ve korunmasını zorlaştırmaktadır.

Koruma uygulamalarındaki bilgi eksikliği sorunu doku genelinde tescilli olmayan nitelikli yapıların da zarar görmesine neden olmaktadır. Çalışma alanında çok sayıda nitelikli konutta yapı elemanlarının değiştirildiği ve niteliksiz hacimlerin eklendiği görülmektedir. Yapıların özgün mekan ve cephe kurgusunu bozan bu müdahaleler Bayındır geleneksel konut dokusunun mimari karakterini olumsuz etkilemektedir.

3.2.2 Sosyal Yaşam - Yer İlişkisi

Bayındır geleneksel konut dokusunun kültürel değerlerini sürdürerek korunabilmesi için yerleşimin mimari niteliklerinin korunmasının yanı sıra yerleşimdeki fiziksel-kültürel-sosyal ilişkilerin de korunması gerekmektedir. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde mimari mirası korumanın amacı "özgünlüğü ve kimliği oluşturan nitelikleri bozmadan kültürel değerleri ortaya çıkarmak" olarak belirtilmekte ve koruma çalışmalarının mimari mirasın sahip olduğu sosyal ve kültürel bağlam ile birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 2013). Bu nedenle söz konusu nitelikli konut dokusunun kültürel değerlerinin ortaya çıkarılması ve güçlendirilerek korunabilmesi için alandaki kültür varlıklarının kullanıcı ve ziyaretçiler tarafından bilinmesi ve değerli görülmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla Bayındır'daki sosyal yaşam-yer ilişkisi analiz edilmiş, geleneksel konut dokusunun içinde öne çıkan yapılar mimari nitelikleri, konumu,

çevre etki değeri ve günümüz ya da geçmiş dönem kullanıcısı üzerinden sahip olduğu toplumsal etkisi üzerinden belirlenmiştir. Bu hedefle gerçekleştirilen bireysel görüşmelerde geleneksel dokunun bilinirlik düzeyini ölçmek için öne çıkan yapılar/alanlar belirlenmeye çalışılmış, öte yandan yerleşimdeki mevcut odak noktaları ve mevcut deneyim rotaları ortaya çıkarılmıştır.

3.2.2.1 Odak Noktaları

Odak noktaları bireylerin kent içindeki buluşma, toplanma ve dağılma noktalarıdır. Bunlar bir yerden diğerine geçişte, kavşaklarda, ulaşımın kırılma noktalarında, yolların kesişme ve toplanma noktalarında olabilirler (Lynch, 2010). Odak noktalarının kentsel yaşam için önemine işaret eden Lynch, bu noktaların sembol olduğunu ve etkilerinin mekana yayıldığını belirtmektedir. Odak noktaları kentlerde insanlara kentsel yaşama katılma, kesişme, kaynaşma fırsatı sunarak bulunduğu çevredeki fiziksel ortamın niteliğini ve sosyal ortamın gelişimini etkilemektedir. Bu yaklaşımla, bir alanı anlayabilmek için alandaki odak noktalarını da incelemek gerekmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında Bayındır'daki mevcut odak noktalarının ortaya çıkarılmasına ihtiyaç duyulmuş, kişisel görüşmeler sonucunda alan kullanıcıları tarafından benimsenen odak noktaları belirlenmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda belirlenen odak noktalarının yerleşimdeki dini ve ticari yapıların çevresinde oluştuğu ve kamusal odaklar olarak benimsendikleri görülmektedir (Şekil 3.68).

SOSYAL YAŞAM - YER İLİŞKİSİ	PAFTA NO: 1

1- DARÜLKURRA CAMİİ
2- HACI İBRAHİM CAMİİ
3- KARAKOL BİNASI
4- 4 EYLÜL İLKOKULU
5- HAMAM
6- PAMUKPAZARI CAMİİ
7- PAZAR ALANI
8- HACI SİNAN CAMİİ
9- ESKİ HÜKÜMET KONAĞI
10 - DARAĞACI MEYDANI
11- UZUN ÇARŞI
12- ORTA MESCİD
13- ESKİ CAMİİ
14- PAPAZ EVİ
15- SOĞUKSU CAMİİ
16- BIYIKLAR CAMİİ
17- DEMİRCİLİK CAMİİ
18- PARK
19- BELEDİYE PARKI

MEVCUT ODAK NOKTALARI

Şekil 3.68 Bayındır geleneksel konut dokusundaki mevcut odak noktaları

Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda yerleşimdeki en büyük odak noktasının Hacı Sinan Külliyesi'ni içine alan bölge olduğu gözlenmektedir (H. Demiray, N. Sarıyeri, K. Taner, S. Göker, H. Şahinci, H. Soysal, M. Hoşpınar ile kişisel iletişim, 26 Ekim 2017). Söz konusu bölge Hacı Sinan Camii, Külliye'ye ait Hamam, Eski Hükümet Konağı ve bu yapıların ortasındaki Darağacı Meydanı'nı içermektedir (Şekil 3.69). Osmanlı döneminde infazların gerçekleştiği bu meydan ve meydanı tanımlayan yapılar tarihsel sürekliliği olan bir alanı tanımlamakta ve bellek değerini hala sürdürmektedir.

Şekil 3.69 Hacı Sinan Camii ve Darağacı Meydanı (Kişisel arşiv, 2018)

Bayındır geleneksel konut dokusunda tespit edilen kamusal odak noktalarının çoğunluğunu dini yapıların oluşturduğu ve bu dini yapıların arasında en büyük çekim gücünün Hacı Sinan Camii'ne ait olduğu görülmektedir. Yerleşimdeki diğer camii yapıları ise birbirine benzer çekim gücüne sahip yapılardır. Çalışma alanında bulunan Ermeni Kilisesi ise günümüzde işlev değiştirmesi ve yeni işlevinin kullanıcı tarafından benimsenmemesi nedeniyle odak noktası olma özelliğini kaybetmiştir (Şekil 3.70).

Şekil 3.70 Ermeni Kilisesi (Kişisel arşiv, 2018)

Çalışma alanında kamusal odak noktası olarak benimsenen diğer yapı grubunu yerleşimdeki ticari yapılar oluşturmaktadır. Özellikle yerleşimin tarihi ticaret merkezi olan 'Uzun Çarşı' aksı ve bu aksın çevresinde bulunan ticaret yapıları alanda odak noktası olarak öne çıkmaktadır (Şekil 3.71). Günümüzde yerleşimin ana caddelerinden olan 'Mahmut Şevket Paşa' caddesi ise Uzun Çarşı'nın devamı niteliğinde olup üzerinde bulundurduğu ticaret işlevli yapılar ile yerleşimde çekim gücüne sahip olan alanlardandır (Şekil 3.72).

Şekil 3.71 Uzun Çarşı aksı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.72 Mahmut Şevket Paşa Caddesi (Kişisel arşiv, 2018)

Bilinirlik düzeyleri dini ve ticari yapılar kadar güçlü olmasa da alanda bulunan 4 Eylül İlkokulu, pazar alanı ve çevresindeki dükkanlar, belediye parkı ve çalışma alanının güneybatısında bulunan diğer park alanı günümüz yerleşiminin diğer kamusal odaklarıdır (Şekil 3.73, 3.74, 3.75, 3.76).

Şekil 3.73 Dört Eylül İlkokulu (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.74 Pazar alanı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.75 Belediye Parkı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.76 Çalışma alanının güneybatısında bulunan park alanı (Kişisel arşiv, 2018)

Yapılan görüşmelerde, çalışma alanı içinde konumlanan herhangi bir konut yapısı odak noktası olarak işaret edilmemiştir. Bununla birlikte Papaz Evi ve bir dönem Karakol Binası olarak kullanılmış olan konut yapısının bilinirlik düzeyinin diğer konutlara göre yüksek olduğu belirlenmiştir. Bellek değerini hala sürdüren bu iki konut yapısı alanda konumlanan diğer konutlara göre yüksek çekim gücüne sahip oldukları için potansiyel odak noktaları olarak nitelendirilmektedir (Şekil 3.77, 3.78).

Şekil 3.77 Karakol Binası olarak kullanılan konut (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.78 Papaz Evi (Kişisel arşiv, 2017)

3.2.2.2 Deneyim Rotaları

Yerleşimdeki bireylerin gündelik rutinleri iş, eğitim gibi farklı etkenler ile şekillenmekte, kullanıcılar günlük yaşantıları içerisinde sadece alanda ihtiyaç duydukları bölgeleri deneyimlemektedir. Ancak alan kullanıcısının gezinti veya konuklarına yerleşim alanını tanıtmak için oluşturduğu rotalar öznel/toplumsal beğeniyi yansıtmakta ve alanın değerli bulunan noktalarını ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle Bayındır geleneksel konut dokusunda odak noktası olarak öne çıkan yapı ve alanların kullanıcılar ile olan ilişkisini irdelemek için alan kullanıcılarının deneyimledikleri ve ziyaretçilerine önerdikleri alanların sorgulaması yapılmış, yerleşimdeki mevcut deneyim rotaları tespit edilmiştir (Şekil 3.79). Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda kullanıcının deneyimlediği ve ziyaretçilerine önerdiği rotanın aynı olduğu görülmektedir (A. Akbulut, R. Yetiştiren, U. Nemutlu, S. Özbudak, İ. Musluk, A. Dağ, O. Özhasar, T. Şal ile kişisel iletişim, 10 Kasım 2017). Tespit edilen mevcut rota, çalışma alanında kısıtlı bir deneyim sunmakta ancak alanın değerlerini algılamaya yönelik ipuçları barındırmaktadır.

SOSYAL YAŞAM - YER İLİŞKİSİ	PAFTA NO: 2

1- HAMAM
2- ESKİ HÜKÜMET KONAĞI
3- DARAĞACI MEYDANI
4- HACI SİNAN CAMİİ
5- UZUN ÇARŞI
6- PARK
7- BELEDİYE PARKI

MEVCUT DENEYİM ROTASI

Şekil 3.79 Bayındır geleneksel konut dokusu mevcut deneyim rotası

Günümüzde alan kullanıcısı tarafından benimsenen deneyim (gezi) rotasının odak noktasını yerleşimde en çok çekim gücüne sahip alan olan Hacı Sinan Külliyesi, külliyeye ait hamam yapısı, eski Hükümet Konağı yapısı ve darağacı meydanı oluşturmaktadır. Yerleşimin tarihi ticaret merkezi olan Uzun Çarşı aksı ve yerleşimin ana caddesi konumunda olan Atatürk Caddesi ise mevcut deneyim rotasını oluşturan diğer alanlardır. Bahsedilen bu alanlar dışında yerleşimde bulunan park alanları da, kullanım yoğunlukları seyrek olmasına rağmen, rota üzerinde yer almaktadır. Mevcut deneyim rotası alan kullanıcısının ve ziyaretçilerinin Bayındır kültürel miras alanı ile ilişkisinin anıtsal yapılar ile sınırlı olduğunu göstermektedir. Ancak tarihi yerleşim bütününde gerçekleştirilen analiz çalışmaları anıt yapıların yanı sıra geleneksel konutların da, özgün mimari karakterleri ile önemli kültür durakları olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihi yerleşim bütününde odak olabilecek çok sayıda alan/yapı bulunmasına rağmen deneyimlenen bölgelerin sınırlı olması, Bayındır geleneksel konut dokusunun bilinirliğinin artırılmasını ve dolayısıyla koruma bilincinin oluşturulmasını zorlaştırmaktadır.

3.3 Geleneksel Konut Dokusunun Korunma Süreci ve Koruma Sorunları

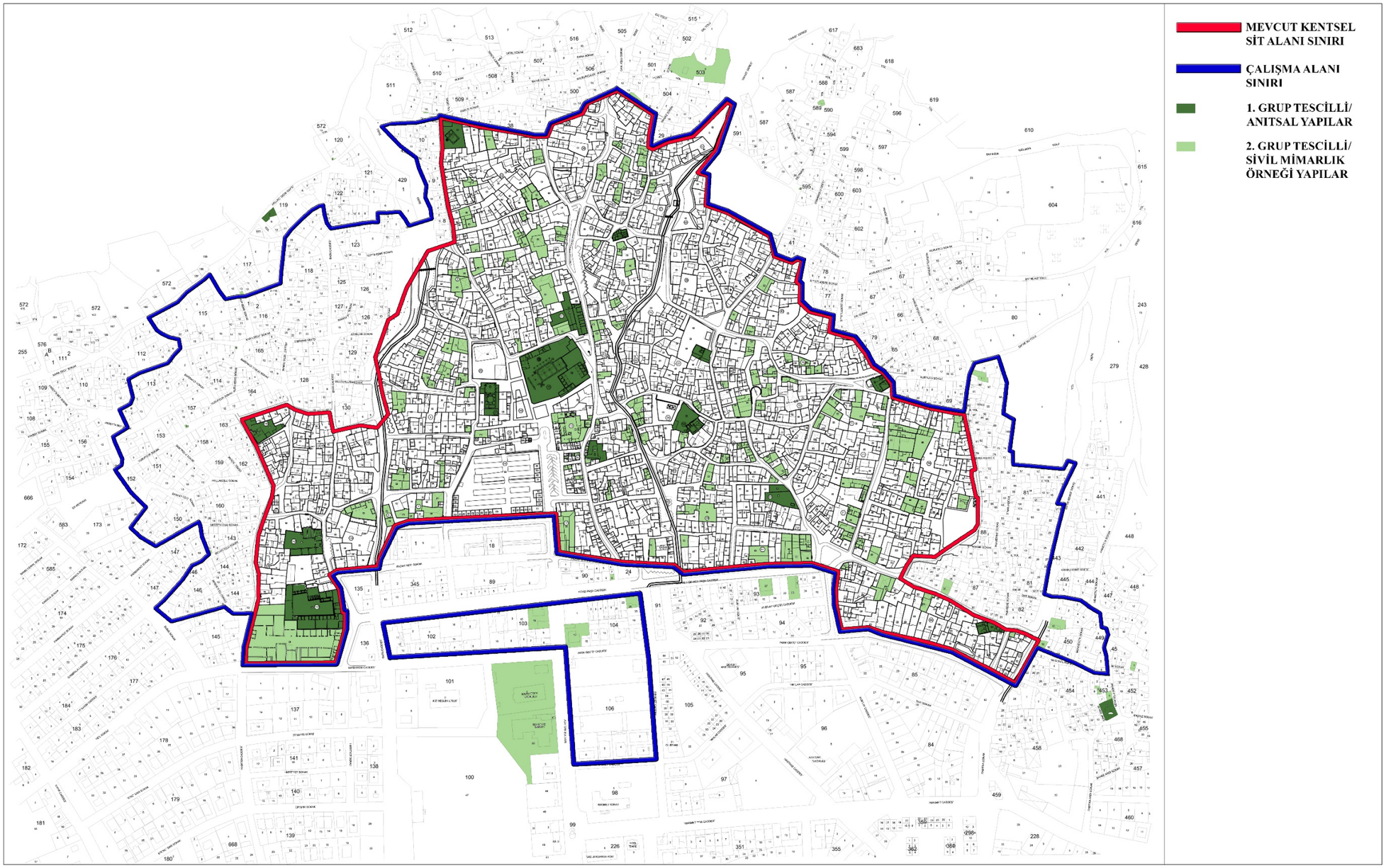
Bayındır geleneksel konut dokusunun tespit edilen kentsel ve mimari niteliklerini sürdürerek ve sosyal yapısını güçlendirerek korunabilmesi için dokunun korunma sürecinde alınan kararların, gerçekleştirilen müdahalelerin tespit edilmesi ve bu tespitler doğrultusunda doğru ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımının oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla geleneksel konut dokusunda yasal olarak koruma altına alınmış olan alan sınırları, tescillenmiş yapılar ve yerleşimde bugüne kadar gerçekleştirilmiş koruma müdahaleleri İzmir II No'lu Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü ve Bayındır Belediyesi arşivlerinden alınan bilgiler doğrultusunda tespit edilmiştir. Öte yandan alan kullanıcıları ile gerçekleştirilen kişisel görüşmeler ve anket çalışmaları sonucunda geleneksel konut dokusunda öne çıkan koruma sorunları belirlenmiştir. Bayındır geleneksel konut dokusunun korunabilmesi için yerleşimdeki korunması gerekli kültür varlıklarının ortaya çıkarılması ve bu doğrultuda koruma kararlarının üretilmesi gerekmektedir. Bu bakışla alanda gerçekleştirilen mimari karakter

analizleri ve tespit edilen koruma sorunları esas alınarak yerleşimdeki konutlar nitelik ve korunmuşluk durumlarına göre değerlendirilmiş ve alanda yer alan korunması gerekli yapılar belirlenmiştir.

3.3.1 Bayındır Tarihi Yerleşimi Koruma Statüleri

Bayındır ilçesindeki tescil çalışmaları İzmir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan alınan bilgilere göre 1974 yılında Eski Hükümet Konağı'nın 1.grup/anıtsal yapı olarak tescillenmesiyle başlamıştır. Yerleşimdeki tescil çalışmaları 1985 yılında Tekel Hanı'nın, 1988 yılında ise Hacı Sinan Külliyesi'nin 1.grup anıtsal yapı olarak tescillenmesiyle devam etmiştir. Takip eden süreçte ilçe merkez yerleşik alanının kuzeyinde bulunan 26 hektarlık alan 08.07.2009 tarih ve 4927 sayılı İzmir II No'lu KVKBK kararı ile Kentsel Sit Alanı olarak tescillenmiştir. Kentsel sit alanına ilişkin koruma amaçlı imar planları ise 2012 yılında Bayındır Belediyesi tarafından UMP Mimarlık Şirketi'ne hazırlatılmıştır. Kentsel sit alanı kararından sonra 2009 ve 2012 yıllarında tespit ve tescil çalışmaları gerçekleştirilmiş, çalışmalar sonucunda yerleşimdeki birçok yapı tescillenerek koruma altına alınmıştır. Günümüzde yürürlükte olan kentsel sit alanında 25 adet 1.Grup/Anıtsal tescilli yapı ve 142 adet 2.Grup/Sivil Mimarlık Örneği tescilli yapı bulunmaktadır (Şekil 3.80). Tescilli yapıların yanı sıra üç adet de korunması gerekli tabiat varlığı (anıt ağaç) bulunmaktadır. Söz konusu 25 adet 1.grup tescilli yapıların yedi tanesi alanda bulunan çeşme yapılarıdır (Bayındır Belediyesi KAİP Raporu, 2013). Gerçekleştirilmiş olan tespit ve tescil işlemlerine göre Bayındır geleneksel konut dokusunun mevcut kentsel sit alanı sınırları dışında da sürdüğünü belirtmek mümkündür. Yapılan incelemede kentsel sit alanı sınırları dışında iki adet 1.grup tescilli yapı ve 26 adet de 2.grup tescilli yapı bulunduğu belirlenmiştir (Şekil 3.80).

BAYINDIR TARİHİ YERLEŞİMİ KORUMA STATÜLERİ	PAFTA NO: 1

MEVCUT TESCİLLİ YAPILAR

Şekil 3.80 Bayındır geleneksel konut dokusu mevcut tescilli yapılar

1768 adet konutun bulunduğu çalışma alanında toplam 168 adet 2.grup sivil mimarlık örneği olarak tescillenmiş yapı bulunmaktadır. Alandaki mevcut konut sayısına bakıldığında çok az sayıda konutun tescilli olduğu görülmektedir. Günümüzde kentsel sit alanı sınırları dışında görülen yoğun yapılaşma nedeniyle bu bölgedeki tescilli yapılar özgün durumlarını koruyamaz hale gelmişlerdir. Bu durum kentsel sit alanı sınırlarının Bayındır geleneksel konut dokusunu oluşturan tescilli ve tescilli olması gereken yapıları korumak için yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle kentsel sit alanı sınırlarının çalışma alanındaki nitelikli konutlara göre yeniden değerlendirilmesi, alandaki nitelikli yapıların koruma statülerinin belirlenebilmesi için tespit ve tescil çalışmasının tekrarlanması gerekmektedir.

3.3.2 Koruma-Uygulama Çalışmaları

Bayındır geleneksel konut dokusunda gerçekleştirilmiş koruma müdahalelerinin tespit edilmesi için Bayındır Belediyesi ile görüşülmüş ve elde edilen bilgiler doğrultusunda alana dair tescil işlemlerinin başlamasından günümüze dek koruma müdahalesi gerçekleştirilen yapılar listelenmiştir. Bayındır Belediyesi'nden alınan bilgilere göre alandaki tarihi yapıları koruma çalışmaları ilk olarak anıtsal yapılar ile başlamıştır. Günümüzde 5 adet anıtsal yapı restorasyon uygulaması geçirmiştir. Bu kapsamdaki ilk uygulama belediye hizmet binası restorasyon uygulamasıdır. Restorasyon projeleri 2009 yılında hazırlanan yapının uygulaması 2013 yılında tamamlanmıştır. Günümüzde yapının belediye hizmet binası olarak kullanımı devam etmektedir (Şekil 3.81).

Şekil 3.81 Bayındır Belediyesi hizmet binası (Kişisel arşiv, 2018)

Restorasyon uygulaması gören diğer yapı Tekel Hanı binasıdır. 1869 yılında inşa edilmiş olan yapı 1981 yılına kadar TEKEL İdaresi tarafından kullanılmıştır (İzmir Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 2001). 1981 yılından sonra kullanım dışı kalan yapının restorasyon projeleri 2009 yılında hazırlanmıştır. Restorasyon uygulamasından sonra geçici bir süre belediye hizmet binası olarak kullanılan yapı günümüzde kent müzesi ve kütüphane işlevi ile kullanılmaktadır (Şekil 3.82).

Şekil 3.82 Günümüzde kütüphane işlevi ile kullanılan Tekel Hanı (Kişisel arşiv, 2018)

Tarihi kent merkezinde bulunan ve 1871 yılında inşa edildiği bilinen tarihi Hükümet Konağı yapısı restorasyon uygulaması gören bir diğer yapıdır (İzmir Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 2001). Yapının restorasyon projeleri 2010 yılında

hazırlanmış, esaslı onarım ve işlev değişikliği içeren projeler doğrultusunda gerçekleştirilen restorasyon uygulaması 2012 yılında tamamlanmıştır. Tarihi Hükümet Konağı yapısı günümüzde otel olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.83).

Şekil 3.83 Günümüzde otel işlevi ile kullanılan Eski Hükümet Konağı (Su Otel) (Kişisel arşiv, 2018)

Çalışma alanının güneydoğusunda konumlanan tarihi Ermeni Kilisesi, koruma uygulaması gerçekleştirilmiş anıtsal yapılardandır. 1857 tarihinde inşa edilmiş olan ve süreçte bir dizi müdahale ve ekler ile sinema olarak da kullanıldığı bilinen yapıya ilişkin son ve tartışmalı müdahale 2010-2013 döneminde gerçekleşmiştir. 2010 yılında belediye tarafından projeleri hazırlatılan yapı 2013-2018 yılları arasında kültür merkezi olarak kullanılmıştır (Şekil 3.84) (Tok, 2009). 2018 yılında ise yapının işlevi kütüphane olarak değiştirilmiştir.

Şekil 3.84 Günümüzde kütüphane işlevi ile kullanılan Ermeni Kilisesi (Kişisel arşiv, 2018)

Tarihi kent merkezinde bulunan ve XV. yüzyılda yapıldığı bilinen Hacı Sinan Külliyesi'nin koruma uygulaması ise 2013 yılında başlamıştır. 2016 yılında restorasyon uygulaması biten yapı günümüzde özgün işlevi ile kullanılmaktadır (Şekil 3.85). Tarihi kent merkezinde bulunan ve Hacı Sinan Külliyesi'nin bir parçası olduğu bilinen hamam yapısının ise restorasyon çalışmaları devam etmektedir (Şekil 3.86).

Şekil 3.85 Hacı Sinan Külliyesi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.86 Hacı Sinan Külliyesi'ne ait hamam yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Anıtsal yapıların dışında doku içerisinde restorasyon uygulaması gören tek konut yapısı 71 ada 23-24 parseldeki konut yapısıdır. Konutun sahipleri tarafından hazırlatılan projeler kapsamında gerçekleştirilen uygulama günümüzde hala devam etmektedir (Şekil 3.87).

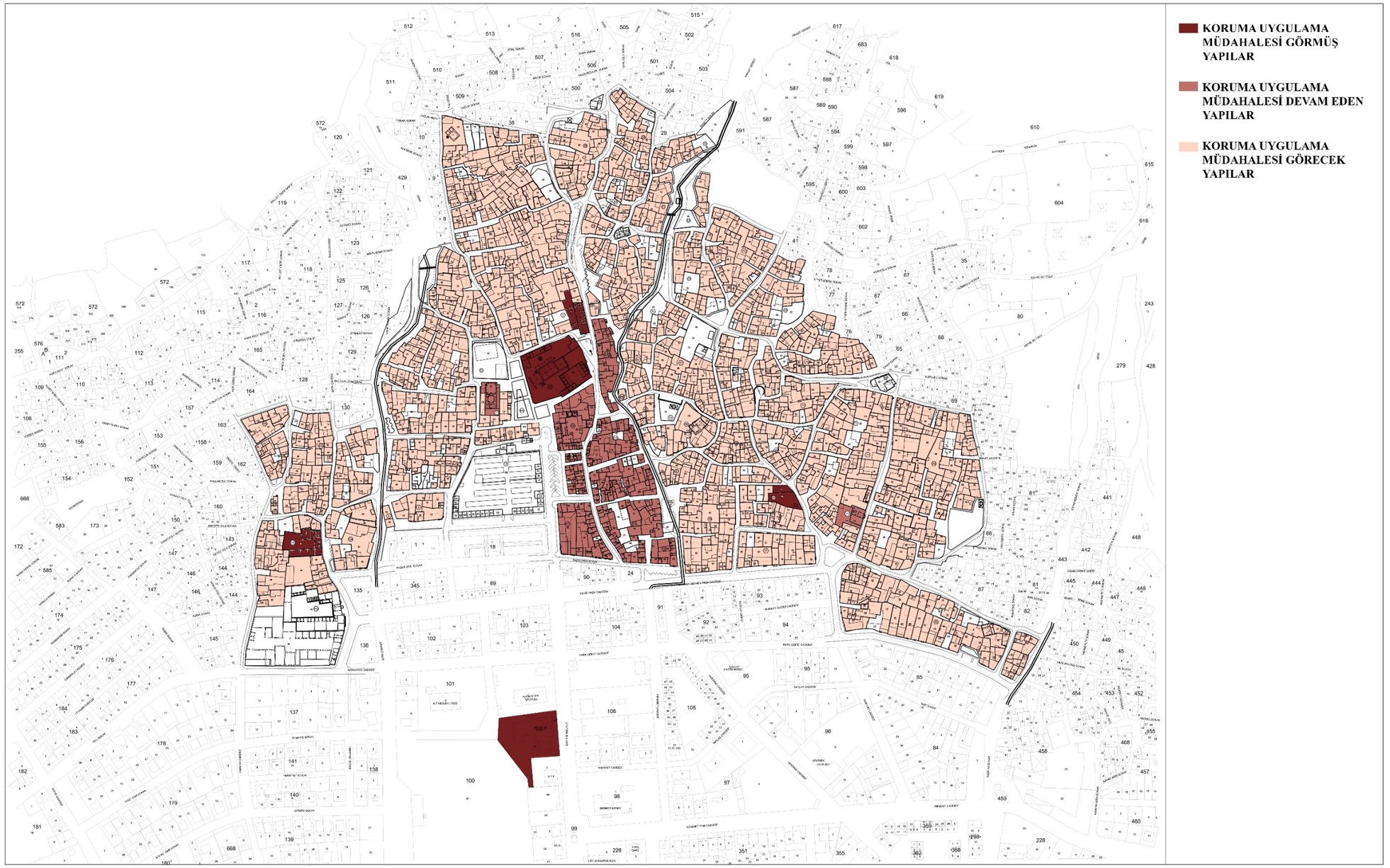
Şekil 3.87 Restorasyon uygulaması gören konut yapısı: 71 ada 23-24 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Çalışma alanında konutlara yönelik olarak belediye tarafından başlatılan ve günümüzde devam eden bir sokak sağlıklaştırma projesi bulunmaktadır. Hazırlanan proje doğrultusunda 2016 yılında başlatılan koruma müdahalesi kapsamında Bayındır tarihi yerleşimi alt bölgelere ayrılmış ve ilk olarak 'Uzun Çarşı' olarak bilinen tarihi ticaret aksı ve çevresinde uygulama başlamıştır. Uygulama kapsamında yapıların çatı ve cephe onarımları yapılmaktadır (Şekil 3.88). Söz konusu uygulamanın sürekliliği olduğu ve ilk etabın ardından kentsel sit alanındaki diğer bölgelerde de uygulamanın devam edeceği belirtilmektedir. Sokak Sağlıklaştırma Projesi tamamen sonlandığında ise kentsel sit alanında bulunan tüm konutların çatı ve cephe onarımlarının yapılmış olması beklenmektedir. Bu nedenle sunulmakta olan analiz çalışmasında kentsel sit alanındaki Uzun Çarşı bölgesi dışında kalan tüm konutlar 'onarım görecek yapılar' olarak sınıflandırılmıştır (Şekil 3.89). Burada önemle belirtilmesi gereken husus, söz konusu tanımın esaslı onarım olasılığı içermediği 2016'da başlatılan Sokak Sağlıklaştırma projesi kapsamında öngörülen çatı ve cephe sağlamlaştırmalarını ifade ettiğidir.

Şekil 3.88 Sokak sağlıklaştırma uygulaması örnekleri: Uzun Çarşı aksı (Kişisel arşiv, 2017)

BAYINDIR TARİHİ YERLEŞİMİ KORUMA STATÜLERİ	PAFTA NO: 2

KORUMA UYGULAMA ÇALIŞMALARI ANALİZİ

Şekil 3.89 Bayındır geleneksel konut dokusu koruma-uygulama çalışmaları

Çalışma alanındaki koruma uygulama çalışmaları incelendiğinde alanda korunması gerekli birçok anıtsal yapı ve sivil mimarlık örneği bulunmasına rağmen koruma-uygulama çalışması yapılmış olan yapıların çok az sayıda olduğu ve bu çalışmaların yoğunlukla anıtsal yapılarla sınırlı kaldığı görülmektedir. Konut dokusu bütününe yönelik koruma öngörüsü ise sokak sağlıklaştırma projesi çerçevesinde ele alınmıştır. Söz konusu proje, sadece cephelere ilişkin müdahaleler içermesi nedeniyle alanda yer alan nitelikli konut yapılarının mimari niteliğini ve kullanım değerini koruyabilmesi için yetersiz kalmaktadır.

3.3.3 Koruma Sorunları

Bayındır geleneksel konut dokusu günümüz Bayındır yerleşimi bütününde geri planda kalmış bir alan olup çeşitli koruma sorunları içermektedir. Arazinin eğimli olması ve ulaşım zorluğu konut dokusunun günümüz yerleşim merkezi ile olan fiziksel ilişkisini sınırlandırmaktadır. Günümüzde geleneksel dokunun Bayındır halkı tarafından yerleşim alanı olarak tercih edilmemesi geleneksel konut dokusundaki sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca konut alanı genelinde belirlenen ekonomik yetersizlik, terk ve sahiplenmeme gibi etkenler de konutlarda fiziksel eskime ve bununla ilintili koruma sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Söz konusu etkenler doğrultusunda ortaya çıkan koruma sorunları doku bütününde ya da yapısal ölçekte gözlenen bozulmalar, kullanım dışı kalma, kullanıcı-yer ilişkisinin zayıflaması sonucu ortaya çıkan değersiz bulma, aidiyet kaybı gibi sorunlardır.

Çalışma alanında tespit edilen koruma sorunlarının önemli bir bölümünü fiziksel sorunlar oluşturmaktadır. Alanda görülen fiziksel sorunların bir kısmı doku bütününü etkilemekte bir kısmı ise sadece konutlarda gözlenmektedir. Doku bütününde görülen fiziksel sorunlar kullanıcıların yerleşim ile olan fiziksel ilişkilerini sınırlandırmakta ve alanın korunmasını zorlaştırmaktadır. Söz konusu sorunlardan ilki metruklaşmadır. Alan genelinde çeşitli nedenlerle terk edilmiş konutlar bir yandan yapının kültürel varlığının yok olma sürecini başlatmakta, öte yandan çevredeki kullanıcıların güvenliklerini tehdit etmekte ve kullanıcılarda tarihi dokuya

karşı olumsuz bir algı oluşmasına neden olmaktadır (Şekil 3.90). Ayrıca doku içerisinde harabe haline gelen konutlar doku bütününün bakımsız görünmesine neden olmakta ve kullanıcıları görsel olarak rahatsız etmektedir. Harabe haline gelmiş yapılarda görülen eleman kayıpları, kütlesel kayıplar gibi sorunlar çevredeki yapıları da olumsuz etkilemektedir (Şekil 3.91). Yerleşimdeki organik dokuda birbirine bitişik olarak inşa edilen konutlarda bir yapıda oluşan strüktürel kayıp ya da yıkım yanındaki yapılarda da strüktürel hasarlara neden olmakta ve bu hasarlar sonucu oluşan kütlesel ayrılma ve kopmalar alandaki kullanıcıların can güvenliklerini tehdit etmektedir.

Şekil 3.90 Terkedilmiş konut örneği: 75 ada 25 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.91 Harabe haline gelmiş konut örneği: 4 ada 11 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Doku bütününde tespit edilen fiziksel sorunlardan diğeri ulaşım sorunudur. Bayındır'daki yerleşimin eğimli bir araziye kurulması ve yerleşimde organik bir dokunun hakim olması nedeniyle alan genelinde eğimli ve dar sokaklar görülmektedir. Sokakların araç trafiği için gerekli genişliğe sahip olmaması ulaşımın genellikle yaya olarak sağlanmasına neden olmaktadır (Şekil 3.92). Alan genelinde görülen eğimli ve merdivenli sokaklar özellikle yaşlı kullanıcıların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Şekil 3.93). Ayrıca çalışma alanında herhangi bir toplu ulaşım hizmetinin olmaması alandaki kullanıcıların kent merkezi ile ilişkisinin zayıflamasına neden olmaktadır. Günümüz koşulları ve yerleşimdeki toplu ulaşım hizmetlerinin yetersizliği ile doku genelinde araç kullanımı ve otopark ihtiyacı artmaktadır. Çalışma alanında otopark olarak belirlenen alanların sınırlı olduğu ve kullanıcıların otopark olarak sokakları ya da alandaki boş parselleri kullandığı görülmektedir (Şekil 3.94). Alan genelindeki otopark sorunu yerleşimdeki dar sokakların kullanım dışı kalmasına ve araç kirliliğine neden olmaktadır.

Şekil 3.92 Taşıt trafiğini olumsuz etkileyen dar sokak örneği: Küp İrimi Sokak (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.93 Taşıt ve yaya erişimini güçleştiren eğimli sokak örneği: Hacı Murtaza Geçidi (Kişisel arşiv, 2018)

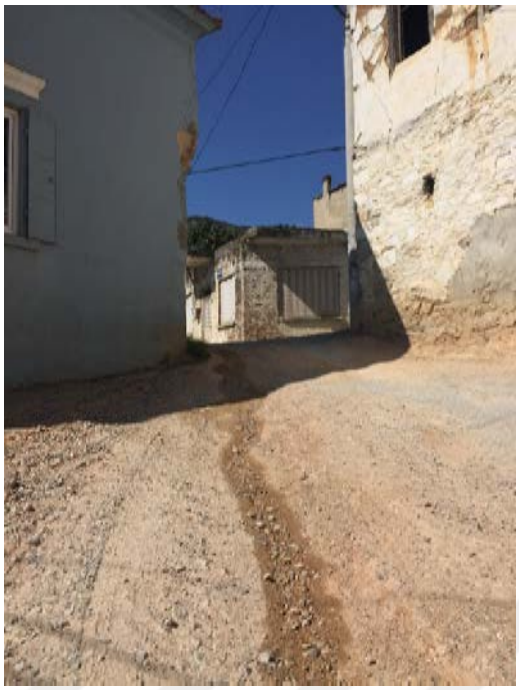

Şekil 3.94 Kontrolsüz otopark kullanımı gözlenen sokak örneği: Galipbey Sokak (Kişisel arşiv, 2018)

Temizlik ve çöp sorunu doku bütününde öne çıkan sorunlar arasındadır. Toprak yollar nedeniyle sokaklarda toz oluşması ve çöplerin düzenli olarak toplanmaması alan genelinde hijyen sorununa ve görsel kirliliğe neden olmaktadır (Şekil 3.95, 3.96). Ayrıca kullanıcılar yerleşimdeki kuruyan dere yataklarının temizlenmediğini belirtmektedir. Dere yataklarındaki bakımsızlık, bitkilenme sorununun oluşmasına neden olmakta ve özellikle dere yatağı bölgesindeki konutların kullanıcılarını olumsuz yönde etkilemektedir (Şekil 3.97) .

Şekil 3.95 Hijyen sorunu gözlenen sokak örneği: Hacı Murtaza Sokak (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.96 Kaplaması olmayan toprak yol örneği: Harlak Çeşme Sokak (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.97 Dere yataklarındaki bitkilenme problemi: Kanlı Dere (Kişisel arşiv, 2018)

Kullanıcılardan edinilen bilgilere göre yerleşimdeki altyapı sisteminin yetersizliği kullanıcıları ve konutları olumsuz yönde etkilemektedir. Alan kullanıcıları mevcut altyapı ve yağmur suyu drenaj sisteminin yetersiz olduğunu ve kışın yoğun yağışlar nedeniyle sokaklarda yağmur suyu birikintilerinin oluştuğunu belirtmişlerdir. Kontrol edilemeyen yağmur suyu günlük yaşamı olumsuz etkilemenin yanı sıra

yerleşimdeki yapılara zarar vermekte, strüktürel ve malzeme ölçeğinde çeşitli sorunlara yol açmaktadır.

Çalışma alanındaki geleneksel konutların günümüz konfor koşullarına uygun olmaması alandaki kullanıcılar tarafından sorun olarak görülen bir durum olarak öne çıkmaktadır. Konutların genellikle iki katlı olması özellikle yaşlı kullanıcılar için konut içinde erişim sorunu oluşturmaktadır. Geleneksel konutta ıslak hacimlerin konutun dışında yer alması kullanıcının günlük yaşamını zorlaştırmaktadır. Yapılan incelemelerde kullanıcıların çoğunun kendi imkânlarıyla konutun içinde ıslak hacimler oluşturduğu ve bu ıslak hacimlerin konutlardaki yaşam mekanlarının küçülmesine neden olduğu gözlenmektedir. Çalışma alanındaki konutların çoğunluğunda mekânsal olarak yetersizlik nedeniyle özgün kurgularında işlik olarak da kullanılan bahçelere ek hacimlerin yapıldığı görülmektedir (Şekil 3.98). Kullanıcıların konutlarına yaptıkları bu müdahaleler yapının özgün mekan kurgusunun bozulmasına ve yapıda işlik olarak kullanılacak alan ihtiyacının oluşmasına neden olmaktadır. Bu sorunlara ek olarak ısınmanın soba ile sağlanması konutların günümüz koşullarına uygunluğu açısından bir sorun olarak belirtilmektedir.

Şekil 3.98 Bahçesinde ek hacimler içeren konut örneği: 60 ada 5 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

İncelenen konutların temel koruma sorunları arasında strüktürel bozulmalar ve malzeme bozulmaları yer almaktadır. Alan genelindeki konutlarda tespit edilen bu

bozulmalar çoğunlukla geleneksel konutlarda görülmektedir. Çalışma alanı içinde yer alan ancak geleneksel konut örneği olmayan yapılarda ise basit onarım gerektiren bozulmalar gözlenmektedir (Şekil 3.99).

Şekil 3.99 Geleneksel konut örneği olmayan ancak basit onarım gerektiren yapı örnekleri: 87 ada 42 parsel (sol), 51 ada 19-20 parsel (sağ) (Kişisel arşiv, 2017)

Bayındır geleneksel konutlarında en yaygın görülen strüktürel bozulma strüktürel çatlaklardır (Şekil 3.100). Zemin hareketi, çatı suyu, soğuk derz gibi olası etkenlerle oluşabilen çatlaklar süreç içerisinde yapıların farklı yüzeylerinde ayrılmalara ve dolayısıyla kütlesel kayıplara neden olmaktadır. Çatlaklara ek olarak geleneksel konut dokusundaki yapıların çoğunluğunda şakülden kayma ve derz boşalması görülmektedir (Şekil 3.101, 3.102). Söz konusu sorunlar yapının strüktürel sisteminin ayrışmasına ve kütlesel kayıpların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çatının çökmesi ya da çökme sonucunda çatının tamamen yok olması da sıklıkla görülen bir diğer strüktürel bozulmadır. Kütlesel kayıp ve strüktürel kayıp olarak tanımlanabilecek olan bu durum konutların kötü hava koşullarına karşı korunmasız kalmasına neden olmakta ve yapının diğer bölümlerindeki bozulmaları da hızlandırmaktadır. Çatının çökmesiyle birlikte hızlanan bu bozulmalar sonucunda yapılarda duvar, döşeme gibi yapısal elemanlarda kütlesel kayıpların oluştuğu

gözlenmektedir. Özellikle kullanılmayan konutlarda yapı bütününde elemanların tümünün yok olduğu görülmektedir. Bu kütlesel kayıpların artması doku içinde bazı konutların tamamen yıkılıp harabe haline gelmesine neden olmaktadır.

Çıkma, cumba gibi konsol elemanların yok olması ya da ek kütlenin yapıdan ayrılması gibi sorunlar da çalışma alanında görülen ve kütlesel kayıp olarak tanımlanabilecek strüktürel bozulmalardır (Şekil 3.103, 3.104, 3.105). Söz konusu sorunlar hem yapıdaki strüktürün bütünlüğünü bozmakta hem de yapının mimari karakterine zarar vermektedir.

Şekil 3.100 Beden duvarında strüktürel çatlak içeren konut örneği: 132 ada 32 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.101 Beden duvarında şakülden kayma gözlenen konut örneği: 12 ada 11 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.102 Beden duvarında derz boşalması gözlenen konut örneği: 114 ada 14 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.103 Çatıda çökme gözlenen konut örneği: 37 ada 4 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.104 Cumbası yok olmuş konut örneği: 12 ada 58 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 3.105 Kütlesel kayıplar gözlenen konut örneği: 37 ada 5 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Çalışma alanındaki konutlarda sıklıkla gözlenen bir diğer bozulma yapısal eleman kayıplarıdır. Kapı, pencere gibi mimari elemanları yok olan konutlar kötü hava koşullarına karşı korunmasız kalmakta, su ve nem gibi dış etmenler nedeniyle yapısal elemanlarındaki strüktürel bozulmalar hızlanmaktadır (Şekil 3.106). Bazı konutlarda ise kısmi eleman kayıpları görülmektedir. Konutların bakımsızlığı nedeniyle oluşan eleman kayıpları engellenemediği sürece yapı bütününü etkileyecek strüktürel problemler oluşmaya devam edecektir.

Şekil 3.106 Eleman kayıpları gözlenen konut örneği: 43 ada 15 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Malzeme kayıpları ve malzeme bozulmaları alan bütününde gözlenen diğer koruma sorunlarıdır. Çatı, duvar, döşeme gibi yapısal elemanları oluşturan

malzemelerde görülen kayıplar yapıyı korunmasız bırakarak bozulmaları hızlandırmaktadır. Sıva kabarması, boya dökülmesi, pas lekesi, renk değişimi ve yüzeysel kirlenme ise doku genelinde görülen malzeme bozulmalarıdır. Özellikle yapıların cephesinde öne çıkan bu sorunlar bakımsızlık, kötü hava koşulları gibi nedenlerle oluşmakta ve konutların mimari karakterine zarar vermektedir (Şekil 3.107). Gerekli onarımlar yapılmadığında bu bozulmalar malzeme kayıplarına dönüşmekte ve ilerleyen süreçte konutlarda strüktürel sorunlara yol açmaktadır.

Şekil 3.107 Malzeme bozulmaları gözlenen konut örneği: 12 ada 62 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Çalışma alanında sıklıkla görülen koruma sorunlardan bir diğeri niteliksiz uygulamalardır. Doku genelinde yapıya eklenen niteliksiz hacimsel ek, kapı-pencere doğramalarının değiştirilmesi, dış sofaların kapatılması, yapıda yıkılan kısımların özgün olmayan malzemeler ile onarılması gibi niteliksiz uygulamalar görülmektedir. Bu uygulamaların niteliksiz olarak tanımlanmasının nedeni, uygulandıkları konutların özgün kütle kurgusunu bozması ve/veya özgün mimari karakterine zarar vermesidir. Ayrıca çoğu niteliksiz ek, yapının özgün yapım sistemi ve malzemesine aykırı olarak inşa edildiği için kaldırılmak istendiğinde yapılarda strüktürel bozulmalara neden olma riski taşımaktadır (Şekil 3.108).

Şekil 3.108 Niteliksiz hacimsel ek içeren konut örneği: 26 ada 12 parsel (Kişisel arşiv, 2017)

Yerleşim genelindeki mevcut fiziksel sorunlara ek olarak kullanıcılarda görülen koruma uygulamaları hakkındaki bilgi eksikliği ve yapılan yanlış müdahaleler nedeniyle geleneksel konutlarda bozulmalar artmakta ve yerleşimin özgün kentsel ve mimari karakteri zarar görmektedir. Alanın tarihsel ve kültürel değerinin bilinmemesi geleneksel konut dokusunun eski ve değersiz görülmesine, kullanıcılarda sahiplenmeme, aidiyet kaybı gibi sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Tüm bu koruma sorunları ve geleneksel konut dokusundaki sosyal ve ticari olanakların yetersizliği nedeniyle kullanıcılar yaşam alanı olarak yerleşimdeki yeni kent merkezini tercih etmektedir. Bu durum Bayındır geleneksel konut dokusunun korunmasını, yerleşim genelinde ön plana çıkmasını ve bilinirliğinin artırılmasını zorlaştırmaktadır.

3.4 Değerlendirme

Bayındır geleneksel konut dokusunun kentsel, mimari karakterini ve sosyal yapısını sürdürerek korunabilmesi için yerleşimdeki nitelikli yapı stokunun ortaya çıkarılması önemlidir. Ancak Bayındır geleneksel konut dokusunun karakterini oluşturan nitelikli yapı stoku tanımlanırken Koruma Amaçlı İmar Planının kentsel sit alanı ve bu alan içerisindeki tescilli yapıları konu aldığı, dolayısıyla koruma kararlarının bu alan ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu nedenle geleneksel konut dokusunu oluşturan nitelikli yapı stokunu ortaya çıkarmak ve koruma niteliğini

tanımlayabilmek üzere, alanda gerçekleştirilen doku ölçekli analizler ve mimari karakter analizleri esas alınarak kapsamlı bir değerlendirme çalışması yapılmıştır. Gerçekleştirilen değerlendirme çalışmasıyla Bayındır geleneksel konut dokusundaki kültür varlıklarının ortaya çıkarılması ve alana ilişkin koruma kararlarının üretilmesi hedeflenmektedir. Konutların koruma niteliğini belirleyecek olan bu çalışma kapsamında yapılar nitelik durumu ve mevcut korunmuşluk durumları üzerinden değerlendirilmiştir.

Mimari karakter analizlerine göre geleneksel konut dokusunun genel karakterini çoğunlukla bir ya da iki kattan oluşan, yalın bir kütle kurgusu olan, küçük ölçekli konutlar oluşturmaktadır. Konutlarda mevcut dolu-boş düzenine ek olarak cephede çıkma, balkon gibi konsol elemanlar ya da giriş nişleri görülebilmektedir. Dokunun genel karakterini oluşturan yapılara ek olarak, çalışma alanında karakter oluşturacak kadar yaygın bulunmayan ancak diğer konutlara göre büyük ölçekli olmaları nedeniyle öne çıkan konutlar da mevcuttur. Söz konusu konutlarda çoğunlukla dış sofalı mekan kurgusu görülmekte ve bu kurgu cephe üzerinden okunabilmektedir.

Bayındır yerleşimine ilişkin değerlendirme çalışmaları kapsamında geleneksel konutların yanı sıra ele alınan bir diğer yapı grubu, günümüz kentsel sit sınırının güneyinde konumlanan ve Erken Cumhuriyet Dönemi mimari dilini taşıyan konutlardır. Bayındır'ın korunması gerekli kültür mirası kapsamında ele alınması gereken bu konutlar, Cumhuriyet'in ilanını takiben yapılan ilk planlama çalışmaları kapsamında ve geleneksel konut alanının güneyinde oluşturulan "yeni konut alanı" içinde yer almıştır. Dönemin planlama yaklaşımı gereği geleneksel yerleşimin güneye, ovaya doğru yayılması kararı ile oluşturulan yeni konut alanı geleneksel konut alanının devamı niteliğindedir. Bu alanda konumlanan konut örnekleri geleneksel mimariden referanslar barındırmakla birlikte dönemlerinin modern mimari repertuarının izlerini de taşımaktadır. Geleneksel konut alanının organik dokusuna karşın, Erken Cumhuriyet Dönemi konut alanında döneminin benimsenen yaklaşımı doğrultusunda geometrik düzende, benzer boyutlara ve geometrilere sahip parsel düzeni esas alınmıştır. Konutlar bir ya da iki katlı olup bahçeli düzende inşa edilmişlerdir. Bahçe, sokak ile konut arasındaki bir ara mekan özelliğinde olup aynı

zamanda konuta girişi de sağlamaktadır. Geleneksel konuttan modern konuta geçişin temsilleri olan bu konutlarda kübik kütle kurgusu, cephe karakterinde öne çıkan balkon elemanı ve mekânsal olarak sofadan referans alan orta/yan hollü plan şemaları benimsenmiştir.

Alanda konumlanan konutların mimari karakterini oluşturan unsurlar esas alarak gerçekleştirilen Koruma Niteliği değerlendirmesinde yapılar sahip oldukları mimari karakterlere göre nitelikli (tescilli veya tescil niteliği taşıyan) yapılar, 1.derece dokuya uyumlu yapılar, 2.derece dokuya uyumlu yapılar ve dokuya uyumsuz yapılar olarak gruplandırılmışlardır (Şekil 3.109). Tescilli olan ya da belirtilen mimari karakter unsurlarının tümünü barındırdığı için tescilli olması gereken yapılar 'nitelikli yapılar' olarak sınıflandırılmıştır. Dokunun karakterini gabari ve kütle kurgusu ile devam ettiren yapılar '1.derece dokuya uyumlu yapılar' olarak gruplandırılmıştır. Mimari kurgusu ile dokuya uyumlu olarak yapılmış olduğu gözlenen, ancak kullanım sürecinde aldıkları hacimsel eklerle gabari ve kütle kurgusu açısından dokuya uyumsuz hale gelmiş olan, koruma müdahaleleri ile dokuya uyumlu hale gelebilecek olanlar '2.derece dokuya uyumlu yapılar' olarak sınıflandırılmıştır. Dokuya aykırı özellik gösteren yapılar ise 'dokuya uyumsuz yapılar' olarak belirtilmişlerdir. Gerçekleştirilen değerlendirmede nitelikli yapılar ve 1.derece dokuya uyumlu yapılar olarak sınıflandırılan konutların özgünlüklerini koruduğu, 2.derece dokuya uyumlu yapıların ise çeşitli müdahaleler ile özgünlüklerini kaybettikleri gözlenmektedir. Dokuya uyumsuz yapılar ise özgün olmalarını sağlayacak herhangi bir nitelik barındırmamaktadır.

DEĞERLENDİRME	PAFTA NO: 1

KORUMA NİTELİĞİ DEĞERLENDİRMESİ

Şekil 3.109 Bayındır geleneksel konut dokusu koruma niteliği değerlendirmesi

Tanımlanan yaklaşımla alanda konumlanan konut yapıları yeniden irdelendiğinde, 641 adet konutun nitelikli; 799 adet konutun ise 1.derece dokuya uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit alanda var olan 142 adet tescilli konut sayısını arttırmakta ve dolayısıyla yeni tescil önerileri getirmektedir. Çalışma alanının kuzey bölgesi konutların özgün işlevinde kullanımına devam eden bir bölge olduğu için nitelikli ve 1.derece dokuya uyumlu yapılar bu bölgede yoğunlaşmaktadır. 2.derece dokuya uyumlu yapılar ise alanın güney bölümünde yoğunluk göstermektedir. Bu bölgede yapılarda konut dışında ticari kullanımların olması ve bu ticari kullanımların getirdiği eklerle yapıların özgün kütle, gabari ve cephe kurgusunun bozulması bu durumun temel nedenidir. Dokuya uyumsuz yapılar ise genellikle alanın güney bölümünde görülmektedir. Bu bölgenin şehrin yeni kent merkezine olan yakınlığı ve bu yakınlık nedeniyle çok sayıda yüksek katlı yeni yapılaşmanın yapılması dokuya uyumsuz yapıların bu bölgede yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Cumhuriyet Dönemi konutları da çevrelerindeki yüksek katlı yapılaşma nedeniyle kentsel ortamda fark edilmemekte ve bu nedenle kültürel niteliklerini ortaya koyamamaktadır.

Çalışma alanındaki konutlara ilişkin koruma önerileri geliştirebilmek için gerçekleştirilen bir diğer değerlendirme, incelenen yapıların korunmuşluk durumudur (Şekil 3.110). Korunmuşluk Durumuna ilişkin değerlendirme konutlarda görülen koruma sorunları esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Konutlarda görülen bozulmalara göre harabe haline gelmiş olan ya da yapısal elemanlarında kütlesel kayıplar görülen konutlar ‘Çok Kötü’ olarak sınıflandırılmıştır. Strüktürel çatlak, şakülden kayma, derz boşalması gibi strüktürel sorunlar içeren ya da yapı bütününde görülen eleman kayıpları nedeniyle süreç içerisinde strüktürel sorunların ortaya çıkabileceği konutlar ‘Kötü’ olarak değerlendirilmiştir. Niteliksiz hacimsel ek almış olan konutlar da bu eklerin yapıya strüktürel zarar vermesi nedeniyle bu gruba dahil edilmiştir. Kısmi eleman kayıplarının ve malzeme kayıplarının görüldüğü konutlar ‘Orta’ olarak sınıflandırılmıştır. Basit onarım ile iyileştirilebilecek malzeme bozulmalarının görüldüğü konutlar ile bakım/onarım/restorasyon müdahalesi görmüş olan konutlar ‘İyi’ olarak değerlendirilmiştir. Ancak şimdiye kadar herhangi bir konutta kapsamlı

restorasyon müdahalesi sonlandırılmadığı için ‘İyi’ olarak belirtilen grup sadece sokak sağlıklaştırma çalışması ile onarım gören yapıları kapsamaktadır.

DEĞERLENDİRME	PAFTA NO: 2

KORUNMUŞLUK DURUMU DEĞERLENDİRMESİ

Şekil 3.110 Bayındır geleneksel konut dokusu korunmuşluk durumu değerlendirmesi

Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda ‘Çok kötü’ olarak sınıflandırılan yapılar Bayındır geleneksel konut dokusunun doğu ve batı çeperlerinde yoğun olarak görülmektedir. Bu bölgelerde terkedilmiş konutların çoğunlukta olması bu konutlarda kütlesel kayıpların oluşmasına ve yapıların harabe haline gelmesine neden olmaktadır. Çalışma alanını yoğunlukla ‘Kötü’ olarak sınıflandırılan konutlar oluşturmakta ve bu konutlar doku içerisinde homojen bir dağılım göstermektedir. Söz konusu durum çalışma alanındaki birçok konutun strüktürel problemler içerdiğini ortaya çıkarmaktadır. ‘Orta’ ve ‘İyi’ dereceli olarak sınıflandırılan konutlar ise alanın güney bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Ulaşım kolaylığı, yeni kent merkezine yakınlık gibi nedenlerle alanın güney bölgesinde, kuzey bölgesine göre daha aktif bir kullanım görülmektedir. Aktif olarak kullanılan konutlarda kullanıcının kendi imkanlarıyla yaptığı bakım ve onarımlar çökme, ayrılma ve kütlesel kayıp gibi büyük ölçekli koruma sorunlarının oluşmasına engel olmaktadır. Ayrıca ‘Uzun Çarşı’ bölgesindeki sokak sağlıklaştırma projesi kapsamında gerçekleştirilen çatı ve cephe onarımları bu bölgedeki yapıların basit onarım ihtiyacını karşılamakta ve yapıların korunmasını kolaylaştırmaktadır.

BÖLÜM DÖRT
BAYINDIR KENTİ GELENEKSEL KONUT DOKUSUNUN KORUNMASINA İLİŞKİN ÖNERİLER

Bayındır geleneksel konut dokusunda gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında yerleşimin kentsel ve mimari nitelikleri, sahip olduğu kültürel mirasın özellikleri ve içinde barındırdığı sosyal ve kültürel ortam irdelenmiştir. Çalışmalar sonucunda ortaya çıkan tarihsel ve kültürel değerler göz önüne alındığında Bayındır yerleşiminin korumaya değer, nitelikli bir dokuya sahip olduğu açıktır. Yerleşimdeki nitelikli dokunun sahip olduğu değerleri güçlendirerek korunabilmesi için bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, farklı ölçeklerde koruma önerilerinin oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışma alanında gerçekleştirilen tüm analiz ve değerlendirme çalışmaları esas alınarak Bayındır geleneksel konut dokusunun korunmasına ilişkin öneriler geliştirilmiştir. Geliştirilen öneriler yerleşimi yasal olarak koruma altına almanın yanı sıra geleneksel konut dokusunun bilinirliğini artırarak kullanıcı ve yerel idare tarafından sahiplenme hissinin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu amaçla geliştirilen öneriler Koruma Ölçütlerine Dair Öneriler ve Kültürel Değerlerin Bilinirliğinin Artırılmasına Dair Öneriler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır.

4.1 Koruma Ölçütlerine Dair Öneriler

Çalışma alanında gerçekleştirilen analiz çalışmaları sonucunda Bayındır geleneksel konut dokusunun çok sayıda nitelikli konutu içerisinde barındırdığını söylemek mümkündür. Ancak yerleşimdeki mevcut koruma ölçütleri geleneksel konut dokusunun korunmasında yetersiz kalmakta ve yerleşimdeki çok sayıda nitelikli yapı bu koruma ölçütlerinin yetersizliği nedeniyle zarar görmektedir. Tespit edilen nitelikli konutların bir bölümünün tescil kaydının bulunmaması ve bazılarının kentsel sit alanı dışında yer alması, Bayındır geleneksel konut dokusuna ilişkin tespit ve tescil çalışmalarının yeniden ele alınması ve kentsel sit sınırlarının yeniden irdelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sit alanı sınırlarının genişletilmesi ve tescil önerileri ile nitelikli yapı ve alanların koruma altına alınması önemli ve etkili bir koruma müdahale kararı olmakla birlikte alanın korunması için yeterli olamamaktadır. Alanın koruma sınırlarının genişletilmesi bir yandan miras niteliği taşıyan yapı ve alanları yasal mevzuat ile koruma altına alırken, öte yandan sosyo-ekonomik anlamda sorunlar yaratmaktadır. Tescillenen yapıların bakım-onarım çalışmaları uzun bürokratik süreçler gerektirmektedir. Bu süreç hakkında bilgi sahibi olmayan ya da süreci başa çıkılamaz bulan kullanıcılar yapılarında bakım-onarım çalışması yapmaktan vazgeçmektedir. Bakım-onarım-restorasyon giderlerini karşılayamayan alan kullanıcılarının mülkleri daha varlıklı gruplar tarafından sahiplenilmekte ve alan kullanıcısı yaşadığı yere yabancılaştırılmaktadır. Söz konusu durum kullanıcının yaşadığı yeri terk etmesine ve geleneksel dokuda soylulaştırma riskinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Soylulaştırma riskinin bir diğer etkeni miras alanlarının kültürel turizm odakları olarak tanıtılmasıdır. Kültürel turizm ile birlikte artan turist sayısı, kullanıcı profilinin değişmesi ve tarihi yapılarda görülen turizm odaklı işlev değişiklikleri tarihi yerleşimlerin kimliklerini kaybetmesine neden olmaktadır. Bu noktada önemle ele alınması gereken husus koruma yaklaşımlarının kültürel turizm bakış açısı yerine alanın sosyo-ekonomik durumunun güçlendirilmesiyle kurulması gerektiğidir.

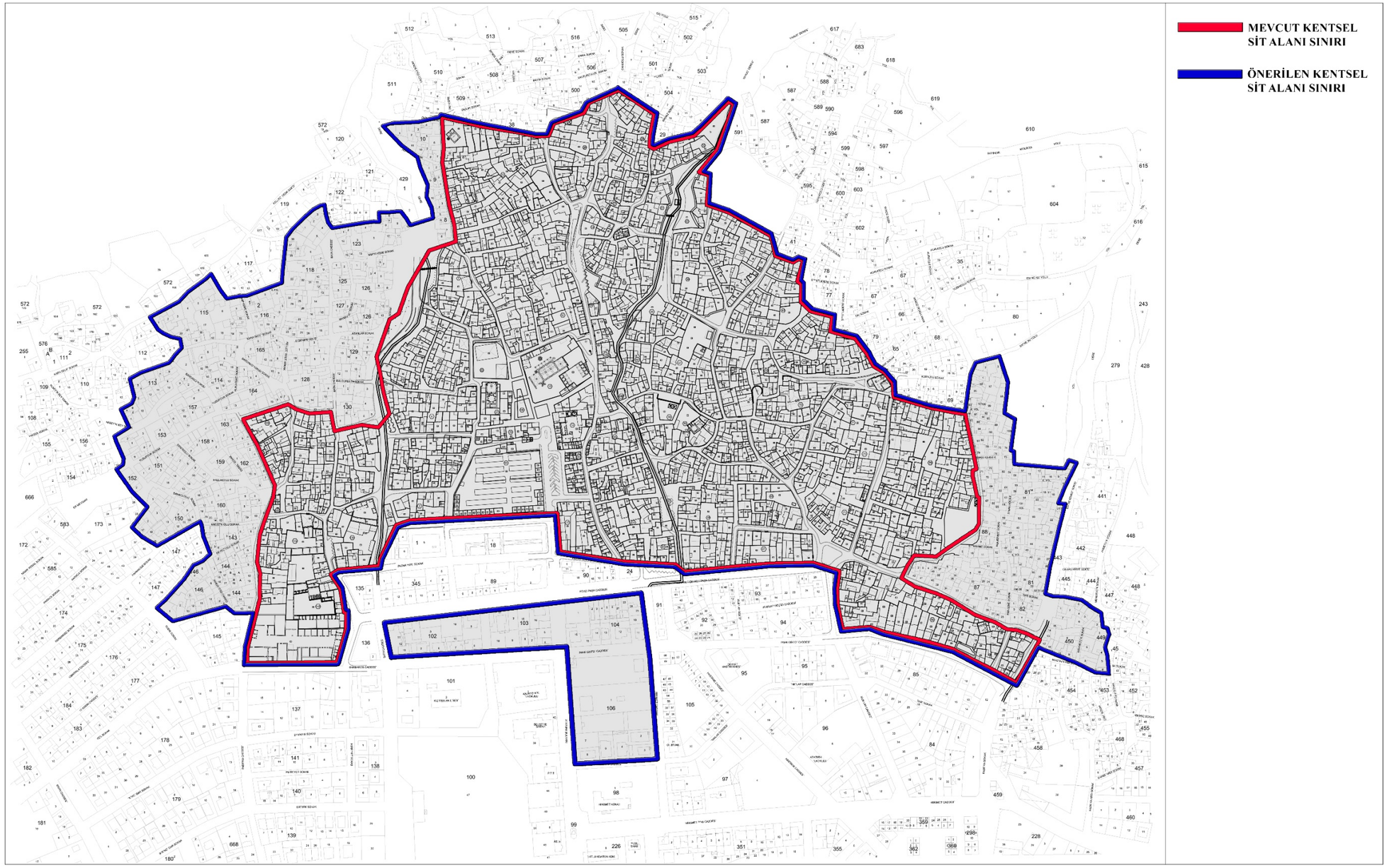
Yukarıda tanımlanan riskler ve kaygılar göz ardı edilmemekle birlikte alanın tespit-tescil çalışmalarının yenilenmesi gerektiği açıktır. Bu nedenle ilk adım olarak çalışma alanı genelinde envanter çalışması gerçekleştirilmiştir. Envanter çalışması doğrultusunda alan genelinde yeni bir kentsel sit alanı sınırı oluşturulması ve bu alan içerisindeki tescil kaydı olmayan nitelikli yapılara ilişkin tespit-tescil çalışmalarının yürütülmesi önerilmektedir.

4.1.1 Kentsel Sit Alanı Sınırının Yeniden Düzenlenmesi

Bayındır geleneksel konut dokusunda gerçekleştirilen Koruma Niteliği değerlendirmesine göre çalışma alanı içerisinde korunması gerekli çok sayıda geleneksel konut bulunmaktadır. Ancak alanın doğu ve batı bölümünde bulunan

korunması gerekli yapıların bir kısmı mevcut kentsel sit alanı sınırlarının dışında yer almaktadır. Geleneksel konutların yanı sıra çalışma alanının güney bölgesindeki Erken Cumhuriyet Dönemi konutları da nitelikli dokunun bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Ancak Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarının mevcut kentsel sit sınırları içine dahil edilmemesi bu yapıların korunmasını zorlaştırmaktadır. Yerleşimde tespit edilen nitelikli konut dokusunun tamamının koruma altına alınması için kentsel sit olarak tanımlanan alan sınırlarının genişletilmesi gerektiği açıktır. Bu doğrultuda çalışma alanında yapılan Koruma Niteliği değerlendirmesi esas alınarak Bayındır geleneksel konut dokusu için yeni bir kentsel sit alanı sınırı önerilmiştir. Önerilen kentsel sit alanı sınırı, alanda bulunan tüm nitelikli yapıları kapsayacak şekilde, mevcut kentsel sit sınırlarının doğu ve batı yönünde genişletilmesiyle oluşturulmuştur (Şekil 4.1). Çalışma alanının güney bölgesinde geleneksel konut dokusu ile Erken Cumhuriyet Dönemi konutları arasında niteliksiz bir yapılaşma görülmesi nedeniyle bu bölgedeki mevcut sınırlar değiştirilmemiş, sadece Erken Cumhuriyet Dönemi konutlarının bulunduğu dört yapı adası korunması gereken alanlar olarak belirtilmiştir.

KORUMA ÖLÇÜTLERİNE DAİR ÖNERİLER	PAFTA NO: 1

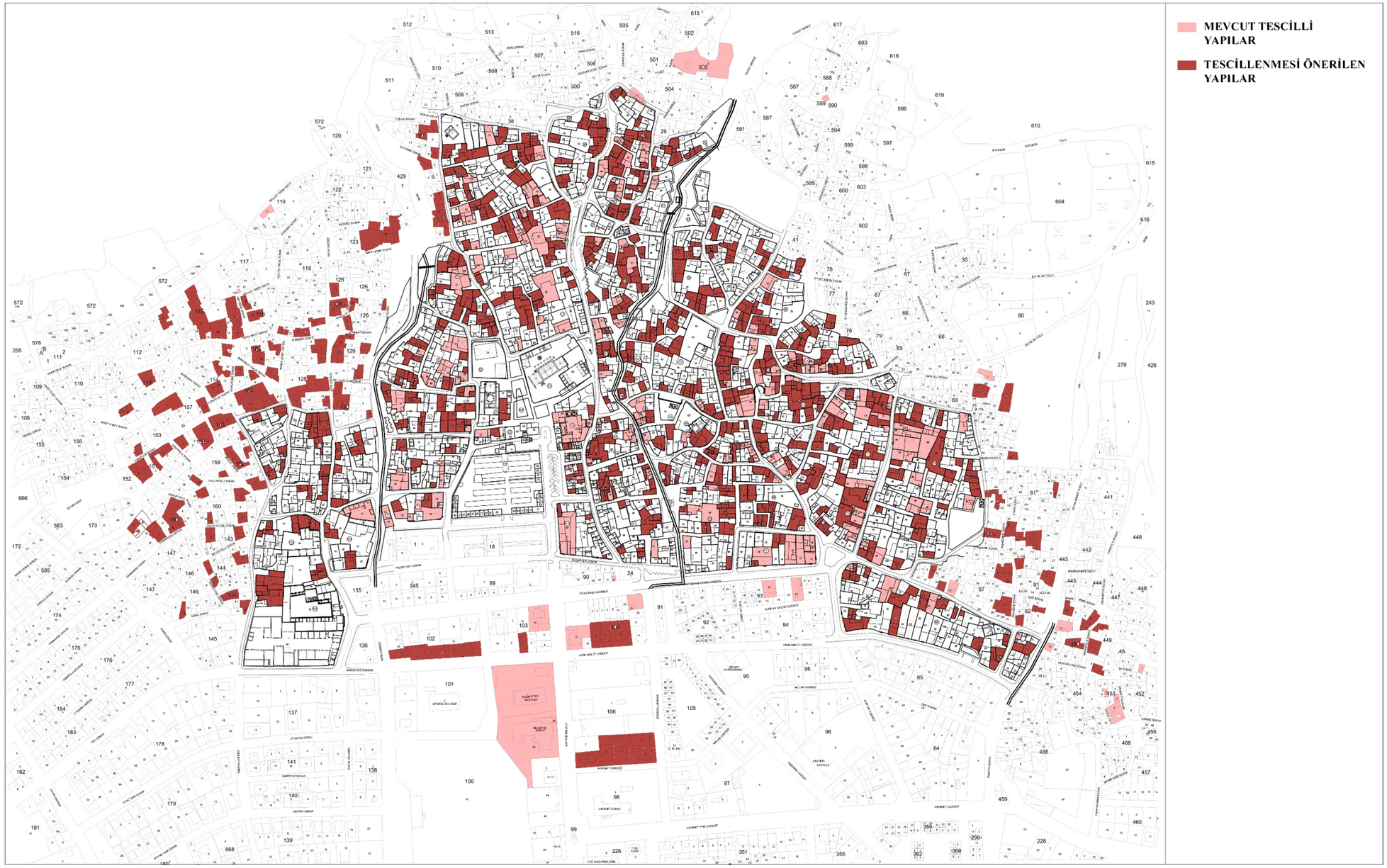
ÖNERİLEN KENTSEL SİT ALANI SINIRLARI

Şekil 4.1 Bayındır geleneksel konut dokusuna önerilen kentsel sit alanı sınırları

4.1.2 Tescil Önerileri

Bayındır geleneksel konut dokusunun içerisinde barındırdığı nitelikli yapıların tescillenmesi bu yapıların sahip olduğu mimari karakterin korunabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Yerleşimdeki mimari karakter analizleri doğrultusunda gerçekleştirilen Koruma Niteliği değerlendirmesine göre çalışma alanında tescilli olması gereken 641 adet nitelikli konut yapısı yer almaktadır. Günümüzde bu nitelikli yapıların sadece 142 tanesi ilgili kurumlar tarafından tescillenerek belgelenmiş ve koruma altına alınmıştır. Ancak geri kalan 499 tane yapıda tescil kaydı bulunmamaktadır. Tescil kaydı bulunmayan konutlar süreç içerisinde niteliksiz uygulamalar ya da rant kaygısı nedeniyle zarar görmekte ve bu durum geleneksel konut dokusunun karakterini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle söz konusu konutların mimari niteliklerinin korunabilmesi için tespit tescil çalışmalarının ilgili kurumlar tarafından yapılması ve bu konutların 2.grup sivil mimarlık örneği yapı olarak tescillenmesi önerilmektedir (Şekil 4.2).

KORUMA ÖLÇÜTLERİNE DAİR ÖNERİLER	PAFTA NO: 2

TESCİLLENMESİ ÖNERİLEN YAPILAR

Şekil 4.2 Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan mevcut tescilli yapılar ve tescillenmesi önerilen yapılar

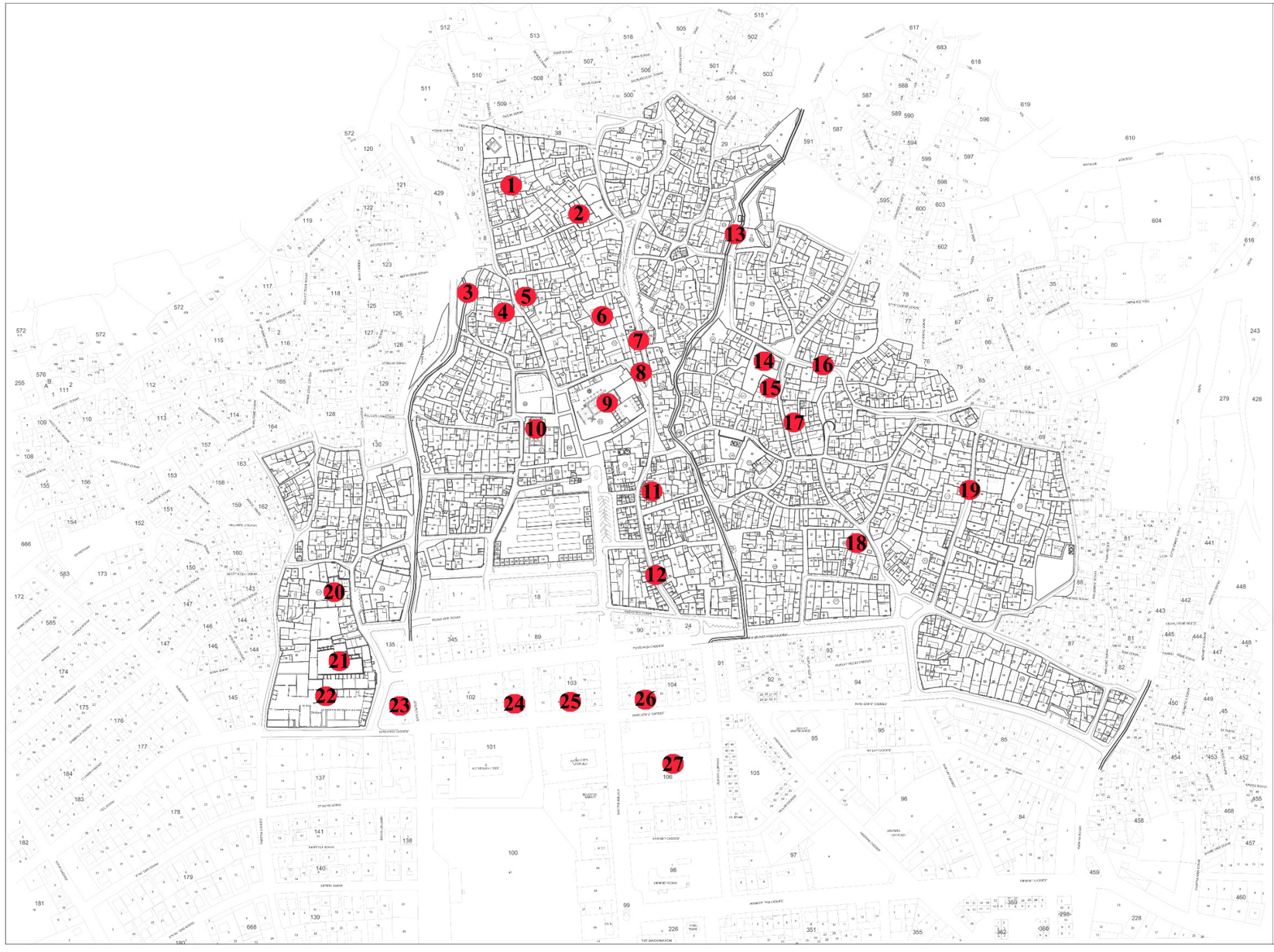
4.2 Kültürel Değerlerin Bilinirliğinin Artırılmasına Dair Öneriler

Tarihi yerleşimleri konu alan koruma uygulamalarında sıklıkla karşılaşılan temel sorunlardan biri, alan kullanıcısının içinde yaşadığı alanı yeterince tanımaması, tarihi ve kültürel özelliklerini bilmemesi ve değerli görmemesidir. Oysa tarihi alanların sürdürülebilir bir anlayış ile korunabilmesi ancak kullanıcısının alanın kültürel varlığını sahiplenmesi ile mümkündür. Bu nedenle, tarihi yerleşimleri konu alan bütüncül koruma yaklaşımlarında alana değer yükleyen kültür varlıklarının ortaya çıkarılması, görünür kılınması, alan kullanıcısı tarafından bilinir hale gelmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada söz konusu tartışmalar Bayındır yerleşimi üzerinden gerçekleştirilmiş ve Bayındır geleneksel konut dokusunun tarihi ve kültürel değerlerinin bilinirliğinin arttırılması için öneriler sunulmuştur. Geliştirilen öneriler kapsamında Bayındır geleneksel konut dokusunda öne çıkan yapılar/alanlar belirlenmiş ve bu alanların bilinirliğini artırmak için öneri deneyim rotaları oluşturulmuştur.

4.2.1 Odak Noktası Olma Potansiyeline Sahip Yapılar

Bayındır tarihi yerleşiminde gerçekleştirilen gözlem ve analizler doğrultusunda, alanda yer alan anıtsal yapılara yönelik koruma uygulamalarının bu yapılara ilişkin farkındalığı güçlendirdiği ancak geleneksel konut dokusunun kullanıcı tarafından eski, sıradan, değersiz bulunduğu ve bu nedenle korumaya değer görülmediği belirlenmiştir. Ancak çalışma alanında gerçekleştirilen Koruma Niteliği değerlendirme çalışması anıt yapıların yanı sıra geleneksel konutların da, özgün mimari karakterleri ile önemli kültür durakları olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, tarihi alanların sosyal yapısını odak alan çalışmalarda kullanıcının alan ile ilişkisinin sadece yapılar üzerinden değil, kişiler, yaşamlar, rutinler üzerinden kurulduğu ortaya koyulmaktadır. Bu bakışla alan kullanıcıları ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, kullanıcının gündelik yaşamında değerli bulduğu alanlar ve bu alanlar ile kurduğu ilişki deşifre edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler sonucunda dokunun mimari karakterini yansıtan, bilinirlik düzeyi yüksek olan ve yerleşimde odak noktası olarak öne çıkabilecek yapılar ve alanlar belirlenmiştir (Şekil 4.3).

KÜLTÜREL DEĞERLERİN BİLİNİRLİĞİNİN ARTIRILMASINA DAİR ÖNERİLER	PAFTA NO: 1

1- KONUT
2- KONUT
3- KANLI DERE SU KEMERİ
4- KARAKOL BİNASI
5- KONUT
6- KONUT
7- ESKİ HÜKÜMET KONAĞI
8- DARAĞACI MEYDANI
9- HACI SİNAN CAMİİ
10 - HAMAM
11- HAN
12- UZUN ÇARŞI
13- YAHUDİ DERESİ SU KEMERİ
14- KİLİSE
15- KİLİSE HAMAMI
16- PAPAZ EVİ
17- KONUT
18- ERMENİ KİLİSESİ
19- HAMZA SOKAK
20- TEKEL HANI
21- ÇIRÇIR FABRİKASI HANI
22- ÇIRÇIR FABRİKASI
23- PARK
24 - 25 - 26 - CUMHURİYET DÖNEMİ KONUTLARI
27- BELEDİYE PARKI

ODAK NOKTASI OLMA POTANSİYELİNE SAHİP YAPI/ALANLAR

Şekil 4.3 Bayındır geleneksel konut dokusunda odak noktası olma potansiyeline sahip yapı/alanlar

Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda yerleşimde bilinirliği en yüksek alanlardan birinin Hacı Sinan Camii, Hamam ve Hükümet Konağı yapısının bulunduğu bölge olduğu ortaya çıkmıştır (A. Güven, F. Eretit, E. Bacakoğlu, İ. Talay, M. Mala, M. Erdi, G. Duran, M. Top ile kişisel iletişim, 29 Kasım 2017). Söz konusu bölge, günümüzde varlığı sürmeyen Darağacı odağında geliştiği bilinen Darağacı Meydanı ile birlikte tarihsel bellekte önemli bir yere sahiptir (Şekil 4.4). Bununla birlikte Uzun Çarşı aksı geçmişteki ticaret işlevini hala sürdürmesi nedeniyle kullanıcı tarafından değerli görülmektedir (Şekil 4.5). Uzun Çarşı aksı üzerindeki Han yapısı ise günümüzde harap durumda olmasına rağmen odak noktası olabilme potansiyeline sahip bir yapıdır (Şekil 4.6).

Şekil 4.4 Darağacı Meydanı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.5 Uzun Çarşı aksı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.6 Uzun Çarşı aksı üzerinde bulunan Han yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Alanda odak noktası olabilecek yapılardan bir diğeri Ermeni Kilisesi'dir (Şekil 4.7). Kilise, 2010 tarihli restorasyon uygulaması sonrasında ilk olarak kültür merkezi olarak kullanılmış, 2018 yılında ise kütüphane olarak işlevlendirilmiştir. Gerek

restorasyon müdahalesinin niteliği, gerekse yeni kullanımın içinde bulunduğu çevre ile ilişkisi, yapının kullanım ve aidiyet değerlerini zayıflatmıştır. Yapının günümüzdeki işlevi kullanıcı tarafından sahiplenilmemekle birlikte geçmişteki sinema işleviyle bellek değerini sürdürmektedir (Tok, 2009). Yerleşimdeki Ortodoks cemaate hizmet vermiş olan diğer kilise yapısı 1950'lerde yıkılmasına rağmen, yıkılan Kilise yapısının yerinde bulunan oyun parkı, kiliseye ait olduğu bilinen hamam yapısı ve Papaz Evi olarak bilinen konuttan oluşan alan, kullanıcı tarafından önemli bir bölge olarak tanımlanmaktadır (Şekil 4.8, 4.9, 4.10).

Şekil 4.7 Ermeni Kilisesi (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.8 Ortodoks Kilisesi'nin yerinde bulunan oyun parkı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.9 Ortodoks Kilisesi'ne ait hamam yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.10 Papaz Evi (Kişisel arşiv, 2018)

Çırçır Fabrikası ve Çırçır Fabrikası'na ait Han yapısı günümüzde harap durumda olmasına rağmen, yerleşimin deneyimlenmesinde odak noktası olma potansiyeline sahip yapı gruplarındandır (Şekil 4.11, 4.12). Çırçır Fabrikası'nın kuzeyinde yer alan Tekel Hanı binası da alanda tarihsel değere sahip olan yapılar arasında yer almakta ve günümüzde kütüphane işlevi ile kullanılmaktadır (Şekil 4.13). Söz konusu yapıların yanı sıra Kanlı Dere ve Yahudi Deresi olarak bilinen dere yatakları ve bu

dere yataklarının üzerindeki su kemerleri günümüzde kullanılmasa da bellekteki yerini sürdüren ve bu nedenle odak noktası olması gereken yapılardandır (Şekil 4.14).

Şekil 4.11 Çırçır Fabrikası (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.12 Çırçır Fabrikası'na ait han yapısı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.13 Tekel Hanı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.14 Dere yataklarının üzerinde bulunan su kemerleri: Kanlı Dere su kemeri (solda), Yahudi Deresi su kemeri (sağda) (Kişisel arşiv, 2018)

Görüşmeler ve tespitler doğrultusunda kullanıcı tarafından değerli bulunan ve anıtsal yapıların yanı sıra kültürel deneyim kapsamında görülmesi gerekli görülen konut yapıları da belirlenmiştir. (R. Gürses, H. Tomaşan, A. Puseli, A. Koç, F. Dıklı, G. Akyüz, S. Aral, M. Bentürk, L. Demirtaş, R. Erçelebi ile kişisel iletişim, 15 Nisan 2018) (Şekil 4.3). Geleneksel konut alanının doğu yönünde konumlanan Hamza Sokak, üzerinde çok sayıda nitelikli konutun yer alması ve kullanıcı tarafından

bilinirliğinin yüksek olması nedeniyle doku içerisinde öne çıkmaktadır (Şekil 4.15). Yerleşim içinde odak noktası olabilecek bir diğer konut bölgesi Erken Cumhuriyet Dönemi konut alanıdır. Bölgenin planlama anlayışı ve mimari karakteri ile geleneksel konut alanından ayrışan dili, yerleşimdeki çok katmanlı kültürel ortamın bir parçası olarak önemli bir konuma sahiptir (Şekil 4.16).

Şekil 4.15 Hamza Sokak' tan görseller (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.16 Erken Cumhuriyet Dönemi konut örnekleri: 102 ada 6 parsel (solda), 104 ada 14 parsel (sağda) (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimde 11 ada 47 parsel, 12 ada 70 parsel ve 44 ada 21 parselde yer alan yapılar odak noktası olabilecek konutlardır. Söz konusu konutlar, kullanıcılar tarafından 'köprülü konut' olarak bilinmekte ve doku içerisinde mimari nitelikleri ile öne çıkmaktadır (Şekil 4.17, 4.18, 4.19). Yerleşimde 7 ada 6 parselde bulunan ve Karakol Binası olarak bilinen konut yapısı da tarihsel değere ve bellek değerine sahip olması nedeniyle odak noktası olma niteliğine sahip bir diğer konut yapısıdır (Şekil 4.20). Ayrıca alanın kuzeyinde yer alan 11 ada 23 parsel (Giritli Halil Ağa Konağı – Zübeyde Göktan Evi) ve 12 ada 28 parseldeki (Baloğlu Konağı) konut yapıları da odak noktası olması gereken yapılardandır (Şekil 4.21, 4.22). Söz konusu konutlar kullanıcılar tarafından 'konak' olarak bilinmekte ve günümüzde metruk durumda olmalarına rağmen geçmiş dönem kullanıcıları ve mimari karakterleri nedeniyle bellek değerlerini sürdürmektedir.

Şekil 4.17 Köprülü konut örneği: 11 ada 47 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.18 Köprülü konut örneği: 12 ada 70 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.19 Köprülü konut örneği: 44 ada 21 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.20 Karakol Binası: 7 ada 6 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.21 Giritli Halil Ağa Konağı (Zübeyde Göktan Evi): 11 ada 23 parsel (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.22 Baloğlu Konağı: 12 ada 28 parsel (Cansız, 2012)

Bayındır geleneksel konut dokusunda bulunan Belediye Parkı ve çalışma alanının güneybatısında bulunan diğer park alanı yerleşimde odak noktası olma potansiyeline sahip alanlardır (Şekil 4.23, 4.24). Söz konusu parklar sosyal işlevleri ve içinde barındırdıkları yeşil alan nedeniyle alan kullanıcısının hayatında önemli bir yere sahiptir.

Şekil 4.23 Belediye Parkı (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.24 Çalışma alanının güneybatısında bulunan park alanı (Kişisel arşiv, 2018)

4.2.2 Öneri Deneyim Rotaları

Bayındır geleneksel konut dokusunda gerçekleştirilen anket çalışmalarının sonuçlarına göre, Bayındır yerleşimi kullanıcılar tarafından ‘eski’ ve ‘sıradan’ olarak nitelendirilmekte, korumaya değer görülmemektedir. Tarihi yerleşim bütününde odak olabilecek çok sayıda alan/yapı bulunmasına rağmen kullanıcı ve ziyaretçi tarafından yerleşim genelinde deneyimlenen bölge sınırlıdır. Söz konusu farkındalık sorunu kullanıcının yaşadığı yeri sahiplenmemesine neden olmakta, geleneksel konut dokusunun bilinirliğinin artırılmasını ve dolayısıyla koruma bilincinin

oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Bayındır nitelikli konut dokusunun kültürel değerlerinin ortaya çıkarılması ve güçlendirilerek korunabilmesi için alandaki kültür varlıklarının kullanıcı ve ziyaretçiler tarafından bilinmesi ve değerli görülmesi önem taşımaktadır. Alanın ve alandaki yapıların değerinin kullanıcı tarafından bilinmesi, hatta alanı kısa süreli deneyimleyen ziyaretçilerin alanı değerli görmesi ve bunun alan kullanıcısı tarafından fark edilmesi, kullanıcının değer yargısını yeniden şekillendirecek ve alanı sahiplenme hissi güçlenecektir. Bu nedenle Bayındır kültürel mirasının görünür kılınması, alan kullanıcısının yerleşimi daha iyi tanıması ve ziyaretçiler tarafından yerleşimin bilinirliğinin artırılması amacıyla yerleşimde tespit edilen odaklar esas alınarak öneri deneyim rotaları oluşturulmuştur (Şekil 4.25). Önerilen deneyim rotalarının ziyaretçilerin alanın kültürel miras niteliğini bütüncül olarak anlamasına imkan sunması ve kullanıcının içinde yaşadığı ortamın değerlerinin farkına varmasını sağlaması, böylelikle alan-kullanıcı ilişkisini güçlendirmede önemli bir rol oynaması hedeflenmektedir.

Deneyim rotaları, kültürel mirasımızın sahip olduğu değerlerin anlaşılması ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için bir yöntem olarak ortaya çıkan 'kültürel rota'lardır (Durusoy, 2013). ICOMOS tarafından 2008 yılında yayınlanan Kültürel Rotalar Tüzüğü'nde bu kavram, kültürel mirası oluşturan tüm bileşenlerin tarihsel ve kültürel değerlerini kapsayan yenilikçi ve dinamik bir düzen olarak tanımlanmaktadır (ICOMOS, 2008). Son yıllarda dünyada ve Türkiye'de kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması için Don Kişot Yolu, Likya Yolu, Evliya Çelebi Yolu gibi farklı temalarda deneyim rotaları oluşturulmaktadır. Bu rotalar alanın tarihi, kültürel, estetik ve işlev değerlerini yansıtmakta ve bulundukları bölgenin genel yaşam kalitesini artırmaktadır (Durusoy, 2013). Çalışma kapsamında deneyim rotalarının kültürel mirasın farkındalığına etkisini gösteren bu örneklerden referans alınarak Bayındır geleneksel konut dokusunda kültürel mirasın bilinirlik düzeyini artırmak için üç yeni deneyim rotası önerilmiştir (Şekil 4.25). Rotalar belirlenirken kişisel görüşmelerde kullanıcıların bellek ve anıları üzerinden aktardıkları bilgiler doğrultusunda alanda odak noktası olan ve odak noktası olma potansiyeline sahip olan yapılar/alanlar esas alınmıştır. Önerilen rotaların alan genelinde bilinirlik seviyesini yükselterek miras alanının bütüncül algısının sağlaması ve kültür

turizmine destek olması, aynı zamanda kullanıcının içinde yaşadığı alanın değerinin farkına varması ve böylelikle yerleşime dair aidiyet hissini artırması beklenmektedir. Kültürel turizmle birlikte yerleşim içinde öne çıkacak bu rotalar, yerleşimin ziyaretçi sayısını ve niteliğini artıracaktır. Alanın ziyaretçiler tarafından önemsenmesi ve değerli bulunması kullanıcının yaşadığı alanı yeniden değerlendirmesini ve bu alandan gurur duymasını sağlama potansiyeli barındırmaktadır. Öte yandan, yerleşimin ziyaretçi sayısının artması alanda yeni kullanımların, ticari alanların oluşmasını ve bu yolla kullanıcıların ekonomik refahını yükseltme olasılığı sunmasını sağlayacaktır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, söz konusu ekonomik canlanma sürecinin kontrol altında tutulması ve müdahale önceliklerinin net bir şekilde ortaya koyulması gerekliliğidir. Söz konusu öncelikler kültürel mirasın korunarak güçlendirilmesi ve ortaya çıkacak ekonomik yararın alan kullanıcısının istihdam ve gelir artışına yönelik olmasıdır.

Alanın fiziksel nitelikleri doğrultusunda deneyim rotalarının oluşturulması kullanıcı-yer ilişkisinin güçlendirilmesinde ilk adım olsa da tek başına yeterli olamamaktadır. Kullanıcıların alanı bütüncül olarak sahiplenmesi ve yaşadıkları çevreden gurur duymalarını hedef alan bu çalışmada deneyim rotalarının oluşturulmasının yanı sıra, bu rotaları var eden odakların deneyim mekanları olarak sağlıklaştırılması gereklidir. Bu nedenle kullanıcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda kullanım dışı odaklara işlev önerileri getirilmiştir. İşlev önerilerinin belirlenmesinde, alanda yaşayan kullanıcıların mekânsal ihtiyaçları ve beklentileri göz önüne alınmıştır. Kullanıcıların beklentileri doğrultusunda belirlenecek kullanım önerilerinin kullanıcı-yer ilişkisini güçlendirmesi beklenmektedir.

Alan kullanıcıları ile yapılan görüşmeler sonucunda yerleşim genelinde ihtiyaç duyulan yapı ve alanlar yeşil alan/park, semt merkezi, işyeri, kafe, kreş, yaşlı bakım evi, sinema, düğün salonu, otel ve spor salonu olarak belirlenmiştir. Kullanıcıların talep ettiği düğün salonu, otel ve spor salonu kullanımlarının büyük ölçekli mekanlar gerektirmesi ve geleneksel konut dokusunda bu gereksinimleri karşılayabilecek uygun alan bulunmaması nedeniyle işlev önerilerinde bu talepler değerlendirme dışı bırakılmıştır. İhtiyaç duyulan diğer kullanımlar gerektirdikleri mimari program,

alanın kullanım durumu, alanın kentsel ve coğrafi niteliği ve kullanıcı profili kriterleri dikkate alınarak kullanım dışı odak yapılarla ilişkilendirilmiştir. Bu noktada önemle dikkat edilmesi gereken husus işlevlendirilecek odak yapıların mimari kurguları ve mekansal potansiyelleri göz önünde bulundurularak, yapılar için en uygun olabilecek işlevin önerilmesidir. Söz konusu kriterler doğrultusunda rotaların üzerindeki kullanım dışı odaklara yüklenen işlevler ticari kullanımlar ve farklı yaş ve cinsiyet gruplarının eğitim ve biraradalığını sağlayan programlar olarak belirlenmiştir.

Deneyim rotalarının kurgulanması kapsamında oluşturulan bir diğer öneri, rotaların ve rota üzerindeki durakların kültürel değerlerinin ve tarihsel dinamiklerinin anlaşılabilmesi hedefi ile oluşturulan bilgilendirme önerileridir. Günümüzde tarihi yerleşim alanlarında bölgenin kültürel mirasının korunması ve tanıtılması için oluşturulmuş farklı ölçeklerde rotalar bulunmaktadır. Söz konusu rotalarla kültürel miras korunmakta ve bu miras alanlarının deneyimlenmesini sağlayan ortamlar yaratılmaktadır (Kuruç, 2018). Türkiye'de Gaziantep, Kayseri ve İzmir şehirlerinde hazırlanmış projeler bu rotalara örnektir.

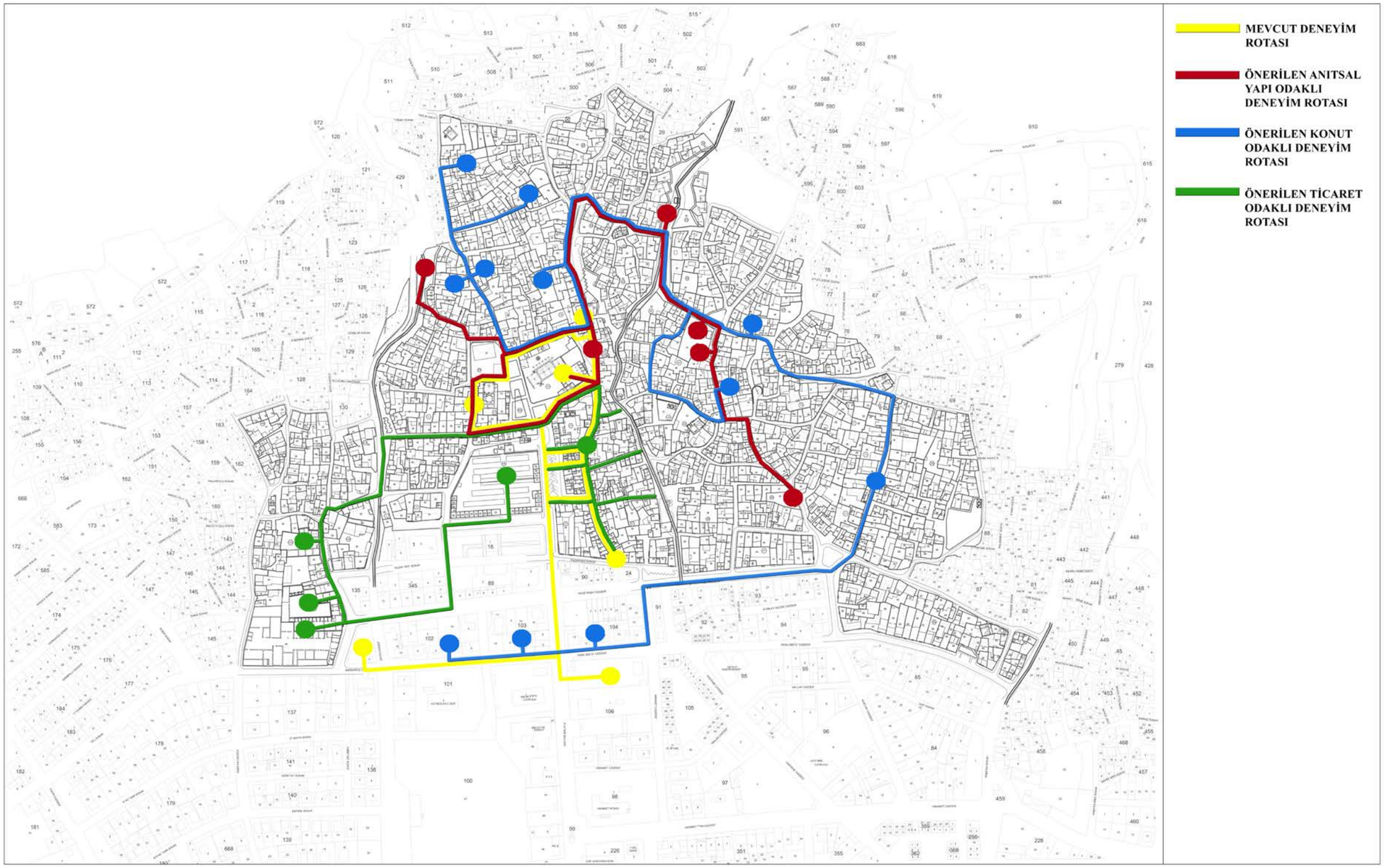
Gaziantep şehrinde Gaziantep Belediyesi ve ÇEKÜL Vakfı'nın ortak çalışmasıyla 2007 yılında 'Kültür Yolu' projesi hazırlanmıştır. Proje kapsamında sokak sağlıklaştırma uygulaması ve altyapı çalışmaları yapılmıştır. 'Kullanarak koruma' fikrinin benimsendiği projede tarihi doku kullanıcılarına çeşitli eğitimler verilmekte ve atölye çalışmalarıyla tarihi doku içerisinde farklı iş kolları oluşturulmaktadır (ÇEKÜL Vakfı, 2018). Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 'Kültür Yolu' projesi Kayseri tarihi kent merkezindeki kültürel miras eserlerinin belirli bir rota üzerinde gezilmesini ve deneyimlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla oluşturulan rota üzerinde zemin kaplaması ve bilgilendirme panolarıyla rotanın takip edilmesi kolaylaştırılmıştır. Rota üzerindeki kullanım dışı yapıların restorasyon uygulaması yapılmış ve uygulama sonrasında yapıların yeniden işlevlendirilmesiyle kullanıcıların yapıları deneyimlemesi sağlanmıştır (Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2014). İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı yürütülen İzmir Tarih Projesi kapsamında Kemeraltı tarihi kent merkezinde farklı temalarla 6 deneyim rotası

tasarlanmış, rotalar üzerinde tarihi ve kültürel açıdan önemli noktalar belirlenmiş ve bu noktaların kültürel miras kapsamında önemini anlatan bir mobil uygulama oluşturulmuştur. Rotalar üzerindeki noktaları deneyimlemek isteyen kullanıcılar GPS uygulamasıyla seçtikleri yapı ve alanlara yönlendirilmektedir. Bu uygulamalara ek olarak Kemeraltı'nın kültürel miras değerlerini görünür kılmak için çevre düzenlemesi, aydınlatma ve sokak sağlıklaştırma projeleri hazırlanmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t).

İncelenen örnekler doğrultusunda çalışma kapsamında kurgulanan rotaların kullanıcılar tarafından kapsamlı olarak deneyimlenmesi için yazılı ve görsel kaynakların hazırlanması, interaktif uygulamalardan yararlanılması, zemin ve kentsel donatı düzenlemelerinin yapılması, rotalar üzerinde aydınlatmanın sağlanması ve rota üzerindeki kullanım dışı odakların alan kullanıcısına yönelik işlevler ile yeniden kullanımının sağlanması önerilmektedir. Oluşturulan rotaların ve rota üzerindeki odakların tanıtımı için kitapçık, afiş, harita ve bilgilendirme panoları tasarlanmalı, internet ve sosyal medya gibi günümüzün gerektirdiği teknolojik uygulamalardan yararlanılmalıdır. Rota üzerindeki odak yapıların GPS ile ilişkilendirildiği, odakların kültürel ve mimari değerleri hakkında bilgi veren mobil uygulamalar hazırlanmalıdır. Tüm rotalarda sokak, zemin ve kentsel donatı düzenlemeleri yapılmalı ve aydınlatma önerileri oluşturulmalıdır.

Önerilen üç yeni deneyim rotası tarihi kent merkezinde sonlanan mevcut deneyim rotasının devamı niteliğinde olup birbirleri ile entegre olabilmekte ve böylece alanın büyük çoğunluğunun deneyimlenmesi sağlanabilmektedir. Söz konusu rotalar odak aldıkları yapı grubu bakımından birbirlerinden farklılaşmaktadır. Önerilen ilk rota alandaki anıtsal yapıların deneyimlenmesini hedeflemektedir. İkinci rota alanda mimari karakter bakımından öne çıkabilecek konut bölgelerini kapsamaktadır. Üçüncü rota ise alandaki ticaret yapılarını odak alarak geçmişteki ve günümüzdeki ticaret faaliyetlerini bir arada deneyimleme fırsatı sunmaktadır (Şekil 4.25).

KÜLTÜREL DEĞERLERİN BİLİNİRLİĞİNİN ARTIRILMASINA DAİR ÖNERİLER	PAFTA NO: 2

ÖNERİ DENEYİM ROTALARI

Şekil 4.25 Bayındır geleneksel konut dokusuna önerilen deneyim rotaları

Önerilen ilk rota Bayındır'ın tarihi anıtsal yapılarının deneyimlenmesini sağlamaktadır (Şekil 4.26). Mevcut deneyim rotasına eklemlenerek Hacı Sinan Camii-hamam-Hükümet Konağı yapılarının oluşturduğu tarihi kent merkezinden başlayan rota üzerinde Kanlı Dere, Yahudi deresi ve kiliseler yer almaktadır. Dere yataklarını takip ederken alanın topoğrafyası hakkında bilgi sahibi olunması ve tescilli köprü yapılarının bilinirliğinin artırılması hedeflenmektedir. Rota üzerinde yer alan Rum kilisesi günümüzde ayakta olmamasına rağmen kullanıcının belleğinde yer etmiş bir yapıdır. Söz konusu kilisenin hamam yapısıyla birlikte bellekteki izinin sürdürülmesi ve harap durumda olan hamam yapısının korunması önerilen rotanın temel amaçları arasında yer almaktadır. Rum Kilisesinden devam edildiğinde ulaşılan Ermeni Kilisesi ise geçmişte alan kullanıcısı için önemli bir odak noktası olmuş ancak bu özelliğini günümüzde kaybetmiştir. Önerilen rotanın yapının geçmişte sahip olduğu değerlerin sürdürülmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca Hacı Sinan Külliyesi'ni ve kiliseleri birleştiren bu rota, Bayındır'ın kentsel kimliğini oluşturan farklı kültürler hakkında da bilgi verebilecektir.

Rota üzerindeki kullanım dışı yapılar, Kanlı Dere ve Yahudi Deresi olarak bilinen dere yataklarındaki su kemerleri, Rum Kilisesi alanı ve Rum Kilisesi Hamamı'dır. Kanlı Dere ve Yahudi Deresi su kemeri yapılarının bilinirliğinin arttırılması için dere yataklarında ıslah ve düzenli bakım çalışmalarının yapılması, su kemerlerinin bakım-onarım çalışmalarından sonra mevcut durumları ile korunması gerekmektedir.

Rum Kilisesi alanında günümüzde mevcut olmayan kilise yapısının bellek değerlerini sürdürebilmek için kilisenin temel izlerinin ortaya çıkarılması ve mevcut park alanına bu temel izlerini yansıtan zemin düzenlemesinin yapılması önerilmektedir. Zemin düzenlemesi ile birlikte Rum Kilisesi alanının çocuklar için uygun bir park alanına dönüştürülmesi, alanın kullanıcı tarafından sahiplenilmesine katkı sağlayacaktır. Park alanının yanında yer alan Rum Kilisesi Hamamı'nın koruma-uygulama çalışmalarından sonra park alanı ile ilişkili olarak çocuk kütüphanesi işlevi ile kullanımı yapının güncel yaşam ile bütünleşmesini sağlayacaktır (Şekil 4.29). Rum Kilisesi alanına ve Rum Kilisesi Hamamına önerilen

işlevler ile çalışma alanında görülen çocuklara yönelik sosyal aktivite eksikliği sorununun çözülmesi beklenmektedir.

KÜLTÜREL DEĞERLERİN BİLİNİRLİĞİNİN ARTIRILMASINA DAİR ÖNERİLER	PAFTA NO: 3

1- KANLI DERE

2- HAMAM

3- HACI SİNAN CAMİİ

4- DARAĞACI MEYDANI

5- ESKİ HÜKÜMET KONAĞI

6- YAHUDİ DERESİ

7- RUM KİLİSESİ ALANI

8- RUM KİLİSESİ HAMAMI

9- ERMENİ KİLİSESİ

MEVCUT DENEYİM ROTASI

ÖNERİLEN ANITSAL YAPI ODAKLI DENEYİM ROTASI

ANITSAL YAPI ODAKLI DENEYİM ROTASI

Şekil 4.26 Anıtsal yapı odaklı deneyim rotası

Önerilen ikinci rota ise nitelikli geleneksel konut dokusunun deneyimlenmesi yoluyla bilinir ve kullanılır kılınmasını hedeflemektedir (Şekil 4.27). Papaz Evi, Karakol Binası ve Hamza Sokak üzerindeki konutlar gibi mimarisi ve kentsel bellekteki izi ile öne çıkan yapılar bu rota üzerinde konumlanmaktadır. Kullanıcı tarafından 'köprülü ev' olarak adlandırılan üç adet konut yapısı da kendine özgü mimari karakterleri nedeniyle bu rota üzerinde yer almaktadır. Giritli Halil Ağa Konağı (Zübeyde Göktan Evi) ve Baloğlu Konağı ise, geçmişteki kullanıcısıyla toplumsal bellekte yer etmiş örneklerdir. Doku içinde mimari karakteri ile öne çıkan ancak günümüzde harap durumda olan bu konut yapılarının bellek değerinin sürdürülmesi hedeflenmektedir. Önerilen rota, kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan Erken Cumhuriyet Dönemi konut bölgesini de içermektedir. Tanımlanan yapıların ve temsil ettikleri kentsel/mimari duruşların farkına varılması, Bayındır tarihi konut stokunun sahip olduğu kültürel değerin algılanması ve Bayındır konutunun süreç içindeki değişiminin okunabilmesi bu rotanın temel hedeflerindendir.

Karakol Binası, Baloğlu Konağı, Papaz Evi ve Hamza Sokak üzerinde yer alan konutların bir kısmı rota üzerindeki kullanım dışı yapılardır. Yoğunlukla konut kullanımının görüldüğü ve kullanıcı profilini yaşlı kullanıcıların oluşturduğu bir bölgede bulunan Karakol Binası'nın bakım-onarım çalışmalarından sonra yaşlı bakım evi ve sağlık merkezi olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir (Şekil 4.29). Yaşlı bakım evi kullanımı yaşlı kullanıcıların biraradalığını sağlayacak ve geleneksel dokuda sağlık hizmetlerinin arttırılmasına yardımcı olacaktır.

Alan kullanıcılarında görülen tescilli yapıların onarımı hakkındaki bilgisizlik sorununu çözmek için geleneksel konut dokusunda koruma-uygulama çalışmalarına yönelik eğitim veren bir yapının bulunması gerektiği düşünülmektedir. Söz konusu yapıda koruma konusunda uzman kişilerinin çalışma ofislerinin bulunması, koruma uygulamaları hakkında verilen eğitimler ve gerçekleştirilen atölyeler ile restorasyon uygulamalarında çalışacak ara eleman yetiştirilmesi ve geleneksel konut dokusunda istihdamın oluşturulması hedeflenmektedir. Baloğlu Konağı'nın çoğunlukla tescilli yapıların bulunduğu bir bölgede yer alması, geleneksel dokuda yer alan diğer

konutlara göre büyük ölçekli bir konut olması, atölye uygulamalarının yapılabileceği geniş bir bahçeye sahip olması ve dış sofalı plan şemasının ofis kullanımına uygun olması nedenleri ile konağın KUDEB ofisi olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir (Şekil 4.29). Yapının yerel yönetime ait bir alt birim olan KUDEB ofisi olarak işlevlendirilmesi hem yerel yönetim-kullanıcı ilişkisinin güçlendirilmesini sağlayacak hem de alanın korunmasına katkıda bulunacaktır.

Yerleşimde kadınlara yönelik eğitim ve sağlık hizmetleri veren bir semt merkezinin oluşturulması, çalışma alanındaki kadın kullanıcıların talepleri arasındadır. Papaz Evi'nin konut kullanımının yoğun olduğu bir bölgede bulunması ve semt merkezi programlarına mekansal olarak uygun olması nedeniyle bakım-onarım çalışmalarından sonra semt merkezi olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir (Şekil 4.29). Papaz Evi'nin park alanı olarak işlevlendirilen Rum Kilisesi alanı ve çocuk kütüphanesi olarak işlevlendirilen Rum Kilisesi Hamamı ile olan yakınlığı kadın ve çocuk kullanıcıların birarada olmasını sağlayacaktır.

Rota üzerindeki bir diğer odak alan olan Hamza Sokak'ta bulunan kullanım dışı konutların rota üzerindeki mevcut odakların güçlendirilmesiyle birlikte kullanıcı tarafından sahiplenilmesi ve yeni kullanım önerileriyle değerlendirilmesi beklenmektedir.

KÜLTÜREL DEĞERLERİN BİLİNİRLİĞİNİN ARTIRILMASINA DAİR ÖNERİLER	PAFTA NO: 4

1- KÖPRÜLÜ KONUT

2- GİRİTLİ HALİL AĞA KONAĞI

3- KÖPRÜLÜ KONUT

4- KARAKOL BİNASI

5- BALOĞLU KONAĞI

6- KÖPRÜLÜ KONUT

7- PAPAZ EVİ

8- HAMZA SOKAK

9- CUMHURİYET DÖNEMİ KONUTU

10- CUMHURİYET DÖNEMİ KONUTU

MEVCUT DENEYİM ROTASI

ÖNERİLEN KONUT ODAKLI DENEYİM ROTASI

KONUT ODAKLI DENEYİM ROTASI

Şekil 4.27 Konut odaklı deneyim rotası

Geleneksel doku içerisinde önerilen bir diğer rota ise ticaret yapıları odaklı olup mevcut rotanın devamı niteliğindedir (Şekil 4.28). Tarihi ticaret merkezi olan Uzun Çarşı bölgesini yerleşimdeki diğer ticaret alanı olan fabrika ve iki adet hanın bulunduğu bölge ile birleştirmektedir. Yerleşimdeki tarihi ticaret alanlarının ve bu alanlar üzerinde günümüzde metruk durumda olan fabrika, han, dükkan gibi ticaret yapılarının deneyimlenmesi ve sahip olduğu değerlerin korunması önerilen rotanın temel amacıdır. Geçmişteki ticaret yapılarını esas alan bu rota, yerleşimdeki günümüz ticaret alanı olan pazar alanı ile sonlanmaktadır. Geçmişteki ve günümüzdeki ticaret faaliyetlerinin öne çıkarılmasıyla Bayındır'ın süreç içerisindeki değişiminin de ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Önerilen rota üzerindeki kullanım dışı yapılar, Uzun Çarşı üzerindeki han yapısı, Çırçır Fabrikası ve Çırçır Fabrikası Hanı'dır. Önerilen rotanın ticaret yapıları odaklı olması ve han yapılarının özgün işlevinin ticaret olması nedeniyle günümüzde kullanım dışı olan han yapılarının ticari kullanımlarla işlevlendirilmesi önerilmektedir (Şekil 4.29). Bu doğrultuda Uzun Çarşı üzerindeki han yapısının kamulaştırılması ve restorasyon uygulamasından sonra ticari işlevle kullanılması yapının özgün durumunun korunmasını sağlayacaktır.

Çalışma alanında kadınlara yönelik iş alanlarının ve istihdamın oluşturulması alan kullanıcısının talepleri arasındadır. Bu doğrultuda Çırçır Fabrikası'na ait han yapısının kadınlara yönelik bir ticaret yapısı olarak işlevlendirilmesi ve içerisinde yerleşimde ticareti yapılan zeytinyağı, tütün ve pamuk ürünlerinin satışının yapılması önerilmektedir. Han yapısının söz konusu ticaret ürünlerinin satışını sağlayan, kadın kullanıcılara istihdam oluşturan ve yerleşimin geçmişteki ticaret hayatını ziyaretçilere anlatan bir kadın üretim kooperatifi olarak kullanımı bir yandan kadın kullanıcıları üretime dahil edecek, öte yandan yapının ekonomik değerini güçlendirecektir (Şekil 4.29).

Çalışma alanının güney sınırında, yerleşimdeki tarihi dokunun günümüz ile kesişim noktasında bulunan Çırçır Fabrikası yapısının eğitim işlevli olarak kullanılması önerilmektedir. Yapının alan kullanıcısına uzak bir konumda yer alması,

çalışma alanında yer alan diğer yapılara göre büyük ölçekli olması, derslik ve ofis olarak kullanılabilecek küçük hacimlere ve atölye, sergi, toplantı işlevleriyle kullanılabilecek büyük ana üretim mekanına sahip olması nedeniyle yapının eğitim kampüsü olarak kullanılması düşünülmektedir (Şekil 4.29). Yerleşim sınırlarında yer alan Bayındır Meslek Yüksek Okulu'nun ek bir yapısı olarak işlevlendirilebilecek olan yapı, meslek yüksek okulu kapsamında verilen ziraat ve tekstil eğitimlerine uygun mekânsal olasılıklara sahiptir. Çırçır Fabrikası'nın eğitim kampüsü olarak kullanılması yapının geleneksel doku ile günümüz kent dokusu arasında konumlanması nedeniyle öğrencilerin Bayındır tarihi yerleşimi ile olan ilişkilerinin güçlenmesini sağlayacaktır.

KÜLTÜREL DEĞERLERİN BİLİNİRLİĞİNİN ARTIRILMASINA DAİR ÖNERİLER	PAFTA NO: 5

1- UZUN ÇARŞI

2- UZUN ÇARŞI ÜZERİNDEKİ HAN

3- TEKEL HANI

4- ÇIRÇIR FABRİKASI HANI

5- ÇIRÇIR FABRİKASI

6- PAZAR ALANI

MEVCUT DENEYİM ROTASI

ÖNERİLEN TİCARET ODAKLI DENEYİM ROTASI

TİCARET ODAKLI DENEYİM ROTASI

Şekil 4.28 Ticaret odaklı deneyim rotası

KÜLTÜREL DEĞERLERİN BİLİNİRLİĞİNİN ARTIRILMASINA DAİR ÖNERİLER	PAFTA NO: 6

BALOĞLU KONAĞI/
KUDEB OFİSİ

KARAKOL BİNASI/
YAŞLI BAKIM EVİ VE SAĞLIK MERKEZİ

ÇIRÇIR FABRİKASI HANI/
KADIN ÜRETİM KOOPERATİFİ

ÇIRÇIR FABRİKASI/
EĞİTİM KAMPÜSÜ

RUM KİLİSESİ ALANI/
PARK

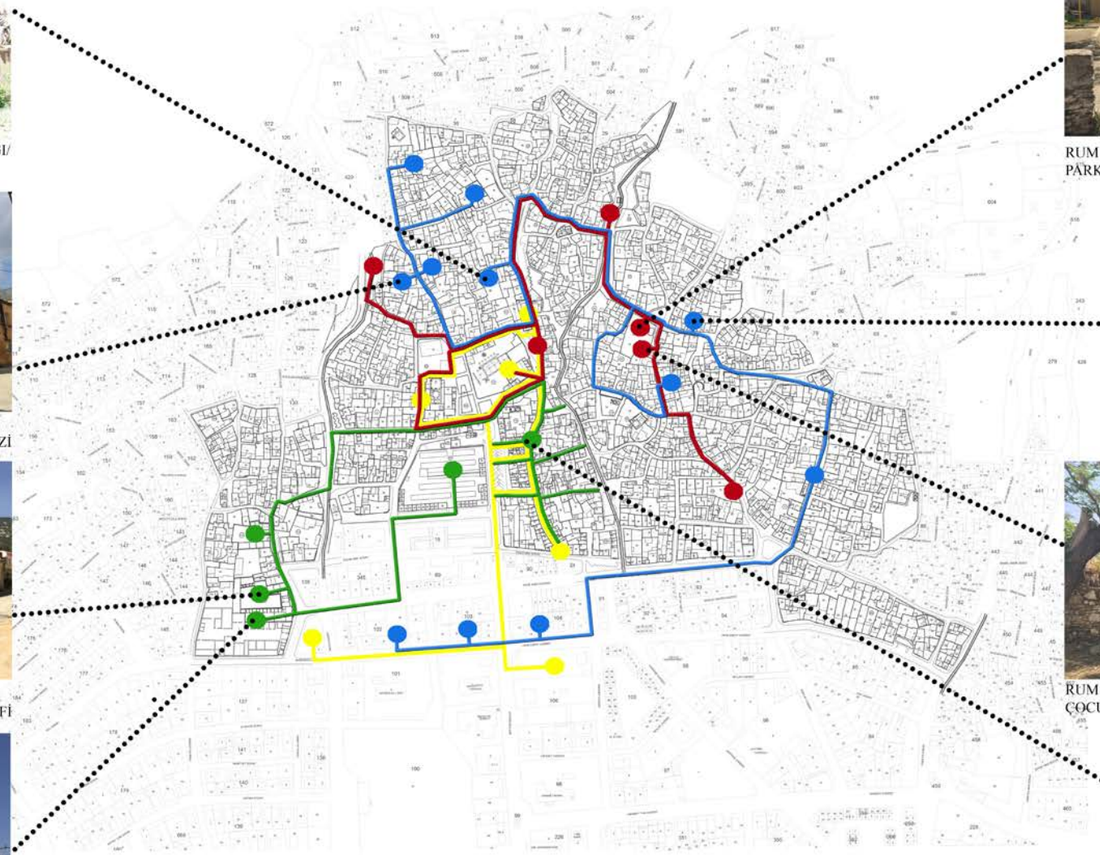
PAPAZ EVİ/
SEMT MERKEZİ

RUM KİLİSESİ HAMAMI/
ÇOCUK KÜTÜPHANESİ

UZUN ÇARŞI HANI/
TİCARET YAPISI

MEVCUT DENEYİM ROTASI

ÖNERİLEN ANITSAL YAPI ODAKLI DENEYİM ROTASI

ÖNERİLEN KONUT ODAKLI DENEYİM ROTASI

ÖNERİLEN TİCARET ODAKLI DENEYİM ROTASI

KULLANIM DIŞI ODAK YAPILARA İŞLEV ÖNERİLERİ

Şekil 4.29 Deneyim rotaları üzerindeki kullanım dışı odak yapı/alanlara işlev önerileri

Kullanıcı-yer ilişkisini güçlendirmek için öneri deneyim rotaları oluşturmanın yanı sıra bu rotaların görünür kılınması ve rota üzerindeki durakların kullanıcıya tanıtılması önem taşımaktadır. Rotaların tanıtımı için yerleşimde kullanıcıların ve ziyaretçilerin yoğun olarak kullandığı belediye binası, istasyon, belediye parkı, terminal gibi yapı ve alanların önüne deneyim rotalarının konumunu ve bu rotalara ulaşmak için izlenmesi gereken yol tarifini sunan haritalar koyulmalıdır. Anıtsal yapı odaklı, konut odaklı ve ticaret yapıları odaklı olarak kurgulanan deneyim rotalarının oluşturulan haritalarda farklı bir renk kodu ile tanımlanması rotaların yerleşim içerisinde öne çıkarılmasını sağlayacaktır. Söz konusu haritaların GPS ile bağlantısının kurulması ve navigasyon uygulamaları üzerinden yol tarifinin yapılması rotalara ulaşımı kolaylaştırmak için önerilen uygulamalardır.

Deneyim rotalarının yerleşim içerisinde kullanıcılar ve ziyaretçiler tarafından takip edilmesini kolaylaştırmak için tüm rotalarda zemin ve kentsel donatı düzenlemeleri yapılmalıdır. Bu doğrultuda deneyim rotalarının kurgulandığı sokaklarda mevcut zemin kaplamasının kaldırılması ve sokakların 8x10x10 cm boyutlarında granit küp taş ile kaplanması uygun olacaktır. Taşıt trafiğine, soğuk hava koşullarına ve aşınmalara dayanıklı olma özellikleri nedeniyle seçilen granit küp taşı rotayı oluşturan sokakların doku içerisinde görünür kılınmasını sağlayacaktır. Görme engelli kullanıcılar için rota üzerindeki yapıların çeperlerine granit küp taş zemin kaplamasının üzerine 40 cm genişliğinde hissedilebilir zemin kaplamasının uygulanması ve bu zemin kaplamalarının ait oldukları rotalara tanımlanan renk kodları ile renklendirilmesi önerilmektedir. Hissedilebilir zemin kaplaması görme engelli kullanıcıların rotaları algılamasını sağlamanın yanı sıra üzerine tanımlanan renkler ile diğer kullanıcıların rotaları takip etmesini kolaylaştıracaktır.

Deneyim rotaları üzerinde yer alan yapı eteklerinin ait oldukları rotalara tanımlanan renklerde bordür taşı ile kaplanması ve bordür taşlarının üzerine yerleştirilecek şerit led aydınlatma sistemi ile rotaların vurgulanması önerilen müdahaleler arasındadır. Şerit led aydınlatmaların rota üzerinde bulunan anıtsal yapıların ve kamusal kullanımla işlevlendirilmiş konut yapılarının cephelerinde

yüzey aydınlatmasına dönüşmeleri, söz konusu odakların algısını güçlendirecektir. Bu düzenlemelerin sonucunda öneri deneyim rotalarının gündüz renk kullanımı ile, gece ise aydınlatma elemanlarının kullanımı ile vurgulanması ve görünür kılınması mümkün olacaktır.

Deneyim rotalarının öne çıkarılması için geliştirilen öneriler kapsamında rota üzerindeki odak yapıların tanıtımını sağlamak için bilgilendirme panoları tasarlanmıştır. Bilgilendirme panoları, çelik taşıyıcı sistem üzerine plexiglass opak levhanın monte edilmesiyle oluşturulmuştur. Metal bar ayaklı olarak tasarlanan panoların, odak yapıların önünde yapıların mimari algısına zarar vermeyecek şekilde zemine monte edilmesi ve gece algısını kolaylaştırmak için şerit ledler ile aydınlatılması önerilmektedir (Şekil 4.30).

Şekil 4.30 Deneyim rotaları üzerinde kurgulanan bilgilendirme önerileri modeli

BÖLÜM BEŞ
DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Kültürel mirasın önemli bir parçası olan tarihi yerleşimlerin korunmasında toplum-yer ilişkisinin kurulması büyük önem taşımaktadır. Tarihi yerleşimlerde uygulanacak koruma yaklaşımlarının sürdürülebilir olması, birey ve toplumların yerleşimdeki kültürel değerler ile ilişkisinin güçlendirilmesi ve yerleşimi sahiplenmesi ile mümkündür. Kullanıcısı tarafından sahiplenilmeyen bir tarihi yerleşimde gerçekleştirilen koruma uygulamalarının sürdürülebilir olmadığı ve uzun vadede yeni koruma sorunları oluşturduğu açıktır. Sahiplenme hissinin oluşması için kullanıcının yaşadığı yeri değerli bulması ve yaşadığı yere aidiyet kurması gerekmektedir. Bahsedilen bu durum kullanıcının yaşadığı yerin tarihsel ve kültürel değerini anlaması ile mümkün olabilir. Bu bağlamda koruma eylemlerinin ilk etabını, yerleşimde mimari karakterleri ve bellek değerleri ile öne çıkan yapı ve alanların ortaya çıkarılması ve bilinir kılınması oluşturmalıdır. Söz konusu yapı ve alanların toplumun büyük çoğunluğu tarafından değerli bulunması, kullanıcıların yaşadıkları yerden gurur duymalarını sağlayacak ve dolayısıyla yerleşime duydukları sahiplenme hissi güçlenecektir.

Bu yaklaşımla Bayındır tarihi yerleşimi üzerinden kurgulanmış olan çalışma, Bayındır tarihi dokusundaki nitelikli kültürel mirasın bilinirliğinin artırılmasını hedeflemiştir. Söz konusu kültürel miras alanı, Erken Osmanlı Dönemi'nde oluşmaya başlayıp Erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar gelişimini sürdüren ve bu süreç içerisinde din, etnik grup, sosyal statü gibi etkenlerle birbirinden farklılaşan toplulukların izlerini taşıyan konut dokusundan oluşmaktadır. Tez kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar, bu doku içerisinde çok sayıda anıtsal yapının ve nitelikli sivil mimarlık örneğinin var olduğunu göstermektedir. Ancak bu yapıların sahip olduğu değerler kullanıcılar ve ziyaretçiler tarafından bilinmemektedir.

Yerleşimde son yıllarda gerçekleştirilen ancak anıtsal yapılarla sınırlı olan koruma uygulamaları bu yapılara ilişkin farkındalığı güçlendirmekle birlikte geleneksel konut dokusunun sahip olduğu kültürel değerler göz ardı edilmektedir.

Kentsel sit alanı olarak belirlenen bölgenin sınırlı olması ve tescillenerek koruma altına alınan yapı sayısının yetersiz olması, yerleşimdeki nitelikli konutların tümünün korunmasını zorlaştırmaktadır. Söz konusu durum, çalışma alanında doku bütününde ve yapısal ölçekte çeşitli koruma sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Metruklaşma, ulaşım, temizlik, altyapı ve geleneksel konutların günümüz konfor koşullarına uygun olmaması gibi doku bütününde görülen sorunların yanı sıra yerleşimdeki çok sayıda konutta strüktürel bozulmalar ve malzeme ölçeğinde sorunlar gözlenmektedir. Yerleşimdeki geleneksel konut alanı süreç içerisinde kent bütünündeki rolünün değişmesi, kullanıcıların kültürel yapısının farklılaşması ve alanın kullanıcı ve ziyaretçi tarafından kısıtlı biçimde tanınması sebepleri ile cazibesini kaybetmiştir. Alanın tarihsel ve kültürel değerinin bilinmemesi, alandaki sosyalleşme olanaklarının yetersizliği ve koruma uygulamaları hakkındaki bilgi eksiklikleri sonucunda geleneksel konut dokusu kullanıcı tarafından eski, sıradan, değersiz bulunmakta ve bu nedenle korumaya değer görülmemektedir.

Bayındır geleneksel konut dokusunda görülen koruma sorunlarına dair çözüm önerileri yasal mevzuat ile koruma altına alma ve yerleşimin bilinirliğinin artırılması ile kullanıcı tarafından koruma altına alma olarak iki boyutta ele alınmalıdır. Yerleşimdeki kültürel mirasın bütüncül bir yaklaşımla korunması için her iki boyuta ilişkin sürecin hızla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla oluşturulan tez çalışması koruma sürecinin gerçekleştirilmesi yolunda öneriler geliştirmektedir. Yerleşimin yasal çerçeve ile korunması envanter oluşturma, tespit-tescil çalışmaları ve bu çalışmaların mevzuat ile ilişkilendirilmesi aşamalarını içermektedir. Bu aşamaların hızla gerçekleştirilmesi bozulma sürecinde olan geleneksel konut dokusunun korunması için önem taşımaktadır.

Yerleşimin bilinirliğinin artırılarak kullanıcı tarafından koruma altına alınması için öncelikle alanın sahip olduğu değerlerin kullanıcıya ve ziyaretçilere anlatılması gerekmektedir. Tez çalışması kapsamında bu amaçla önerilen deneyim rotaları alan kullanıcılarının mekansal öncelikleri, beğenileri ve bu noktalarda oluşabilecek deneyim önerileri üzerinden kurgulanmış olup alanın bilinirlik seviyesinin artırılmasını hedeflemektedir. Bununla birlikte, kullanıcının alanla bütünleşmesi ve

alana dair aidiyet hissinin artırılması bu rotalarda deneyim mekanlarının yer alması gerekmektedir. Bu nedenle rotalar üzerindeki kullanım dışı yapılara alan kullanıcısının mekansal talepleri doğrultusunda işlev önerileri getirilmiştir. Söz konusu rotalar ve bu rotalar üzerindeki işlev önerileri kullanıcının yerleşimi benimsemesini sağlayacak, yerleşime dair sahiplenme hissini artıracak ve kültürel turizme destek olacaktır. Kültürel turizmle birlikte alanın ziyaretçi sayısının ve niteliğinin artması beklenmektedir. Ziyaretçi sayısının artması yerleşimde kullanılmayan alanların değerlendirilmesini ve bu yolla ekonomik kazanç elde edilmesini sağlayacaktır. Ancak elde edilen ekonomik kazancın kullanıcının gelir artışına yönelik olmasına ve ekonomik çıkarların koruma müdahalelerine engel olmamasına dikkat edilmelidir.

Bayındır yerleşimindeki sahiplenmeme ve farkındalık sorununun çözümü alan kullanıcısının çözüm sürecine dahil edilmesi ile mümkündür. Kullanıcı veri toplama ve karar sürecinin her aşamasında aktif olarak yer almalıdır. Kültürel turizm kapsamında gerçekleştirilen eylemler ziyaretçinin miras alanını deneyimlemesini hedef alsa da, kullanıcının kültürel değerleri, inançları, etkinlikleri, günlük eylemleri göz ardı edilmemelidir. Söz konusu öneriler doğrultusunda, tarihi yerleşimlerde kültürel miras niteliklerinin ortaya çıkarılması ve bu değerlerin bütüncül bir bakışla aktarılması ile alan-kullanıcı ilişkisinin güçlendirilmesi ve alanın kültürel odak haline gelmesi sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. (2016). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon* (8. Baskı). İstanbul: YEM Yayınları.

Akın, H. (1946). *Aydınoğulları tarihi hakkında bir araştırma.* İstanbul: Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Akkurt, H. B. (2015). Bayındır geleneksel konut alanı ve koruma sorunları. *Taç*, (7), 66-73.

Arabacıoğlu, F. P. ve Aydemir, I. (2007). Tarihi çevrelerde yeniden değerlendirme kavramı. *Megaron, 2* (4), 204-212.

Armağan, A. M. (2012). *Tarihin gizemli kenti Bayındır.* İzmir: Bayındır Belediyesi Kültür Yayınları.

Bayındır Belediyesi Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2013.

Bayındır Belediyesi. (b.t). *Coğrafi yapısı.* 15 Haziran 2018, http://bayindir.bel.tr/cografi-yapisi/.

Bayındır, İzmir, (2018). 1 Ekim 2018, https://tr.wikipedia.org/wiki/Bayındır,_İzmir.

Bayındır Kaymakamlığı. (2003). *Tarihi, turizmi ve köyleriyle Bayındır.* İzmir.

Bayındır Kaymakamlığı. (2010). *Coğrafi durum.* 15 Haziran 2018, http://bayindir.gov.tr/cografi-durum.

Cansız, F. (2012). *Cephe düzeni ve süslemeleriyle Bayındır evleri.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Cavid, İ. (2010). *Aydın Vilayet Salnamesi R. 1307 / H. 1308*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÇEKÜL Vakfı. (2018). *Kendini koruyan kentler.* 7 Mart 2019, https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kendini-koruyan-kentler.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü MIM 3501 Mimari Tasarım III proje dersi çalışmaları, 2013.

Durusoy, E. (2013). Geçmişten geleceğe bir yol olarak kültürel rota. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Haber Bülteni,* (223), 15-20.

Eldem, S. H. (1968). *Türk evi plan tipleri* (2.Baskı). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Gençel, Z. (2000). Geleneksel Türk kentinde meydan kavramı. *Ege Mimarlık, 2000/2* (34), 22-25.

Gözenç, S. (1978). *Küçük Menderes havzasında arazinin kullanılış ve sınıflandırılması.* İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Hepkarşı, D. (2001). *19. yüzyıl ortalarında Bayındır kazasının sosyal ve ekonomik yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

ICOMOS. (2008). *ICOMOS Kültürel rotalar tüzüğü.* 12 Temmuz 2018, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0082642001353671098.pdf.

ICOMOS. (2013). *ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi.* 12 Temmuz 2018, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0623153001387886624.pdf.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (b.t). *Mobil uygulama.* 5 Mart 2019, http://www.izmirtarih.com.tr/mobil-uygulama/.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (b.t). *Projeler.* 7 Mart 2019, http://www.izmirtarih.com.tr/projeler/.

İzmir Valiliği İl Kültür Müdürlüğü. (2001). *İzmir kültür envanteri Bayındır.* Ankara: İl Özel İdaresi Kültür Yayınları.

Kayseri Büyükşehir Belediyesi. (2014). *Kültür yolu.* 5 Mart 2019, https://www.kayseri.bel.tr/uploads/kesfet/kultur-yolu/kultur_yolu_tr.pdf.

Kuruç, T. (2018). *Kültürel mirasın korunmasında araç olarak kültürel rota oluşturma rehberi.* Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Lynch, K. (2010). *Kent İmgesi.* (İ. Başaran, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1960).

Madran, E. ve Özgönül, N. (2011). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması.* (2.Baskı). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Meriç, R. (1988). Antik dönemde Küçük Menderes Havzası'nın tarihsel coğrafyasına genel bir bakış. *Ege Coğrafya Dergisi*, *4*(1), 202-213.

Muslu, G. (2005). *Küçük Menderes Havzası'nın beşeri ve iktisadi coğrafyası.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Özcan, F. A. (2009). *Milli mücadelede Küçük Menderes Havzası.* Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Özçelik, G. (2015). *Coğrafi bakımdan Küçük Menderes Irmağı havzası köy adları.* Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak.

Serçe, E. (1998). *İzmir ve çevresi resmi, özel binalar istatistiği 1918.* İzmir: Akademi Kitabevi.

Sevin, E. İ. (2005). *Bayındır'da Türk dönemi yapıları.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Tekeli, İ. (1990). Bir kentin kimliği üzerine düşünceler. *Marmara Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7* (1-2), 251-259.

Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması. Y. Sey, (Ed.), *75 yılda değişen kent ve mimarlık* içinde (1-24). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tok, E. (2009). Bayındır Ermeni Kilisesi. *Sanat Tarihi Dergisi, 18*(1), 73-98.

Tümer, G. (2000). Kentler, binalar, insanlar, olaylar ve meydanlar. *Ege Mimarlık, 2000/2* (34), 12-17.

Vardar, S. (2010). Küçük Menderes havzasına coğrafi perspektiften genel bir bakış. E. Başaranbilek, (Ed.), *Küçük Menderes araştırmaları* içinde (90-101). İzmir: ÇEKÜL Vakfı Yayınları.

Vardar, S. (2013). *Küçük Menderes havzası doğu bölümünün fiziki coğrafyası ve Ödemiş ovasında paleocoğrafya araştırmaları.* Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

EKLER

EK-1: Anket Formu

Ada:	Parsel:

AİLEYE İLİŞKİN		
Adınız:		
Yaşınız:		
Doğum Yeriniz:		
Ne İşle Uğraşıyorsunuz:		
Kaç Yıldır Bayındır'da Oturuyorsunuz?		
Mülkiyet Durumunuz:	Ev Sahibi	Kiracı

BAYINDIR'A İLİŞKİN		
Bayındır'ın tarihi ile ilgili bilginiz var mı?	Evet	Hayır
Bayındır'daki tarihi yapıların restorasyon çalışmalarını nasıl buluyorsunuz?		
Sizce Bayındır'da korunması gereken yapılar hangileridir?		
Bayındır'da bir misafiriniz geldiğinde nereye gidiyorsunuz?		

MAHALLEYE İLİŞKİN		
Mahallenizde tarihi yapı var mı? Varsa bunlar nelerdir?		
Mahallenizdeki komşuluk ilişkilerinden memnun musunuz?	Evet	Hayır
Komşularınızla nerede vakit geçiriyorsunuz?		
Mahalledeki sorunlarınız nelerdir? (Eğitim, sağlık, alt yapı, güvenlik gibi)		
İmkanınız olsa mahallenize yeni faaliyet önerisi olarak ne getirirdiniz?		

YAPIYA İLİŞKİN		
Evinizde kaç yıldır oturuyorsunuz?		
Evinizi değerli buluyor musunuz?	Evet	Hayır
Oturduğunuz ev restore edilsin ister miydiniz?	Evet	Hayır
Evinizi işlik olarak kullanıyor musunuz? (atölye, depo, ahır vb.)	Evet	Hayır
Sizce evinizin sorunları, kullanışlı olmayan yönleri nelerdir?		
İmkanınız olsa oturduğunuz evde ne gibi değişiklikler yapmak isterdiniz?		

EK-2: Envanter Föyü

Envanter No:	Hazırlayan:

Yapı Bilgileri											
Pafta		Ada		Parsel							
Mahalle		Kapı No									
Yapım Yılı		Mimari Dönemi									
Tescil Durumu	Tescilli		Tescilsiz								
Kullanım Durumu	Kullanılıyor		Atıl								
Arazi Tipi	Eğimli		Düz								
Parsel Tipi	Bitişik		Ayrık		Köşe						
Konfor Koşulları	Su		Elektrik		İnternet		Kanalizasyon		Diğer		

Kullanıcı Bilgileri									
Mülkiyet Durumu	Ev Sahibi		Kiracı						
Hanede Yaşayan Kişi Sayısı									
Kullanıcının İş Tanımı									
Tarım		Hayvancılık		Zanaat		Memuriyet		Diğer	

Mimari Bilgiler							
Yapım Tekniği							
Yığma		Yığma + Ahşap Karkas		Ahşap Karkas		Betonarme	
Plan Tipi							
Avlulu		Dış Sofalı		Orta Sofalı		İç Sofalı	
Bahçeli		Teraslı		Diğer			
Avlu/Bahçe Duvar Örgüsü							
Taş		Tuğla		Almaşık		Diğer	
Avlu/Bahçe Duvar Bitişi							
Harpuşta		Kiremit		Diğer			

Plan Şeması

Cephe Özellikleri												
Cephe Elemanları												
Çıkma		Cumba		Balkon		Giriş Nişi		Diğer				
Pencereler												
Boşluk Tanımı	Taş Söve		Pervaz		Diğer							
Form	Kemerli		Düz		Diğer							
Açılım	Tek Kanatlı		Çift Kanatlı		Giyotin							
Kepenk	Ahşap		Metal		Diğer							
Parmaklık	Ahşap		Metal		Diğer							
Giriş Kapısı												
Malzeme	Ahşap		Metal		Diğer							
Boşluk Tanımı	Taş Söve		Pervaz		Diğer							
Form	Kemerli		Düz		Diğer							
Açılım	Tek Kanatlı		Çift Kanatlı		Diğer							
Diğer Yapı Ögeleri												
Konsollar	Ahşap		Metal		Taş							
	Baca		Çörten		Kuş Evi							
	Bezeme		Devşirme Malzeme									

Cephe/Kesit Organizasyonu

Örtü Sistemi								
Örtü Türü	Düz Çatı		Beşik Çatı		Kırma Çatı		Tek Eğimli	
	Kubbe		Tonoz		Diğer			
Örtü Malzemesi	Alaturka K.		Marsilya K.		Taş		Toprak	
	Beton		Eternit		Diğer			
Saçak Türü	Dar Saçak		Geniş Saçak		Saçaksız		Diğer	

Fotoğraflar

Notlar